



รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร

The process of promotion and development of participatory local cultural diversity of the Thai Song Dumin Community in Chumphon province

โดย

ชูवल ทงอินทราช

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

2560



รายงานผลการวิจัย

เรื่อง กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม
ของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร

The process of promotion and development of participatory local cultural
diversity of the Thai Song Dumin Community in Chumphon province

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2559

จำนวน 50,000

หัวหน้าโครงการ

ธูพด ทองอินทรราช

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์

12/มีนาคม/2561

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(ก)
สารบัญภาพ	(ข)
สารบัญตาราง	(ค)
บทคัดย่อ	(ง)
Abstract	(จ)
กิตติกรรมประกาศ	(ฉ)
บทที่ 1 บทนำ	
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1-6
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตและประเด็นในการศึกษา	5-6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6-7
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง	8-34
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	35-43
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน	43-49
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	49-61

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์	61-64
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	64-69
กรอบแนวคิดในการวิจัย	70-71
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	
แผนการดำเนินงาน	72
ขอบเขตในการศึกษา	72-73
กลุ่มตัวอย่าง	73
วิธีการศึกษา	74
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	74
การวิเคราะห์ข้อมูล	74-75
บทที่ 4 ผลจากการศึกษาวิจัย	
ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย	76-79
ลักษณะข้อมูลพื้นฐานและความสำคัญของจังหวัดชุมพร	80-88
ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำชุมชนบ้านบางหมาก	
จังหวัดชุมพร	88-99

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 การอภิปรายผลการวิจัย	
วิถีทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และคติความเชื่อต่างๆของชุมชน	100-109
แนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทาง	
วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ	110-112
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทาง	
วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ	113-115
แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความ	
หลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ	115-118
บทที่ 6 ข้อเสนอแนะ	
ข้อสรุปจากการวิจัย	119-121
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	121-122
เอกสารอ้างอิง	123-133
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก (รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์)	135
ภาคผนวก ข (แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย)	136-138
ภาคผนวก ค (ภาพประกอบการลงพื้นที่ชุมชน)	139-149
ประวัติผู้วิจัย	150-157

สารบัญ (ภาพ)

	หน้า
แผนภาพที่ 2.1 ความเป็นชุมชนท้องถิ่น	20
แผนภาพที่ 2.2 แนวคิดการพัฒนาของไทย	36
แผนภาพที่ 2.3 การมีส่วนร่วม	46
แผนภาพที่ 2.4 ปัญหาเชิงวัฒนธรรม	55
แผนภาพที่ 2.5 การกำเนิดของวัฒนธรรม	57
แผนภาพที่ 2.6 พลวัตการทำงานของวัฒนธรรม	60



สารบัญ (ตาราง)

	หน้า
ตารางที่ 4.1 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน	91
ตารางที่ 5.1 วิถีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ	103
ตารางที่ 5.2 เดือนมงคลและไม่มงคลในรอบปี	104



กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

แบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร

The promotional and developmental process of Thai Song Dumin cultural diversification with local participatory method in Chumphon province

ทิวพล ทองอินทรราช

Tuvapon Tong-intarach

สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร จ.ชุมพร 86170

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ 1).เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ 2).เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ 3).เพื่อสร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ผลจากการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อ การอนุรักษ์ การสืบทอด และการต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่และความยั่งยืนทางวัฒนธรรมย่อยของชุมชนท้องถิ่น เพราะคนในชุมชนท้องถิ่นถือเป็นพลังที่สำคัญเกี่ยวข้องโดยตรง แต่อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาก็พบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ การบูรณาการความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและมิติทางดำเนินงานวัฒนธรรมในการสร้างการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะเยาวชนไทยทรงดำยุคปัจจุบันที่ขาดความภาคภูมิใจและไม่ตระหนักถึงคุณค่าทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นตนเอง ซึ่งจะต้องอาศัยการบูรณาการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคงต่อไป

คำสำคัญ: ชุมชน, วัฒนธรรมท้องถิ่น, ความหลากหลาย

Abstract

This study reveals the promotional and developmental process of Thai Song Dumin cultural diversification with local participatory method in Chumphon province. It has 3 main objectives: 1) To study the guidelines for conserving and cultivating the local cultural diversity value in Thai Song Dumin ethnic group. 2) To promote the community participation process for developing the local cultural diversification in Thai Song Dumin ethnic group. 3) To create managerial solution for solving local cultural diversity problems and treats in Thai Song Dumin ethnic group. The results found that the community participation process for conservation, succession and value-creation of local cultural diversity of Thai Song Dumin Ethnic Groups that is important to the existence and sustainability of the subculture of the local community because people in the local community are more important forces, directly. However, the results of the study found problems and treats to integrate the community-based cooperation and to engage their cultural dimension. Especially, the truth of Thai Song Dumin youth generation who lack of pride and unaware about the intellectual and cultural values of their local communities. It will need to integrate that point in order to contribute their local cultural preservation.

Keyword: Community, Local Culture, Diversity

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร” ครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัยจาก “สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้” ประจำปีงบประมาณ 2559 ซึ่งผู้วิจัยต้องขอขอบคุณคณะกรรมการผู้พิจารณาให้ทุน ที่เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญของชุมชนท้องถิ่นและเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยการให้โอกาสและสนับสนุนทุนการวิจัยมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์.รังสรรค์ จันตะ ที่ปรึกษาการวิจัยสำหรับ ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะ และคำแนะนำต่างๆจากความรู้เรื่องวัฒนธรรมที่ลุ่มลึกและประสบการณ์ที่รอบด้าน อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อความสมบูรณ์ของงาน และที่จะไม่กล่าวถึงไม่ได้คือ นายอำนาจ แสงทอง (หมอน้อยปราชญ์ชุมชน) นายวรลพ เทวบิน (ผู้ใหญ่บ้านบางหมาก) นายกันภิมย์ คุยก่ำ (นายกเทศบาลตำบลบางหมาก) พระครูอาทรประชารักษ์ (เจ้าอาวาสวัดดอนรวบ) นายสุรินทร์ เทวบิน และนายเชียร อ่อนวงศ์ (ผู้อาวุโสของชุมชน) ตลอดจนถึงชาวบ้านและผู้ให้สัมภาษณ์ท่านอื่นๆที่ได้กล่าวถึง ผู้วิจัย ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ธูพล ทองอินทราช

ผู้วิจัย

เครื่องมือ เครื่องใช้ โบสถ์ วิหาร ภาษาพูด สัญลักษณ์ การสื่อความหมาย แบบแผนการดำรงชีวิต และ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (non-material culture) เช่น แบบอย่างการปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ และธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น (ปิ่นฉัตร สินธุสอาด.2548,หน้า.5-6) และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ วัฒนธรรมของคนเรานั้นมีความแตกต่างกันมากมายหลากหลายรูปแบบ เราเรียกความแตกต่างดังกล่าวว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าวไม่มีวัฒนธรรมใดดีเลวกว่ากันหรือเหนือกว่าแต่ละวัฒนธรรมก็จะมีเหมาะสมกับสังคมนั้นๆ (สมักร บุราราศ.2540.หน้า.42)

วัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมมีวิถีการพัฒนาไปตามปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป บางวัฒนธรรมอาจวิวัฒนาการไปช้าๆเรียบง่าย เช่น วัฒนธรรมของชาวเขา ในขณะที่บางวัฒนธรรมอาจพัฒนาไปรวดเร็วและมีความซับซ้อน เช่น วัฒนธรรมของพวกชาวเมืองต่างๆทั่วโลก แต่โดยรวมแล้วต่างมีวิวัฒนาการยาวนานและมีขั้นตอนเป็นลำดับคล้ายคลึงกัน อนึ่ง วัฒนธรรมที่วิวัฒนาการนั้นจะมาถึงตอนเป็นชุมชนแล้วมิได้ขยายต่อเป็นเมือง จึงมีสภาพเป็นวัฒนธรรมชุมชน โดยเริ่มต้นจาก การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่เหมาะสมสามารถสนองตอบความจำเป็นขั้นพื้นฐาน 3 ประการคือ มีอาหารเพียงพอ มีความปลอดภัย และมีการคมนาคมที่สะดวก สภาพภูมิศาสตร์จึงมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อยู่มาก ในช่วงแรกๆของการตั้งถิ่นฐานนั้นมีภาษาสื่อสารกันแล้วนั้นคือภาษาพูด สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความเชื่อในลักษณะความเชื่อสิ่งลี้ลับ ผีศาจ เทวดา และมีพิธีกรรมต่างๆเพื่อเป็นคำตอบแก่ความเชื่อเหล่านั้น ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นสิ่งที่ผู้คนซึ่งมารวมกันเป็นชุมชนนั้นใฝ่ฝันปรารถนา จึงมีการคิดค้นเทคโนโลยีพื้นฐานๆต่างๆ เช่น การเพาะปลูก การชลประทาน การทอผ้า การสร้างบ้านบนที่สูง รวมทั้งการคิดค้นความรู้อื่นๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตชีวิต (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล.2552.หน้า.10) เมื่อชุมชนขยายใหญ่ขึ้น ก็พัฒนาต่อมาเป็นเมือง การจัดระเบียบการปกครองที่เป็นไปอย่างง่าย ๆ มีหัวหน้าชุมชนเป็นผู้ปกครอง ก็เริ่มมีระบบระเบียบมากขึ้น พร้อมกันนั้นก็มีการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ เกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดระเบียบโครงสร้างทางสังคมด้วย ตามการงานอาชีพ สถานะ และอำนาจ ส่วนความเชื่อก็มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาที่รับเข้ามาและมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเกิดขึ้นด้วย

สังคมไทยก็เช่นเดียวเป็นสังคมที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานคล้ายคลึงกับสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ มีสิ่งรื้อยรัดผู้คนเข้าไว้ด้วยกันคือ วัฒนธรรมที่แตกต่างและหลากหลาย (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร.2557.หน้า.25) ทั้งศาสนา ภาษา เชื้อชาติ อัตลักษณ์ ขนบธรรมเนียมประเพณีและกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) ที่หมายถึงกลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกัน เป็นหน่วยทางสังคมการเมืองและระบบเครือญาติเดียวกัน ผ่านประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ชุดเดียวกันและมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน (ยศ

สันตสมบัติ.2556.หน้า.152) ภายใต้วามหลากหลายดังกล่าว “ลาวโซ่ง” หรือที่ปัจจุบันเรียกตนเองว่า “ชาวไทยทรงดำ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความน่าสนใจ มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของตนเองหลายอย่าง ที่สืบทอดกันมาเป็นของตนเองอย่างเด่นชัด มีความสำคัญในการอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมของตนเองอย่างเหนียวแน่นกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ (จิตรลดา เกิดเรือง.2548. หน้า.4) ลาวโซ่งหรือชาวไทยทรงดำปัจจุบันถิ่นเดิมอาศัยอยู่ที่สิบสองจุไทยหรือเมืองแดง ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศลาวและติดต่อกับชายแดนประเทศจีนตอนใต้ และที่มณฑลยูนนาน กวางสี และตั้งเกียตตอนใต้ เมืองในปัจจุบันคือเมืองเดียนเบียนฟูของเวียดนามชนเหล่านี้เรียกตนเองว่า “ผู้ไทหรือไทดำ” ไทยทรงดำได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทยด้วยเหตุผลทางสงครามหลายครั้งโดยอพยพผ่านลงมาทางเวียดนามตอนเหนือ ลาว และเข้าสู่ประเทศไทยในที่สุด การอพยพของไทยทรงดำเริ่มตั้งแต่สมัยธนบุรีจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยมีอำนาจเหนือดินแดนล้านช้างและสิบสองจุไทย (งามพิศ สัตย์สงวน.2552.หน้า.99-100) โดยกระจายกันไปตั้งหลักแหล่งตามชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดต่างๆ เช่น จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดเลย จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดชุมพร (เรไร สืบสุข และคณะ.2523.หน้า.1)

แต่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจ จากการลงพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านชาวไทยทรงดำและวัดคอนรวบซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางของชาวไทยทรงดำ เทศบาลตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร พบว่าสิ่งที่น่าสนใจหลายประการ คือ ชาวไทยทรงดำส่วนใหญ่มีพลวัตมีการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมตามวัฒนธรรมกระแสหลักโดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต สภาพความสัมพันธ์ภายในชุมชน และที่สำคัญการอนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะการจัดการองค์ความรู้ ทั้งในรูปของเอกสารทางวิชาการ งานวิจัย และการให้ความสำคัญกับการสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเพื่อธำรงรักษารากทางวัฒนธรรมไทยทรงดำดั้งเดิมของจังหวัดชุมพรยังเป็นไปอย่างจำกัด จะมีก็เฉพาะงานประจำปีที่เป็นกรรวมกลุ่มพบปะสังสรรค์กันของชาวไทยทรงดำที่มาจากภูมิลำเนาจังหวัดต่าง ซึ่งสาระส่วนใหญ่ของกิจกรรมดังกล่าวก็จะเป็นกิจกรรมทางการรื่นเริงมากกว่า การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพรอย่างยั่งยืน ประกอบกระแสอันเชี่ยวกราดของวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมต่างชาติในยุคโลกาภิวัตน์ภายใต้การพัฒนาของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่คุกคามสิ่งทุกอย่างให้กลายเป็นหนึ่งเดียวภายใต้คำว่าความเจริญและการ

พัฒนาโดยเฉพาะการพัฒนาตามแบบอย่างของโลกทุนนิยมตะวันตกที่มุ่งเน้นถึงเรื่องกำไรและตัวเลขความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก (ฐวพล ทองอินทราช.2557.หน้า.) ซึ่งสภาวะดังกล่าวจะส่งผลให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาติจะค่อยๆสูญหายและกลายเป็นวัฒนธรรมเดียวในที่สุด

การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อ ยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม อย่างจริงจังและเป็นระบบบนพื้นฐานของวิชาการและการวิจัย จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติยังคงอยู่ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือ การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อ ยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าวจะสำเร็จผลจริงเป็นรูปธรรมได้ก็จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเอง ในฐานะที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม โดยการให้ประชาชนชาวไทยทรงดำในเทศบาลบ้านบางหมากจังหวัดชุมพร เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยวัฒนธรรมของตนเองดังกล่าว โดยการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ภายใต้นแนวคิด การสร้าง(create) การนำเสนอ(manifest)การถ่ายทอด(transfer) และสุดท้ายการใช้(use) (พัชรินทร์ สิริสุนทร.2552.หน้า.53) โดยการคืนข้อมูลความรู้ให้ชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถนำความรู้จากการมีส่วนร่วมในการสร้างคนในชุมชน การนำเสนอความรู้ให้เห็นถึงความสำคัญต่อวัฒนธรรมของคนในชุมชน และการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมดังกล่าวสู่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมโดยการนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในทางปฏิบัติจริงตามผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมในการวิจัยโดยชาวชุมชนเองในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อการขับเคลื่อน การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อ ยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ของชาวไทยทรงดำอย่างยั่งยืนและเป็นระบบ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นที่มาสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาเพื่อตอบคำถามว่าจะสามารถสร้างแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อ ยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำได้อย่างไร จะมีกระบวนการขั้นตอนอย่างไรในการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำ ในการการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และสุดท้ายหากพบปัญหาและอุปสรรค ในการส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อ ยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ จะมีวิธีการอันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อ ยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นไทยทรงดำอย่างไร เพื่อให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำนี้ยังคงดำรงอยู่เคียงคู่กับวัฒนธรรมหลักของชาติไทยได้อย่างมั่นคงต่อไป

1.2.วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
2. เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
3. เพื่อสร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

1.3.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นไทยทรงดำ เพื่อให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำนี้ยังคงดำรงอยู่เคียงคู่กับวัฒนธรรมหลักของชาติ
2. กระบวนการขั้นตอนในการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำ ในการการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนเอง บนฐานของการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนเพื่อความเข้าใจอันดีในวัฒนธรรมและระหว่างวัฒนธรรม
3. การวางแนวทางในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นไทยทรงดำ เพื่อให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำนี้ยังคงดำรงอยู่อย่างมั่นคงเข้มแข็งในท่ามกลางกระแสของวัฒนธรรมข้ามชาติที่หลากหลาย

1.4.ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร มีขอบเขตของการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

ด้านเนื้อหา ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนถึงการ

สร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ด้านพื้นที่ การศึกษาเรื่องกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร มีพื้นที่ในการศึกษาคือ ชุมชนหมู่บ้านชาวไทยทรงดำ เทศบาลตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

1.5. นิยามศัพท์

การวิจัยเรื่อง กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร มีนิยามศัพท์ที่สำคัญดังนี้

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) หมายถึง การให้ความสำคัญ การเคารพ การตระหนัก ถึงคุณค่าของวัฒนธรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากวัฒนธรรมหลักของสังคมนั้น ๆ ว่ามีความสำคัญต่อสังคมชุมชนและท้องถิ่น ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน หากแต่สามารถส่งเสริมเกื้อหนุนซึ่งกันและเพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งและสร้างสรรค์ของสังคมและชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในกรณีของงานวิจัยชิ้นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ก็หมายถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำจังหวัดชุมพร ซึ่งมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากวัฒนธรรมหลักของชาติมีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเอง

ชาวไทยทรงดำ (Thai Song Dumin) หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากสิบสองจุไทยหรือเมืองแกลงในปัจจุบันคือเมืองเดียนเบียนฟูของเวียดนามชนเหล่านี้เรียกตนเองว่า “ผู้ไทหรือไทดำ” โดยกระจายกันไปตั้งหลักแหล่งตามชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดต่างๆ เช่น จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดเลย จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่ในกรณีนี้หมายถึงเฉพาะชาวไทยทรงดำที่อพยพมาอาศัยอยู่ในจังหวัดชุมพร

การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนโดยความเต็มใจและสมัครใจ ในมิติด้านต่างๆของชีวิตและชุมชน เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา โดยตระหนักว่ากิจกรรมและการเข้ามีส่วนร่วมดังกล่าวมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของชีวิตบุคคลและสังคมในทางวัฒนธรรม และการเข้ามีส่วนร่วมดังกล่าวจะต้องเริ่มต้นนำไปจนถึงปลายทาง คือ ร่วมคิด ร่วม

ปฏิบัติ และรับผลจากการปฏิบัติ ในงานวิจัยนี้หมายถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำชุมพรในการจัดการกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเองในทุกขั้นตอน

กระบวนการ (Process) หมายถึง ขั้นตอนอันเป็นส่วนประกอบของกิจกรรมที่จะกำหนดว่าในแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดอย่างไร มีขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติอย่างไรตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยขั้นตอนดังกล่าวจะต้องดำเนินการไปตามลำดับที่กำหนดไว้ในกรณีของการวิจัยครั้งนี้หมายถึงขั้นตอนในการส่งเสริม อนุรักษ์ สืบสาน ต่อยอดและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพร



บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารทางวิชาการ งานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นเครื่องมือและกรอบในการวิเคราะห์ โดยได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง
2. แนวคิดการพัฒนาชุมชน
3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4.แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
- 5.แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1. แนวคิดชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง

ที่มาและพัฒนาการของชุมชนท้องถิ่น

คำว่า “ชุมชน” อาจจะไม่ใช่ว่าใช้เรียกหน่วยทางสังคมเชิงพื้นที่ซึ่งมีมาตั้งแต่ดั้งเดิมในสังคมไทยจากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวรรณกรรมในส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษรเช่น ศิลาจารึก สมัยสุโขทัย พงสาวดาร กฎหมายตราสามดวง รวมถึงวรรณกรรมร้อยแก้ว ร้อยกรองที่ประดิษฐ์ขึ้นก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325) ไม่พบการใช้คำว่า “ชุมชน” ในความหมายของหน่วยทางสังคมเชิงพื้นที่ แต่มักพบการใช้คำว่า “บ้าน” “ถิ่น” “บาง” “กว๊าน” และ “เขตคาม” ในการระบุถึงหน่วยทางสังคมในระดับที่มีความหมายเป็นชุมชนเชิงพื้นที่ในปัจจุบัน โดยคำเหล่านั้นต่างแสดงนัยแห่งการเป็นสถานที่ตั้งที่มีผู้คนอยู่อาศัยและเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงตามเขตที่ตั้ง ลุ่มน้ำและการประกอบอาชีพ

คำว่า “ชุมชน” เริ่มปรากฏการใช้ในสังคมไทยตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในบทพระนิพนธ์ เรื่อง กฤษณาอุทกของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งทรงนิพนธ์ขึ้นระหว่าง พ.ศ.2357-2396 ที่ระบุงการที่คนในชุมชนจะนิเทศาตรีที่ประพฤติมิชอบในจารีตประเพณี สมัยรัชกาลที่ 7 มีการใช้คำว่า “ชุมชน” ในความหมายแทนกลุ่มคนหรือคนหมู่มาก โดยมีการบัญญัติคำว่า “ชุมชน” ขึ้นใช้ในทางราชการรัฐสภาของประเทศสยาม (พ.ศ.2476) ซึ่งปรากฏในรายงานของคณะกรรมการสอบสวนเกี่ยวกับหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ และในบันทึกเรื่องคอมมิวนิสต์คืออะไร โดยมีการระบุถึงคำว่า “ระบียบชุมชน” ซึ่งหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เป็นผู้ใช้คำว่า “ชุมชน” ในคำแปลแทนความหมายของคำว่า “สังคม” หรือใช้ในความหมายร่วมกับคำว่า “สังคม” ที่ทรงแปลจากภาษาอังกฤษอีกหลายแห่ง เช่น ทรงใช้คำว่า “สังคม” หรือใช้ในความหมายร่วมกับคำว่า “สังคม” ที่ทรงแปลจากภาษาอังกฤษอีกหลายแห่ง เช่น ทรงใช้คำว่า ลัทธิชุมชนนิยม หรือ สังคมนิยม แทนความหมายของคำว่า “Socialism “ และทรงแปลคำ “Sociology” ว่า วิชาว่าด้วยชุมชน (ปัจจุบันคือ วิชาสังคมวิทยา) ในคำแปลบันทึกของ R.E. Holland และ R.G. Guyong และ ทรงใช้คำว่า “ชุมชน” ในทุกๆแห่งที่เป็นความหมายของคำว่า “สังคม” จากหลักฐานเอกสารดังกล่าว ยืนยันได้ว่า หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงบัญญัติใช้ คำว่า “ชุมชน” ในความหมายของคำว่า “สังคม” หรือ Society และใช้อย่างแพร่หลายมาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2476 หรืออาจจะก่อนหน้านั้น

ส่วนคำว่า “ชุมชน” ในภาษาไทยปัจจุบัน เป็นคำศัพท์ที่บัญญัติจากคำในภาษาอังกฤษว่า Community โดยมีรากศัพท์เก่า Indo-European คือ Mei ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลง Chang หรือ การแลกเปลี่ยน exchange และเมื่อนำมาสนธิกับคำว่า kom ซึ่งหมายถึง ด้วยกับ with จะ ได้คำว่า kommeinซึ่งหมายถึง แบ่งปันโดยทั้งหมด share by all

โดยคำว่า Community นั้นสันนิษฐานว่า เริ่มใช้กันแพร่หลายในประเทศไทย โดยนักวิชาการและข้าราชการที่ไปศึกษาทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา การพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาชนบท และการพัฒนาชุมชนในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่ได้รับทุน ยูเสด (USED) ไปศึกษาวิชาดังกล่าวตามโครงการความช่วยเหลือระหว่างประเทศ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา และมีนักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์จากต่างประเทศเข้ามาทำวิจัยในประเทศไทย และคำว่า ชุมชน ได้ถูกใช้อย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ.2505 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยราชการที่มีการแยกส่วนพัฒนาการท้องถิ่นออกจากกรมมหาดไทย แล้วจัดตั้งเป็น กรมพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยคำว่า ชุมชน ที่นำมาใช้นั้นมีความหมายซ้อนทับกับคำว่า บ้าน หรือ

หมู่บ้าน ที่เป็นหน่วยงานทางการปกครองพื้นฐานในสังคมไทยมาตั้งแต่เดิม (พระมหาสุทิตย์ อภการโร.2549. หน้า 5-7)

คำว่า “ท้องถิ่น” (Locality) มาจากคำว่า “ท้องถิ่น” ผสมกับคำว่า “ถิ่น” คำว่า “ท้องถิ่น” ตามความหมายในที่นี้ หมายถึง บริเวณหรือแอ่งอันเป็นแหล่งของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยรวมอยู่กันเป็นกลุ่มหรือเป็นชุดที่มีความเชื่อมโยงกันภายใน เช่น ท้องนา ท้องน้ำ เป็นต้น ส่วนคำว่า “ถิ่น” หมายถึง สถานที่อันเป็นที่อยู่อาศัยหรือตั้งถิ่นฐานในลักษณะถาวร หรือกึ่งถาวรของสิ่งที่มีชีวิตใดชีวิตหนึ่ง ซึ่งหมายความในที่นี้หมายถึง คนหมู่ใดหมู่หนึ่งหรือเฉพาะกลุ่มที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างถาวร ฉะนั้น คำว่า “ท้องถิ่น” จึงหมายถึง บริเวณอันเป็นที่ตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของหมู่คนหมู่หนึ่งๆ ซึ่งในที่นั้นๆ นอกจากจะมี กลุ่มคนจำนวนหนึ่งแล้วยังต้องมีสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยสำหรับการดำเนินชีวิตของคน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมาย “ท้องถิ่น” ว่าหมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งเน้นถึงลักษณะทางสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และทางธรรมชาติที่มีความเป็นขอบเขตเฉพาะพื้นที่นั้นๆ เป็นสำคัญและยังมีความหมายที่กำหนดขอบเขตของพื้นที่ระดับย่อยตามเขตการปกครองหรือเป็นหน่วยงานระดับรองไปจากหน่วยงานใหญ่ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น คำว่า “ท้องถิ่น” จึงขึ้นอยู่กับกำกวมขอบเขตพื้นที่ดังกล่าวแล้ว และเมื่อนำไปใช้ประกอบกับคำใด จะให้ความหมายเฉพาะเจาะจงในเรื่องนั้น เช่น ประเพณีท้องถิ่น พิธีประจำท้องถิ่น เป็นต้น

ปารีชาติ วลัยเสถียร ระบุว่า Community มีความหมายในภาษาไทยว่า “ชุมชน” ซึ่งแสดงนัยเกี่ยวกับการรวมตัวของคน โดยถ้าพิจารณาจากภาษาอังกฤษคำว่า “com” มีความหมายที่ลึกซึ้งโดยหมายถึง together คือการเดินทางร่วมกัน และจะเห็นว่าคำที่เกี่ยวข้องใกล้เคียงอีกหลายคำ เช่นความสัมพันธ์ของสมาชิก และคำว่า Commune ที่หมายถึงความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด และ communication การติดต่อสื่อสาร

เอกรินทร์ สีมหาศาล กล่าวว่า “ท้องถิ่น” หมายถึงการกำเนิดขอบเขตพื้นที่ ขอบเขตความรับผิดชอบหรือหน่วยงานที่ปรากฏในท้องถิ่นต่างๆ ตามสภาพสังคมซึ่งจัดเป็นพื้นที่ระดับย่อยรองไปจากสังคมใหญ่

ดังนั้น เมื่อรวมทั้งสองคำเป็นคำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” หมายถึงถิ่นฐานที่อยู่ของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจพิจารณาจากนัยต่างๆ ได้ 3 ประการคือ

1. ชุมชนท้องถิ่นหมายถึง การรวมตัวกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคม มีความผูกพัน มีความเป็นปึกแผ่น และอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกันทั้งในมิติความสัมพันธ์แบบเครือญาติและมิติความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

2. ชุมชนท้องถิ่นหมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้งในด้านพื้นที่ความเอื้ออาทร และระบบย่อยในการปกครอง

3. ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง องค์กรและขบวนการทางสังคม ที่มีวัตถุประสงค์แน่ชัด และรวมกันในช่วงเวลาที่ยาวพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์และผูกพันกันขึ้น เช่น องค์กรชุมชน องค์กรในท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” หมายถึง ถิ่นฐานอันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์และระบบความสัมพันธ์ในสังคมซึ่งอิงอาศัยความเอื้ออาทร ความผูกพันและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นเครื่องดำเนินการเพื่อให้มีชีวิตที่ตีร่วมกัน (พระมหาสุชาติย์ อาภากร โร.2549, อ่างแล้ว หน้า 8-10)

ความหมายของชุมชนท้องถิ่น

ปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” มีความหมายในลักษณะต่างๆ มากมายทั้งในด้านการปกครอง ด้านการพัฒนา ด้านวัฒนธรรมและด้านวิชาการ ตั้งแต่ความหมายที่เป็นรูปแบบของหน่วยทางสังคมและสถาบันการปกครอง เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และชุมชนแออัด ตลอดจนลักษณะของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในเชิงกระบวนการ และแนวคิดที่หลากหลาย เช่น องค์กรชุมชน ป่าชุมชน ผู้นำชุมชน พัฒนาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน สิทธิชุมชน และอำนาจชุมชน เป็นต้น

ดังนั้น คำว่า “ชุมชน” เป็นความหมายที่มีขอบเขตกว้างมาก ซึ่งส่วนใหญ่ให้นักวิชาการให้ความหมายที่ใกล้เคียงกันดังนี้

ประเวศ วะสี (2540) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่า “ความเป็นชุมชนอาจหมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกันเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน “และได้ให้ทัศนะต่อความเป็น

ชุมชนว่า “ชุมชนมีหลายแบบชุมชนไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงคนกลุ่มใหญ่มารวมอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันแต่ความเป็นชุมชนสามารถให้คำจำกัดความได้คือ ความเป็นชุมชนนั้นอยู่ที่การที่คนในชุมชนจำนวนหนึ่ง (คนละพื้นที่ก็ได้) มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกันมีความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้ และร่วมกันกระทำภารกิจต่างๆ “และยังให้ทัศนะว่ามีงานวิจัยหลายชิ้นค้นพบว่าความเป็นชุมชนคืออนาคตโลก ความเข้มแข็งของชุมชนคือหัวใจของการแก้ไขปัญหาทุกชนิด

กาญจนา แก้วเทพ (2538) กล่าวถึงชุมชนว่า ‘ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพคล้ายกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือข่าย จนถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้านและผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาคุณค่า และมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย” จากประสบการณ์ที่ได้ทำงานคลุกคลีกับการพัฒนาชนบทอันเป็นภาคที่ยังมีความเป็นชุมชนเหลืออยู่มาก ได้ชี้ว่าในหมู่บ้านต่างๆ ที่ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจปัญหาธรรมชาติ ฯลฯ นั้นมักจะมี “กลุ่มชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่ก้าวออกมาเป็นแถวหน้าในการพยายามหาวิธีการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน พยายามระดมสรรพกำลังต่างๆ ไม่ว่าจะมาจากภายในท้องถิ่นของตนเองหรือแหล่งความรู้ที่มาจากโลกภายนอก เพื่อทำการแก้ไขปัญหาชุมชน โดยอาศัยแนวทางของการพึ่งพิงตนเองและเป็นตัวของตนเองการมีกลุ่มเช่นนี้ดำรงอยู่นั่นเอง เป็นตัวอธิบายถึงความสามารถที่ชุมชนชนบทสามารถดำรงอยู่ได้”

อนุชาติ พวงสำลี (2542) อธิบายความเป็นชุมชนที่แท้จริง (True community) ว่าเป็นลักษณะของการที่ผู้คนหันหน้าเข้าหากัน เพื่อเผชิญกับปัญหาหรือแรงกดดันจากสังคมภายนอก หรือจากความตั้งใจในความปรารถนาร่วมกันของคนในสังคม (community by design) ว่าต้องการให้ชุมชนของตนเป็นเช่นไร โดยความเป็นชุมชนที่แท้จริงนั้นย่อมนำเนินไปบนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รู้จักใจกว้างยอมรับความแตกต่างและความหลากหลาย ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของระบบประชาธิปไตย และความเป็นพลเมือง ความเป็นชุมชนจึงแตกต่างจากการสร้างชุมชนภาพลวง (pseudo community) ให้หลงนึกว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็งเหมือนเช่นกิจกรรมพัฒนาในหลายกิจกรรมที่สร้างขึ้น มีผู้เข้าร่วมมากมาย แต่กลับพบว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นเพียงเรื่องของการ “เฮโลสารา” โดยไม่สามารถสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจและยกระดับสำนึกของการพัฒนาขึ้นมาได้

ชยันต์ วรรณะภูติ (2536) กล่าวถึงชุมชนในความหมายว่า “หมายถึงการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่อาศัยอยู่ร่วมกันใช้ทรัพยากรเพื่ออาศัยทรัพยากรเพื่อการผลิตร่วมกัน จึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันขึ้น มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนและกฎเกณฑ์ต่างๆทั้งนี้ชุมชนหมายถึง สังคมขนาดเล็กในชนบทที่ยังไม่พัฒนาหรือสังคมหมู่บ้านที่สมาชิกของสังคมยังมีความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในระดับเดียวกับคำว่า “สังคมหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นการช่วยให้เข้าใจความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในระดับเดียวกับคำว่า “สังคมหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นการช่วยให้เข้าใจความหมายของคำว่าชุมชนในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ทั้งนี้เพราะคำว่า “หมู่บ้าน” สื่อความหมายให้เข้าใจถึงกระดูกตัวของบ้านหลายๆ บ้านหรือหลายครัวเรือนในพื้นที่แห่งหนึ่งหรือระบบนิเวศแห่งหนึ่ง และเป็นหน่วยสังคมขนาดเล็กที่สุดที่สมาชิกของสังคมพัฒนาขึ้นตามธรรมชาติ และต่อมาภายหลังทางราชการอาจจะกำหนดให้เป็น “หมู่บ้าน” ในความหมายของทางราชการ (ธีระภักตรา เอกผจญสวัสดิ์.2553.หน้า 64-66)

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชนคือ หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน ขณะที่ ประสาท หลักศิลา ให้ความหมายที่ไม่แตกต่างกันว่าชุมชน หมายถึง การที่คนเข้ามารวมกลุ่มกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งภายในกลุ่มของตนเองและระหว่างกลุ่มในบริเวณที่มีอาณาเขตทางภูมิศาสตร์กำหนดไว้

จิตติ มงคลชัยอรัญญา กล่าวถึงชุมชนโดยสรุปว่า “ประกอบด้วย ระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพระบบการเมือง ระบบการปกครองและโครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีด้านต่างๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและระหว่างกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกจากกันได้”

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้อธิบายความหมายของคำว่า ชุมชน คือพื้นที่ (Area and space) คน (people) และสิ่งร้อยรัด (Tie conditions) พูดย่างๆว่าองค์ประกอบของชุมชน คือ 3 สิ่งนี้ สิ่งร้อยรัดคือสิ่งที่เชื่อมโยงคนเข้าด้วยกัน เช่น อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี ผลประโยชน์ เป็นต้น เพราะฉะนั้นอะไรก็ตามที่อยู่พื้นที่เดียวกันมีสิ่งร้อยรัดร่วมกันก็จะมีลักษณะเป็นชุมชน (โกวิท พวงงาม.2553.หน้า 3-4)

เฉลียว บุรีศักดิ์ ให้ความหมายว่า : คำว่า “ชุมชน” (community) หมายถึงกลุ่มหรือบริเวณที่กลุ่มคนนั้นๆ อยู่รวมกันได้ทั้งๆ ที่แต่ละคนมีความแตกต่างกันหรือ ความหลากหลายในชุมชนนั้นเช่น ความแตกต่างใน

ด้านความต้องการ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ (เฉลียว บุรีศักดิ์ และคณะ.2545 หน้า 44)

ประสาธ หลักศิลา (2519) ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนพวกหนึ่งซึ่งครอบครองบริเวณที่มีอาณาเขตแน่นอน โดยถือว่าตนมีความผูกพันอยู่กับอาณาเขตแห่งนั้น และมีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง

เสาวคนธ์ สุกสวัสดิ์ (2524) ให้ความหมายไว้ว่า ‘ชุมชน’ เป็นกรมารวมกันเป็นกลุ่ม ตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็กเช่น หมู่บ้าน ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่นเมืองประเทศหรือหมายถึง อาณาเขตบริเวณท้องถิ่นหนึ่งๆ ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นนั้นมีภาษาพูดเดียวกัน มีจารีตประเพณีเดียวกัน มีความรู้สึกแบบเดียวกัน และพฤติกรรมไปตามเวลาคติ ซึ่งเป็นไปในการทำงานเดียวกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526) ให้ความหมายไว้ว่า ‘ชุมชน’ หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง ที่ปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2525) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ‘ชุมชน’ พื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคน และความหมายถึงกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น โดยมีความสนใจ มีวัตถุประสงค์เป้าหมายและจุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

โกมล ขอบชมชื่น (2541) ให้ความหมายของชุมชน (community) หมายถึงกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันและมีการติดต่อกัน สื่อสารที่เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่องกัน อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือประกอบกิจกรรม ซึ่งมีวัฒนธรรมความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน (พีรธร บุญรัตนพันธ์ และคณะ.2552.หน้า 7)

อย่างไรก็ตาม คำว่า “ชุมชน” ในความหมายทางสากลของนักคิดของตะวันตกได้ให้ความหมายทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกับความหมายของนักวิชาการไทยดังต่อไปนี้

Cambridge Advanced Learner’s Dictionary ได้ให้ความหมาย “ชุมชน” (commune) ว่าหมายถึงกลุ่มคนหรือกลุ่มครอบครัวที่อยู่อาศัยร่วมกันในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด (Particular Area) โดยกลุ่มเหล่านี้ต่างก็ทำงานร่วมกัน ใช้สิทธิและเป็นเจ้าของพื้นที่และผลประโยชน์ต่างๆ ร่วมกันจนทำให้เกิดพื้นฐานทางความคิด

ความเชื่อ ตลอดจนมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมร่วมกัน ประหนึ่งว่า กลุ่มคนเหล่านี้เป็นหนึ่งเดียวกัน (As a Unit) ทั้งชุมชน

Peter Cook (1996) เห็นว่า ชุมชนคือแหล่ง หรือสถานที่และกลุ่มคนที่บุคคลรู้จักคุ้นเคยกันอย่างดี โดยเป็นส่วนหนึ่งของระบบส่วนรวมและระบบส่วนบุคคล

Mask S. Homan อธิบายว่า ชุมชนหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ที่แห่งหนึ่งมีความเชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้น ตระหนักและเกื้อกูลกัน

นอร์ตัน (Norton) ได้อธิบายคำว่า ชุมชน หรือ Commune ว่าเป็นคำที่มาจากภาษาฝรั่งเศส ซึ่งหมายถึง การอยู่ร่วมกันของประชาชนในท้องที่ใดที่หนึ่งเป็นเวลานาน จนทำให้ประชาชนเหล่านี้มีความรักและผูกพันกัน จนเป็นหนึ่งเดียว จึงได้พยายามร่วมกันในการจัดระบบการปกครองตัวเองขึ้น เรียกว่า Self-Governing Community อันถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองท้องถิ่นในฝรั่งเศส เยอรมันและอีกหลายประเทศในทวีปยุโรป

เดวิส กิงส์ลีย์ (David Kingsly) ให้ความหมายของคำว่าชุมชนไว้ว่า “หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณหนึ่งที่แน่นอน และสามารถดำรงชีวิตทางสังคมร่วมกัน” กล่าวคือ คนกลุ่มหนึ่งจะต้องมีอาณาเขต และคนในอาณาเขตนั้นมีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน เช่น มีภาษาพูด จารีตประเพณี และทัศนคติเป็นแบบเดียวกัน ซึ่ง **โรเบิร์ต แมคคีย์เวอร์ (Robert M. MacLver)** ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนที่ใกล้ชิดกัน หมายถึง กลุ่มคน ซึ่งอยู่ร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ร่วมกัน มีตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็กคือหมู่บ้าน ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น เมือง ประเทศชาติ

พาร์ก และ เบอร์เกส (Robert E. Park and Ernest W. Burgess) ชุมชน หมายถึง “อาณาบริเวณท้องถิ่นหนึ่งๆ ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นนั้นพูดภาษาเดียวกัน มีจารีตประเพณีอย่างเดียวกันมีความรู้สึกเป็นแบบเดียวกันและมีการกระทำไปตามทัศนคติซึ่งเป็นไปในทางเดียวกัน” (โกวิท พวงงาม.2553.อ้างแล้วหน้า 3-4)

มารีริน อี.โอลเซน (Olsen 1968) ให้ความหมายชุมชนไว้ว่า ‘ชุมชน’ หมายถึง องค์การทางสังคมประเภทหนึ่ง ประกอบด้วย พื้นที่ บริเวณหนึ่งที่บรรดาสมาชิกตอบสนองความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

เออร์วิน ที.แซนเดอร์ส (Sander 1958) ให้ความหมายชุมชนว่าเป็นกลุ่มบุคคลหลายๆกลุ่มมารวมกันในบริเวณเดียวกัน ภายใต้กฎหรือข้อบังคับอันเดียวกันมีการสังสรรค์กันมีความสนใจร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน และมีพฤติกรรมเหมือนกัน

เดนิส อี.พอปลิน (Poplin 1972) ให้ความหมายไว้ว่า ‘ชุมชน’ หมายถึงกลุ่มที่มีการร่วมมือกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน มีการสมาคมแบบ เผชิญหน้ากันมีความสนิทสนมรู้จักกันเป็นอย่างดี (สนธนา พลศรี. 2545 อ้างใน เฉลียว บุรีศักดิ์ และคณะ.2545 หน้า 44)

UNDP ได้สรุปว่า ชุมชน (community) พื้นที่ของการรวมตัวทางสังคมที่เป็น การสมัครใจก่อขึ้นเอง โดยประชาชนส่วนใหญ่แล้วสนับสนุนตนเองเป็นเอกเทศจากรัฐและอยู่ในกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นชุมชนจึงประกอบด้วยองค์กรต่างๆ ทั้งทางการและไม่เป็นทางการรวมถึง กลุ่มความสนใจ (ชมรม) กลุ่มวัฒนธรรม และ ศาสนา สมาคมอนุรักษ์หรือ พัฒนาสังคมหรือกลุ่มต่างๆ (ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร 2552. หน้า 78-79)

กล่าวโดยสรุป จากความหมายของนักวิชาการต่างๆดังกล่าวที่ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้แตกต่างกันออกไปแต่สามารถจำแนกออกเป็น 3 ทักษะหลักๆ คือ

1.ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคมมีความผูกพันกันและมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกัน กับความหมายโดยรูปศัพท์และอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์กัน เช่น ครอบครัว เผ่าชนต่างๆ

2.ชุมชน หมายถึง พื้นที่บริเวณทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคน เช่นละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ฯลฯ

3.ชุมชนหมายถึง องค์กรทางสังคมที่มีวัตถุประสงค์ แน่ชัดและรวมกันในระยะเวลานานพอสมควรจนเกิดระบบความสัมพันธ์และความผูกพันกันขึ้นเช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล พรรคการเมือง กลุ่มอาชีพ ต่างๆ ฯลฯ

จากความหมายดังกล่าว โดยรูปศัพท์ อาจจะให้ความหมายของชุมชนโดยรวบยอดได้ว่า หมายถึงกลุ่มทางสังคมที่อยู่รวมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและ เรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรภายใต้

บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งอาศัยกันเพื่อ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน (เฉลียว บุรีภักดีและคณะ.2545 อ้างแล้วหน้า 50-52)

สาระสำคัญและองค์ประกอบของชุมชนท้องถิ่น

พิจารณาจากความหมายหลักของชุมชนท้องถิ่น สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่สิ่งต่อไปนี้

- (1.คนหรือประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น กลุ่มประชาคม ฯลฯ
- (2.สถาบันในชุมชนท้องถิ่น ได้แก่วัด โรงเรียน องค์กรศาสนา
- (3.ฝ่ายบริหารชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ อบต. เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- (4.อาณาเขตทางภูมิศาสตร์
- (5.ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (6.ศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ
- (7.ทรัพยากรชุมชนท้องถิ่น เช่นสถานที่ท่องเที่ยว ป่าไม้ แม่น้ำ
- (8.หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ราชการส่วนภูมิภาค หน่วยงานของรัฐส่วนกลาง
- (9.ประชาสังคมนอกชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ นักพัฒนา นักวิชาการ นักวิชาชีพธุรกิจ
- (10.องค์กรท้องถิ่น ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ กิ่งอำเภอ จังหวัด ประเทศ
- (11.องค์กรท้องถิ่นอื่นๆ เช่น ไปรษณีย์ ธนาคาร

นอกจากนี้ยังมีทัศนะอื่นๆ ที่กล่าวถึงองค์ประกอบชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถระบุนองค์ประกอบไว้ได้ อย่างสนใจดังนี้ กล่าวคือ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้แบ่งองค์ประกอบชุมชนออกเป็น 4 ประการคือ

- (1.ประชากรจำนวนหนึ่ง

(2.สถาบันทางสังคม

(3.องค์กรทางสังคม

(4.อาณาเขตทางภูมิศาสตร์

พัฒนา ฐานงานค์ ได้แบ่งองค์ประกอบของชุมชนออกเป็น 4 ประการคือ

(1.กลุ่มบุคคล

(2.ครอบคลุมอาณาเขตบริเวณแห่งหนึ่ง

(3.สภาพความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน

(4.มีผลประโยชน์และความสะดวกสบายร่วมกัน

ประดิษฐ์ มัชฌิมา แบ่งออกเป็น 5 ประการคือ

(1.คน

(2.อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน

(3.มีความรู้สึกร่วมกันและผลประโยชน์ร่วมกัน

(4.มีการติดต่อและไปมาหาสู่กันเป็นประจำ

(5.มีสถาบันทางสังคมที่ให้ประโยชน์แก่ชุมชน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ แบ่งเป็น 5 ประการคือ

(1.คน

(2.ความสนใจของคนที่มีต่อเรื่องเดียวกัน

(3.อาณาบริเวณ

(4.การปฏิบัติต่อกัน

(5.ความสัมพันธ์ของสมาชิก

สมเกียรติ ต้นสกุล แบ่งออกเป็น 5 ประการคือ

- (1.สถานที่ตั้งหรือ อาณาเขต
- (2.ประชาชนหรือพลเมือง
- (3.ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลในชุมชน
- (4.บริการสาธารณะภายในชุมชน
- (5.การจัดระเบียบชุมชน

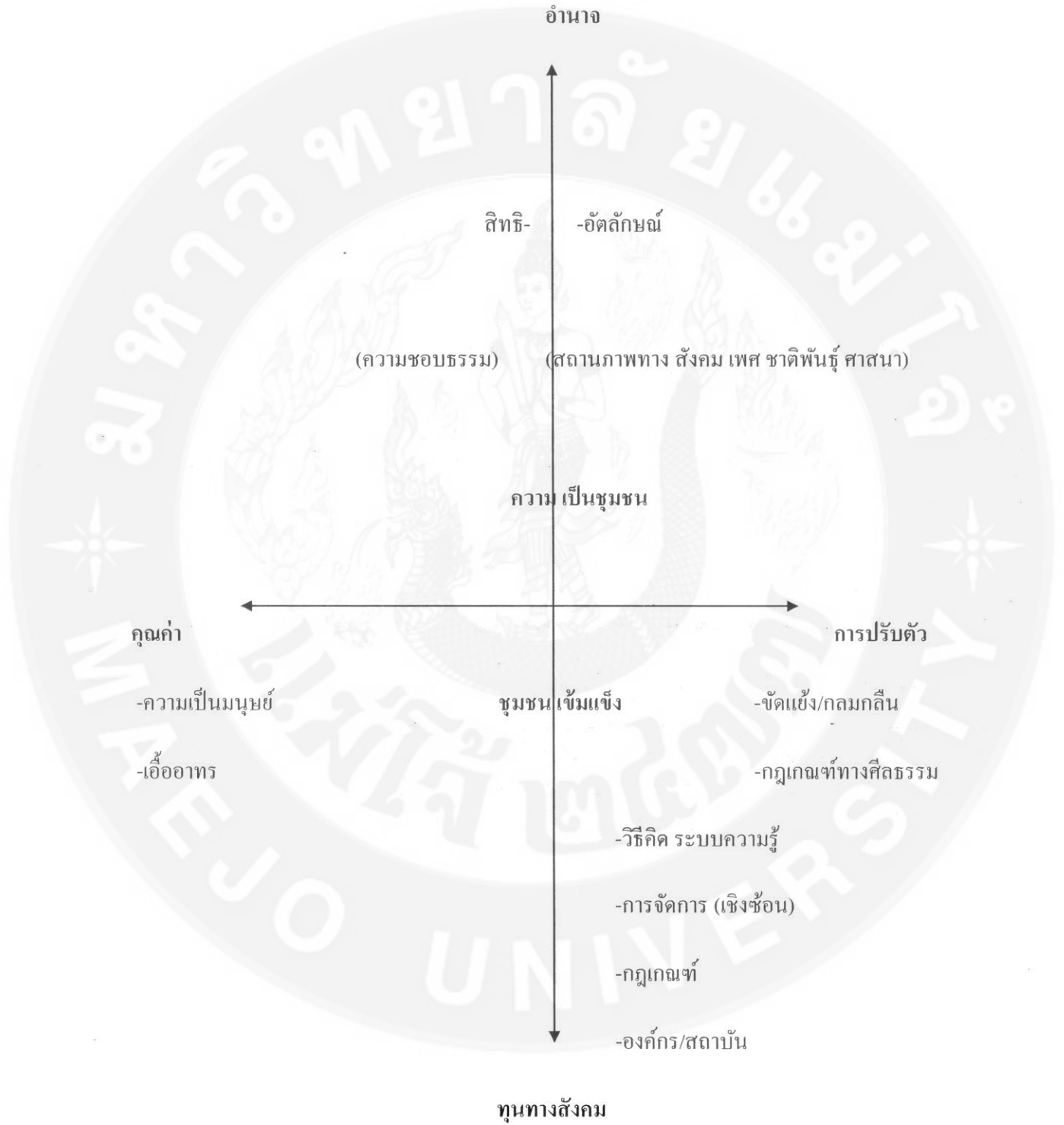
และ **คำพ้อง บุญช่วย** ยังได้แบ่งองค์ประกอบของชุมชน ออกเป็น 3 ประการคือ

- (1.องค์ประกอบด้านวัตถุและทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สถาบันต่างๆ เช่น วัด สถานที่ราชการ บ้านเรือน องค์การรัฐบาลและเอกชน ตลอดจนพืช สัตว์ แร่ธาตุต่างๆ ดิน แม่น้ำลำคลอง ทะเล ภูเขา เป็นต้น
- (2.องค์ประกอบที่เกี่ยวกับคน ได้แก่ จำนวนพลเมือง จำนวนครอบครัว การทำมาหากินของผู้คน ฐานะทางเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆของผู้คนในชุมชน
- (3.องค์ประกอบทางจิตใจ ได้แก่ ความร่วมมือ ความเชื่อ ศาสนา เจตคติ แนวความคิด ตลอดจนธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ (เจลีเยว บูร์กาคี และคณะ.2545 อ้างแล้วหน้า 52-54)

ลักษณะของความเป็นชุมชนท้องถิ่น

ความเป็นชุมชนท้องถิ่น เป็นคำที่เป็นนามธรรมและการมองความเป็นชุมชนไม่ว่าแนวใดก็ตาม เป็นการมองที่ยังไม่ครอบคลุม เพราะที่จริงแล้วการเป็นมนุษย์มีหลายมิติการที่เราจะแจกแจงออกมา ก็ไม่สามารถเข้าในได้อย่างรอบด้านเพียงพอ ในการที่จะเข้าใจลักษณะความเป็นชุมชนก็เช่นกัน อาจเป็นเรื่องของศักดิ์ศรี คุณค่า สิทธิ อุดมการณ์ อำนาจ ความสัมพันธ์ ศาสนา ฯลฯ หรืออะไรก็ตามที่เชื่อมโยงปัจเจกบุคคลกับคนอื่นๆ ในสังคมเป็นมุมมองที่หลากหลายมิติ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าลักษณะของความเป็นชุมชนในที่นี้มี 4 ลักษณะที่สำคัญๆคือ (ธีระภักตรา เอกผาชัยสวัสดิ์.2553.อ้างแล้ว หน้า 71) ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 ความเป็นชุมชนท้องถิ่น



แผนภาพที่ 2.1 ที่มา: (อานันท์ กาญจนพันธุ์ 2543.อ้างใน ชีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์.2553.อ้างแล้ว หน้า 71)

ความแตกต่างและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น

ชุมชน

ชุมชน อาจจะนิยาม ความหมายที่แตกต่าง กันไปตามผู้ให้คำนิยามนั้นๆ หากพิจารณาก็จะพบว่า “ชุมชน” นั้น ไม่ได้หมายถึง การที่คนหรือกลุ่มคนที่มาอาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีพื้นที่ชัดเจน แน่นนอน แล้วจะเรียกว่าชุมชน แต่เป้าหมายของคำว่าชุมชนนั้น คือการให้ความสำคัญกับการมีความสัมพันธ์ของ คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันมากกว่า เพราะเป็นพื้นฐานของการวัดความเป็นชุมชนได้ชัดเจนมากกว่า จะเป็นสิ่งที่ ปรากฏให้เห็นเด่นชัดว่าเป็นคนในชุมชนเดียวกัน เพราะมีความสัมพันธ์กัน มีประเพณีวัฒนธรรมเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีจิตสำนึกที่จะปกป้องรักษาผลประโยชน์ร่วมของชุมชน ความเป็นชุมชน ไป จนกระทั่งเกิดเป็นความรักและห่วงหาพันชุมชน ซึ่งอาจแสดงออกโดยผ่านกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน

ชุมชน มีนัยและความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสของสังคม แต่ถ้าพิจารณาอย่างท่องแท้ จะพบว่าบรรณานักวิชาการ นักพัฒนา หรือผู้คนที่ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ล้วนต่างให้ความหมายที่ สอดคล้องกับความรู้ ทักษะคิด หรือผลประโยชน์ ของตนความเป็นชุมชน หรือเป็นหมู่คณะ ล้วนมีการ เปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา จากจำกัดคำนิยามของคำว่า “ชุมชน” ไว้ในแนวใดแนวหนึ่งย่อมจะ ขาดความหลากหลาย หรือความไม่เข้าใจในความเป็นชุมชน และถ้าพิจารณาโดยรวมก็จะเห็นว่าความเป็น ชุมชนนั้น เน้นเรื่องความสัมพันธ์และความเกะเกี้ยวของเพื่อนมนุษย์ในระดับต่างๆ ดังนั้น การพิจารณาถึง คุณลักษณะของความเป็นชุมชนจึงมีความจำเป็นอย่างมาก หากจะทำความเข้าใจกับคำว่า “ชุมชน” เพราะจะ เป็นสิ่งที่สร้างความเข้าใจอย่างแจ่มชัดเพื่ออธิบายความเป็นชุมชน

ส่วนคำว่า “ท้องถิ่น” โดยความหมายของคนทั่วไปมักจะหมายถึง พื้นที่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง โดยเฉพาะ และชุมชนดังกล่าวมีการจัด โครงสร้างระบบการปกครองอย่างเป็นทางการ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ หน่วย การปกครองท้องถิ่นต่างๆ และพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ท้องถิ่น ได้มีความหมายเพียงหน่วยงานในการตั้งถิ่นฐาน ณ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เฉพาะแห่งเท่านั้น ท้องถิ่นมีความหมายมากกว่าการบรรยายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมวัฒนธรรม มากกว่าการเป็นหน่วยงานการเมือง การปกครองของรัฐแห่งหนึ่งเท่านั้น ท้องถิ่นไม่ว่าจะหมายถึงหน่วยทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือท้องที่ใดๆ บนพื้นผิวโลกมีความเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งก็คือ เป็น “ชุมชนทางวาทกรรม” (Juncture of discourses) ที่เป็นผลปฏิบัติสัมพันธ์ และพลวัตระหว่างผู้คนในท้องถิ่นกับธรรมชาติรอบตัว ระหว่างคนในท้องถิ่นด้วยกันเอง และระหว่างคนในท้องถิ่นกับสังคม เพื่อนบ้าน และสังคมภายนอก โดยเฉพาะรัฐ ตัวแทนระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และกระแสโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตาม ท้องถิ่นไม่สามารถนิยามตัวเองและนำเสนอความคิดเห็นได้ด้วยตัวเอง ท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ถูกต้องนำเสนออยู่ตลอดเวลา เพราะท้องถิ่นเป็นประติมากรรมของมนุษย์ โดยตัวของมันเอง ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปว่า “ท้องถิ่น คือท้องที่ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ สถานที่ พื้นที่ หรืออาณาบริเวณทางกายภาพตามธรรมชาติ แต่ไม่ใช่สภาพแวดล้อมธรรมชาติทุกหนทุกแห่ง จะกลายเป็นท้องถิ่นได้ มีเพียงบางแห่งเท่านั้นที่ถูกกำหนดความหมายและบทบาทให้เป็นท้องถิ่น โดยมนุษย์ และกิจกรรมทางสังคมของมนุษย์”

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะความเหมือน ความแตกต่างระหว่างท้องถิ่นกับชุมชน แล้วเราพบว่า มีลักษณะบางประการที่เหมือนและแตกต่างกัน โดยชุมชนจะให้ความสำคัญกับการมีความสำคัญกับการมีความสัมพันธ์กันของคนที่อยู่ร่วมกันมากกว่า เพราะเป็นพื้นฐานของการวัดความเป็นชุมชนได้ชัดเจนว่าเป็นคนชุมชนเดียวกันหรือไม่ ในขณะที่ท้องถิ่นจะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการใช้ท้องที่หรือถิ่นที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เป็นที่ตั้งในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรมของคน อย่างไรก็ตาม ทั้งสองคำนี้มีความหมายหลายประการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่อย่างใกล้ชิด เพราะเป็นการเน้นความสัมพันธ์และผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม ดังนั้น ชุมชน กับท้องถิ่น จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเป็นอย่างมาก หากจะพิจารณาให้เห็นถึงรากฐานของคำสองคำนี้จะพบว่าต่างๆ ก็ให้ความสำคัญกันไปคนละอย่าง ท้องถิ่นให้ความสำคัญกับพื้นที่ ที่เป็นทางภูมิศาสตร์ แต่ชุมชนให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของคน เมื่อนำรากฐานสองคำนี้มารวมกันเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ว่า “ชุมชนท้องถิ่น” หมายถึงการที่คนหรือกลุ่มคนมาอยู่ร่วมกันเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ว่า “ชุมชนท้องถิ่น” หมายถึง การที่คน หรือกลุ่มคนมารวมกันเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีความสัมพันธ์ต่อกัน มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นแบบเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ซึ่งต่างอยู่บนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง

ชุมชนท้องถิ่นจึงหมายความว่า การรวมกันของกลุ่มคน (Group of people) ในรูปของกลุ่มสังคม (Group of social) มีการปฏิบัติต่อกันทางสังคม มีปฏิริยาและการโต้ตอบกันทางสังคม (Social interaction) มีลักษณะของความสัมพันธ์กันทางสังคม (Social Relationship) เอื้ออาทรต่อกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยอาศัยอยู่ ณ อาณาบริเวณเดียวกัน (Area) ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย และประกอบกิจกรรมต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกระเบียบทางสังคม (Social Organization) อันเป็นการควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มสังคมอาจมีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกในกลุ่มสังคม (โกวิท พวงงาม.2553. อ้างแล้ว.หน้า359-361)

ท้องถิ่น

คำว่า “ท้องถิ่น” (Local) เป็นคำภาษาอังกฤษ ซึ่งพจนานุกรม The Oxford English Dictionary ได้อธิบายคำนี้ไว้ว่า เป็นคำที่มาจากรากศัพท์ภาษาละติน คือ Localis แปลว่า สถานที่ (Place) ดังนั้นคำว่าท้องถิ่นจึงหมายถึงเขตพื้นที่จำเพาะ (Definite Place of Definite District) ที่เป็นส่วนย่อยของประเทศ (Country as a Whole) ในแง่การปกครองท้องถิ่น คือ เขตการปกครองที่กฎหมายปกครองของประเทศนั้นกำหนดขึ้น เช่น ในต่างประเทศแบ่งเขตการปกครองที่กฎหมายปกครองประเทศนั้นกำหนดขึ้นเช่น ในต่างประเทศแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นเป็นเมือง (Town) นคร (City)มหานคร (Metro Politian) เป็นต้น

นอกจากนี้ คำว่า ท้องถิ่นและชุมชน ทั้งสองคำมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดทั้งนี้เพราะ รากฐานการปกครอง ท้องถิ่นหลายประเทศใช้ฐานความเป็นชุมชนปกครองตนเอง ซึ่งเริ่มก่อนในแถบกลุ่มประเทศในไหล่ทวีปยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ เป็นต้น ประเทศเหล่านี้มีระบบการปกครองท้องถิ่นที่มีพื้นฐานมาจาก “ชุมชน” โดยชุมชนดั้งเดิมของประเทศเหล่านี้เป็นชุมชนปกครองตนเอง (self-governing community) เช่น ท้องถิ่นระดับปลายสุดของฝรั่งเศสในปัจจุบันยังเรียกว่า ‘ชุมชน’ (Commune) เพราะฝรั่งเศสยึดถือเอาลักษณะชุมชนดั้งเดิมมาเป็นหน่วยการปกครอง

ขณะที่อังกฤษใช้คำว่า “ท้องถิ่น” โดยนำเอาเขตพื้นที่มาเป็นหลักในการจัดหน่วยการปกครอง ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ความสะดวกในการใช้อำนาจจากรัฐบาลกลางลงไปควบคุมดูแลในการจัดการปกครอง เพื่อให้สามารถควบคุมกลุ่มคนในท้องที่ต่างๆ ได้ง่าย

ในขณะที่ประเทศโซนยุโรป เช่น อิตาลี เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ และสเปน ใช้คำที่มีความหมายเดียวกับคำว่า Gemeente สเปนใช้คำว่า Municipio ดังนั้น การปกครองท้องถิ่น ในประเทศบนใหญ่ทวีปยุโรป จึงเป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากคำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” (Local Community)

ส่วนคำว่า ท้องถิ่นในประเทศไทย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า ท้องถิ่นที่หนึ่ง โดยเฉพาะเน้นถึงลักษณะทางสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และทางธรรมชาติที่มีความเป็นขอบเขตเฉพาะพื้นที่นั้นๆ เป็นสำคัญและยังมีความหมายที่กำหนดขอบเขตพื้นที่ระดับย่อยตามเขตการปกครองหรือเป็นหน่วยงานระดับรองไปจากหน่วยงานใหญ่ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น คำว่าท้องถิ่นจึงขึ้นอยู่กับการจัดขอบเขตทางพื้นที่ดังกล่าวแล้ว และเมื่อ นำไปใช้ประกอบกับคำใด จะให้ความหมายเฉพาะเจาะจงในเรื่องนั้น เช่น ประเพณีท้องถิ่นพืชประจำถิ่น เป็นต้น

ในความเห็นของนักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่า ท้องถิ่น หมายถึง บริเวณอันเป็นที่ตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของหมู่หนึ่งๆ ซึ่งในที่นั้นนอกจากจะมีตัวคนจำนวนหนึ่งแล้ว ยังต้องมีสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยสำหรับการดำเนินของคน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ในทำนองเดียวกัน ถ้าจะกล่าวถึง ท้องถิ่น ในลักษณะที่เป็นขอบเขตชุมชนใดชุมชนหนึ่งสิ่งที่เราควรพิจารณาก็คือ สภาพของท้องถิ่นนั้นเป็นอย่างไร มีความเจริญก้าวหน้าหรือล่าช้าเพียงใด ภาวการณ์ครองชีพของผู้คนในชุมชนเป็นเช่นใดก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบพื้นฐานเฉพาะชุมชนนั้นๆ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคม รวมทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีปัจจุบันมีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในท้องถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ มีแนวโน้มจะพัฒนาจากประเทศเกษตรกรรม ไปสู่อุตสาหกรรมให้มากขึ้นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จำเป็นต้องเตรียมประชากรของประเทศและท้องถิ่นพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข (โกวิท พวงงาม, 2553. อ่างแล้วหน้า 27-29)

พัฒนา กิติยา อธิบายคำว่า “ท้องถิ่น” ว่ามีความหมายหลากหลาย เช่นชุมชนท้องถิ่น กลุ่มหรือองค์กรทางสังคม ภาวลักษณะดินฟ้า อุดมการณ์หรือแม้กระทั่งวาทกรรมรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่อยู่ติดกับดินที่อยู่ทางกายภาพเป็นเพียงท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง เช่น บางคูน้ำ คุ่มบ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ฯลฯ ท้องถิ่นเหล่านี้ เป็นท้องถิ่นในความหมายดั้งเดิมที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคยและรับรู้อย่างกว้างขวางมาก่อน

ในความหมายของท้องถิ่น นิยามตามรูปแบบเนื้อหาสำคัญของแนวคิดและ ปฏิบัติการท้องถิ่นนิยมนั้น สามารถให้นิยามดังนี้ แนวคิดและปฏิบัติการทางเศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรมใดๆ ที่ยึดเอาท้องถิ่น เป็นจุดเริ่มต้นและหน่วยสำคัญในการวิเคราะห์ แต่ในความหมายอย่างกว้าง ท้องถิ่นนิยมนั้นหมายถึง มนุษย์ทุกคนในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมต่างก็มีพันธะผูกพัน ความทรงจำจากประสบการณ์ และนิยามเกี่ยวกับพื้นที่ที่ เฉพาะเป็นของตนเองมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและความสามารถสื่อสาร และนำเสนออัตลักษณ์และความเป็น ท้องถิ่นของตนเองในรูปแบบต่างๆ เช่น เรื่องเล่า การแสดงของท้องถิ่น

แต่ในขณะเดียวกัน พัฒนา กิติยาภา กล่าวว่าท้องถิ่น ไม่ได้มีความหมายเพียงหน่วยในการตั้งถิ่นฐาน ณ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เฉพาะเท่านั้น ท้องถิ่นมีความหมายในการตั้งถิ่นฐาน ณ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เฉพาะเท่านั้น ท้องถิ่นมีความหมายมากกว่าหน่วยการตั้งถิ่นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีความหมายมากกว่าการบรรยาย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม มากกว่าการเป็นหน่วยงานการเมือง การปกครองของรัฐ แห่งหนึ่งเท่านั้น ท้องถิ่นไม่ว่าจะหมายถึงทางสังคมวัฒนธรรมหรือท้องถิ่นที่ใดๆ บนพื้นผิวโลกมีความ เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคือเป็น “ชุมชนทางวาทกรรม” (Juncture of discourse) ที่เป็นผลผลิตของปฏิสัมพันธ์ และพลวัตระหว่างคนในท้องถิ่นกับสังคมเพื่อนบ้าน และสังคมภายนอก โดยเฉพาะรัฐตัวแทนระบบเศรษฐกิจ แบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์

จากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่า คำว่า”ท้องถิ่น” โดยความหมายของคนทั่วไปมักจะหมายถึง พื้นที่ ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง โดยเฉพาะ และชุมชนดังกล่าวมีการจัด โครงสร้างระบบการปกครองอย่างเป็นทางการ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ หน่วยการปกครองท้องถิ่นต่างๆ และพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งหากพิจารณากันให้ดีแล้ว ความหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของท้องถิ่นใน 2 ลักษณะดังต่อไปนี้

ลักษณะที่ 1 ท้องถิ่นในลักษณะของพื้นที่ของชุมชน ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนบนพื้นที่ ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งปฏิสัมพันธ์ไม่เกิดขึ้นเพียงเฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ พื้นที่ด้วย ดังนั้นท้องถิ่นในลักษณะนี้จึงยึดโยงเอาคนในชุมชนให้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่คนเหล่านั้นอาศัยอยู่ ด้วย เช่น วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก หรือชุมชนใดที่อาศัยอยู่ใกล้ทะเลก็จะถูกยึดโยง เข้ากับพื้นที่นั้น กลายเป็นวิถีชีวิตแบบชาวประมง เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 เป็นลักษณะที่เป็นผลพวงมาจากการแรก กล่าวคือ เมื่อคนกับพื้นที่มีความสัมพันธ์กัน จนกลายเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งแล้ว จำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวให้เป็นระบบ

ระเบียบ กฎเกณฑ์ในการอาศัยอยู่ร่วมกัน ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกัน และรวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่ของตน ให้มีความเจริญและเป็นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนได้ต่อไป เพื่อให้การจัดระเบียบดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและให้คนในชุมชนหรือพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการบริหารพัฒนาชุมชนหรือพื้นที่ของตน จำเป็นต้องมีการจัดระบบการปกครองซึ่งในที่นี้ก็คือ “หน่วยการปกครองท้องถิ่น” นั้นเอง ดังนั้น ท้องถิ่นในลักษณะที่สอง ถ้าจะกล่าวกันให้ชัดก็คือการปกครองท้องถิ่นที่มีอยู่ควบคู่กับ “ท้องถิ่น” กับ “ชุมชน” ยังมีความหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คำว่าชุมชน จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ในขณะที่ท้องถิ่นเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัฒนา กิติยาษา ได้กล่าวถึงความแตกต่างท้องถิ่นของชุมชนว่า เพราะชุมชนเน้นเรื่องของความสัมพันธ์มิติต่างๆ ของกลุ่มคน ทั้งที่อยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน แตกต่างกันไป ชุมชนสมัยใหม่บางกรณี เช่น ชุมชนทางอวกาศก็ไม่เกี่ยวข้องกับพื้นที่พรมแดนทางภูมิศาสตร์ ส่วนท้องถิ่นนั้นให้ความสำคัญกับการใช้ท้องที่หรือถิ่นที่ทางภูมิศาสตร์ เป็นที่ตั้งในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของคน อย่างไรก็ตาม ทั้งสองคำนี้ มีความหมายหลายประการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่อย่างใกล้ชิด เพราะเป็นการเน้นความสัมพันธ์และผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม (พัฒนา กิติยาษา.2546. หน้า 7 อ้างใน โกวิตช์ พวงงาม.2553.หน้า 29-31) ดังนั้น คำว่า “ชุมชน” และ “ท้องถิ่น” จึงเป็นคำที่นักวิชาการบางกลุ่มมักจะใช้คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” (Local community) ควบคู่กันไป ทั้งในแง่การใช้คำ และการกล่าวถึงความสำคัญ ประเภทชุมชน รวมทั้งโครงสร้างของชุมชนท้องถิ่น

ความสำคัญของชุมชนท้องถิ่น

ในองค์การการพัฒนาและการให้บริการของประเทศต่างๆ อาศัยราชการ ระบบราชการเป็นกลไกเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริการและส่งเสริมบริการแก่ประชาชนในแง่ของการเป็นผู้จัดสรรและให้บริการ ซึ่งผลก็คือ

- (1. ทำให้หน่วยงานภาครัฐได้ขยายขอบข่ายการดำเนินงานออกไปอย่างกว้างหลากหลาย
- (2. ทำให้ภาครัฐมีโอกาสดำเนินงาน สร้างบุคลากรที่มีความชำนาญในสาขาต่างๆ จนปรากฏชัดเจนว่าภาคราชการเป็นภาคที่มีบทบาทและศักยภาพค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน
- (3. การที่ให้ภาคราชการดำเนินการแบบผูกขาดด้านการพัฒนาองค์กรและการให้บริการต่างๆ ดังกล่าว ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมว่าไม่มีประสิทธิภาพ ถึงขนาดความใหญ่โต ความสลับซับซ้อนที่

ประกอบด้วยโครงสร้างที่มีสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น กฎระเบียบและเกณฑ์มาตรฐานกลาง ขาดความยืดหยุ่นและไม่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ รวมทั้งลักษณะ พฤติกรรมที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ (จุมพล หนีมพานิช.2549.หน้า 25-26) โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชุมชนท้องถิ่นปราศจากความเข้มแข็ง ขาดความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในดูแลพัฒนาและจัดการชุมชนท้องถิ่นนั้น

ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง

นับจากวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มขึ้นในปลายปี 2539 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนและทุกหน่วยงานทุกภาคส่วน ทำให้เกิดประเด็นคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ได้ถูกกล่าวถึงกันอย่างมากระแสรวเร็วจึงและแนวคิดการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้เกิดขึ้นเป็นการสวนทางกับแนวทางการพัฒนากระแสหลักที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นประเทศในระบบเศรษฐกิจโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อการทำลายฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม แย่งชิงทรัพยากรระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนและการพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืน หันมาให้ความสำคัญต่อความเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น (พีรธร บุญรัตนพันธ์ และคณะ.2552. อ้างแล้ว หน้า19) การให้นิยามความหมายของ “ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง” มีบริบทที่แตกต่างกัน หากมองจากประสบการณ์จากนักพัฒนาเอกชนหรือนักวิชาการสายชุมชน ในมุมมองของประสบการณ์ของการพัฒนา เพราะการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้นั้น จะมีเงื่อนไขหรือตัวแปรที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ของชุมชนเป็นสำคัญด้วย ชุมชนอาจมีความแตกต่างกันออกไปบริบทแวดล้อม เช่น ระบบการบริหารจัดการ เครือข่าย ภาวะผู้นำ การเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในชุมชน จิตสำนึกภายในชุมชน หรือศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชน โครงสร้างอำนาจรัฐหรือกลไกในระบบเศรษฐกิจ ดังนั้น คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงเป็นศัพท์ที่ได้รับความสนใจจากภาครัฐและภาคเอกชน มูลนิธิ สมาคมต่างๆ โดยเฉพาะเมื่อมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนก็จะมี การพูดถึงชุมชนเข้มแข็งอยู่เสมอ การจะพิจารณาว่าชุมชนใดมีความเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด ต้องพิจารณาในมิติใด มิติหนึ่งดังนี้เสมอ

- (1.ชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นพื้นฐานเดิมพอสมควรอยู่แล้ว จะมากน้อยขึ้นอยู่กับศักยภาพของคนในชุมชน จึงจะพร้อมรับบริการหรือประมาณที่มีองค์กรหรือผู้มอบให้นำไปพัฒนาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น
- (2.ชุมชนบางแห่งยังมีความอ่อนแอ ยังไม่มีศักยภาพเพียงพอในการช่วยเหลือตัวเองในเกือบทุกๆด้าน

องค์กรต่างๆทั้งภาครัฐภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือ ก็มีเจตจำนงที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของชุมชนนั้นๆให้พัฒนาขึ้นจนเข้มแข็ง (โกวิทย์ พวงงาม.2553.อ้างแล้ว หน้า 215-216)

ความหมายของชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง

ประเวศ วะสี (2542) ได้กล่าวถึงชุมชนเข้ม โดยใช้คำว่า ความเป็นชุมชน (Civility) ซึ่งหมายถึงลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนประการหนึ่งว่า ความเป็นชุมชนมิใช่สิ่งที่จะต้องจำเป็นสำหรับชาวบ้านเท่านั้นหากแต่จำเป็นสำหรับองค์กรทุกชนิด เช่น ถ้ามหาวิทยาลัยมีความเป็นชุมชนวิชาการ (Academic Community) มหาวิทยาลัยก็จะมีพลังทางด้านสติปัญญามากกว่านี้ เป็นต้น

โกวิทย์ พวงงาม (2553) ได้เสนอความหมายของชุมชนเข้มแข็งในมิติของการพัฒนาไว้ว่า ประชากรพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเชื่อมั่นศรัทธาในมนุษย์ชาติว่าทุกคนมีคุณค่าและความหมาย มีศักดิ์ศรีศักยภาพหรือพลังความสามารถของมนุษย์อย่างมาก มนุษย์แต่ละคนย่อมมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ ถ้ามีโอกาส การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาบุคคลให้มีความคิดความสามารถเพิ่มขึ้น ให้บุคคลได้รับความยุติธรรม มีอิสรภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคในการดำรงชีวิต โดยใช้วิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ประชากรของกาพัฒนาชุมชนนี้มีความสอดคล้องกับปรัชญาทางการเมืองการปกครอง แบบเสรีประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหลักการปกครองตนเองและหลักการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่น เมื่อนำเอาปรัชญาการพัฒนาชุมชนมาแปลงเป็นแนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชน จึงเป็นการเน้นถึงการให้ความสำคัญกับความเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากที่สุดชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วม และสามารถนำความรู้ ความสามารถมาพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้ (โกวิทย์ พวงงาม.2553.อ้างแล้ว หน้า 216-218)

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2549) ชุมชนเข้มแข็งหมายถึงชุมชนที่สมาชิกมีความสามัคคี ปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และร่วมกันทำงานเพื่อให้กิจกรรมของชุมชนประสบผลสำเร็จ การร่วมมือกันทำงานเพื่อส่วนรวม นอกจากสมาชิกจะต้องช่วยกันเสียสละ เช่น สละเวลา สละกำลังแรงงานกายและสมองหรือบริจาคเพื่อหน่วยงานของส่วนรวม ยิ่งชุมชนนั้นมีสมาชิกที่ทุ่มเทให้แก่ส่วนรวมและมีคุณภาพในด้านความรู้ความสามารถและคุณธรรมสูง ชุมชนนั้นก็ยิ่งจะได้รับผลพวงคุณภาพดังกล่าว (ธเนศวร์ เจริญเมือง.2549, หน้า 286)

มันทนา ท้วมยิม (2543) ได้นิยามความหมายของ ชุมชนเข้มแข็ง ในลักษณะเชิงขยายความว่าชุมชนเข้มแข็งนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบอันถือเป็นสาระสำคัญๆ 4 ประการคือ หลักการพึ่งตนเอง (Self-Reliance) หลักการมีส่วนร่วม (Participle) หลักการความเท่าเทียมกัน (Equality) หลักภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) (มันทนา ท้วมยิม.2543 อ้างใน รัชฎา มุณีรัตน์.2548.หน้า 24-26)

กาญจนา แก้วเทพ (2543) ได้เสนอนิยามของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพิจารณาได้จากสาระสำคัญดังนี้คือ ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย สถานภาพขององค์กรชุมชน และรวมถึงศักยภาพในการควบคุมตัวแปรที่ควบคุมมิได้ (กาญจนา แก้วเทพ.2543 อ้างใน กนกศักดิ์ พูลสวัสดิ์.2547.หน้า 24-25)

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543) ให้นิยามความเข้มแข็งของชุมชนไว้ว่า การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน จนเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนในทางที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่มชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ให้ความหมายว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่คิดพึ่งตนเอง จัดการตนเองดูแลซึ่งกันและกันได้

กล่าวโดยสรุป ความหมายของพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง คือ กระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอ และร่วมมือกันปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ทั้งการใช้พลังชุมชน ทุนชุมชนของตนเอง และการขอรับการสนับสนุนจากภายนอก เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเองด้วยกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) กระบวนการกลุ่ม (Group Process) และกระบวนการมีส่วนร่วม (Participation Process) เป็นการพัฒนาคน และกลุ่มคนในชุมชน เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้คนเกิดความคิดที่จะสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ชุมชนของตนเอง และเกิดปัญญาที่จะรู้จักจัดการตนเองและชุมชนได้

องค์ประกอบของชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง

องค์ประกอบอันเป็นลักษณะสำคัญของชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบอันเป็นสาระสำคัญที่ขาดเสียมิได้ 9 ประการดังนี้ (เจลิยว บุรีภักดี และคณะ.2545 อ้างแล้วหน้า 76)

(1.สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

(2.สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร รักและห่วงใยซึ่งกันและกันอีกทั้งพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน

(3.สมาชิกชุมชนเลือกกำหนดผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนที่หลากหลายด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

(4.มีกระบวนการชุมชนที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใสและมีการแสดงความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้สำหรับสมาชิกทั้งหมด

(5.สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของชุมชนร่วมกัน

(6.สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

(7.มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วย การพัฒนาทุกๆด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกคนและหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

(8.การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

(9.มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาครัฐราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆในลักษณะการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม

ลักษณะสำคัญของชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง

ลักษณะสำคัญของชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงในมิติที่หลากหลายตามแต่มุมมองอันเป็นจุดเน้นของแต่ละท่านซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ทวิตักดี นพเกสร (2542) ได้นำเสนอความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น โดยมีจุดเน้นไปที่มุมมองเรื่อง “ความเป็นประชาสังคม” โดยมีสาระสำคัญคือ

(1.จิตสำนึกประชาสังคม (Civic Consciousness) คือ การสำนึกว่าตัวเป็นเจ้าของปัญหาชุมชน และมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหากับฝ่ายต่างๆ ยอมรับในการรวมตัวและความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยมิตรภาพในการเรียนรู้ร่วมกันหรือแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ ให้ความสำคัญกับศักยภาพของปัจเจกชนในชุมชน ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายของสมาชิกในชุมชนในการร่วมทำงานด้วยกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกความเป็นชุมชน

(2.โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อให้ผู้คนมีโอกาสสื่อสารพูดคุยถึงปัญหาร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการพูดที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ การให้มีเวทีประชาคม (Civic Forum) ในรูปแบบต่างๆจึงเป็นที่ที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ประชาชน ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนและสาธารณะ โดยโครงสร้างพื้นฐาน (Civic Infrastructure) นี้แยกได้หลายระดับ พื้นฐานที่สุด คือ การพบปะของผู้คนเป็นบางครั้งคราว เช่น การพบปะกับเพื่อนบ้านในวัด การพูดคุยถึงประเด็นสาธารณะต่างๆ ระดับถัดมา คือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มงานด้านในด้านหนึ่งหรือเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ระดับสูงสุด คือ องค์กรร่วม (Umbrella Organization) เป็นที่เชื่อมองค์กรสมาชิก และสมาชิกเข้าหากันเป็นเครือข่ายชุมชน องค์กรต่างๆในประชาสังคมที่เข้มแข็งการพบปะกันในเวทีประชาคม ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพูดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนไม่เพียงในเวทีวงเล็กหากแต่รวมไปถึงเวทีสาธารณะขนาดใหญ่ด้วย

(3.กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และการตัดสินใจ การตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะจำต้องดำเนินการหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึงสิ่งซึ่งประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดกับคนในชุมชนสาธารณะซึ่งกระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่ประชาชนหรือชุมชนเพียงรับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะเท่านั้น ประชาชนจำต้องพูดคุยถกเถียง แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

เพราะไม่มีใครมีประสบการณ์ที่เหมือนกันในเรื่องเดียวกัน ต่างคนต่างมีประสบการณ์และมองสิ่งเดียวกันและมองสิ่งเดียวกันจากมุมมองและการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน ชุมชนที่มีประชาคมที่เข้มแข็งจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

(4.ภาวะการนำและผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่มีความเป็นประชาสังคม มิได้อยู่ที่จำนวนและแหล่งที่อยู่ของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่นที่ต้องสร้างโอกาสให้แก่ผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมและริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ผูกขาดความคิด หรือการเป็นเจ้าปัญหาหรือเจ้าของชุมชน ชุมชนจะเต็มไปด้วยภาวะการนำจากผู้คนที่หลากหลายที่มีความสามารถต่างๆกัน มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองปัญหาชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลความคิดเห็นกัน ผู้นำที่หลากหลายเหล่านี้จะไม่ค่อยแตกต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตามและคอยปกป้องในฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวดหากแต่ผู้นำที่ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่น และร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน

(5.ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันและชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นประชาสังคมมักจะพึ่งพาสถาบันของรัฐเพียงอย่างเดียว ตรงกันข้ามชุมชนที่ไม่เข้มแข็งมักจะไม่พึ่งพารัฐ ส่งผลให้รัฐมีภาระรับผิดชอบชุมชนทุกด้านจนไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ทุกด้านนำมาซึ่งความไร้ประสิทธิภาพในที่สุด สำหรับความเป็นประชาสังคมนั้นความสัมพันธ์ของคนไม่ว่าจะเป็นในรูปขององค์กรหรือเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มักเป็นความสัมพันธ์แนวระนาบ ในชุมชนที่ไม่เป็นประชาสังคมพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนหรือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งหรือแบบอุปถัมภ์ ข้อมูลที่ไหลผ่านช่องทางความสัมพันธ์ในแนวตั้งมักเชื่อถือได้น้อย และความสัมพันธ์ในแนวตั้งยังมีส่วนก่อให้เกิดการปกครองแบบมาเฟียที่ทำให้เศรษฐกิจการเมืองเกิดความล้มเหลว (ทวีศักดิ์ นพเกสร.2542.หน้า 20-21)

นภากาศ หะวานนท์ (2550) นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับลักษณะของชุมชนท้องถิ่นเข้มไว้ 4 มิติหลักๆ ดังนี้คือ

(1.มิติทางด้านเศรษฐกิจ คือ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตเพื่อการค้า คือ มีกลไกในการระดมเงินทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อให้กับสมาชิกในชุมชน มีการจัดระบบการผลิตสามารถลดต้นทุนการผลิตในเรื่องการใช้เครื่องมือหรือ

เครื่องทุ่นแรงในการผลิต ความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า การเพิ่มแหล่งรายได้ให้มีความหลากหลาย

(2.มิติทางด้านสังคม คือ ความสามารถของชุมชนในการที่จะจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าปัญหานั้น จะเกิดจากสมาชิกภายในชุมชนหรือเกิดจากคนภายนอกชุมชน เพื่อเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงเกาะเกี่ยวที่คนในชุมชนมีต่อกัน และสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนในการสร้างให้สังคมชุมชนดำรงอยู่ได้ (Self-Contained) อย่างมั่นคง มีสันติสุข มีความสุขสามัคคี อันเป็นรากฐานของชุมชนเข้มแข็ง

(3.มิติทางด้านวัฒนธรรม คือ ความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญาและความภาคภูมิใจในชุมชน ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัว จนสามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาได้ในลักษณะต่างๆ

(4.มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ความสามารถของชุมชนในการจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนได้ (นภาพรณั ะหวานนท์.2550.หน้า 35-39)

อุทัย ดุลยเกษม (2538) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ 4 ประการ คือ

(1.ชุมชนที่มีสภาพที่อยู่ร่วมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นทางกายภาพและเป็นรูปธรรม สมาชิกในชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพ และร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆทั้งในทางส่วนตัวและในทางด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

(2.ชุมชนที่มีสถานะพึ่งพิงตนเองสูง มีทุน แรงงาน เพื่อยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง มีการพึ่งพิงภายนอกน้อย ชุมชนมีอำนาจในการจัดสรร การคัดเลือก การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมสูงทั้งในด้านอาชีพ การศึกษาประเพณี การรักษาพยาบาล

(3.ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเองเป็นส่วนใหญ่โดยอาศัยอำนาจความรู้ และกลไกภายในชุมชนกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

(4.ชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การบริหารจัดการ การปกครอง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ส่งผลให้ชุมชนมีความรู้ และความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง และถ่ายทอดความรู้นั้นอย่างต่อเนื่อง (อุทัย ดุลยเกษม. 2538.หน้า.15 อ้างใน ประยุทธ์ ศรีกระจ่าง.2546.หน้า.14-15)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) ได้สรุปลักษณะของชุมชนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งที่จะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ

(1.เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) คือ การที่ชุมชนมีการเรียนรู้และรู้เท่าทันข่าวทั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการที่ชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆอย่างสม่ำเสมอ

(2.เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (Community Management) ด้วยระบบการบริหารจัดการในกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการขององค์ภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติ ตามแผนงานและมีการประเมินผล

(3.เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ ชุมชนมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณ ซึ่งอาจหมายถึงความจงรักภักดี ความรัก ความห่วงหาพัน ความรู้เป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในชุมชน

(4.เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คือ การเป็นชุมชนที่มีความสงบสุขคนในชุมชนมีจิตใจที่เอื้อกัน มีคุณภาพและคุณธรรม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์.2541.หน้า 14-17)

จากความหมายต่างๆที่นักวิชาการได้อธิบายไว้ สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งจะต้องมีองค์ประกอบและลักษณะที่สำคัญๆคือ การเป็นชุมชนที่มีมิติทางด้านการเรียนรู้ มีการจัดการตนเอง มีจิตวิญญาณร่วมของชุมชน มีความสงบสันติ มีการพึ่งพาตนเองในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนในที่สุดสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ในทุกๆด้าน

2.3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

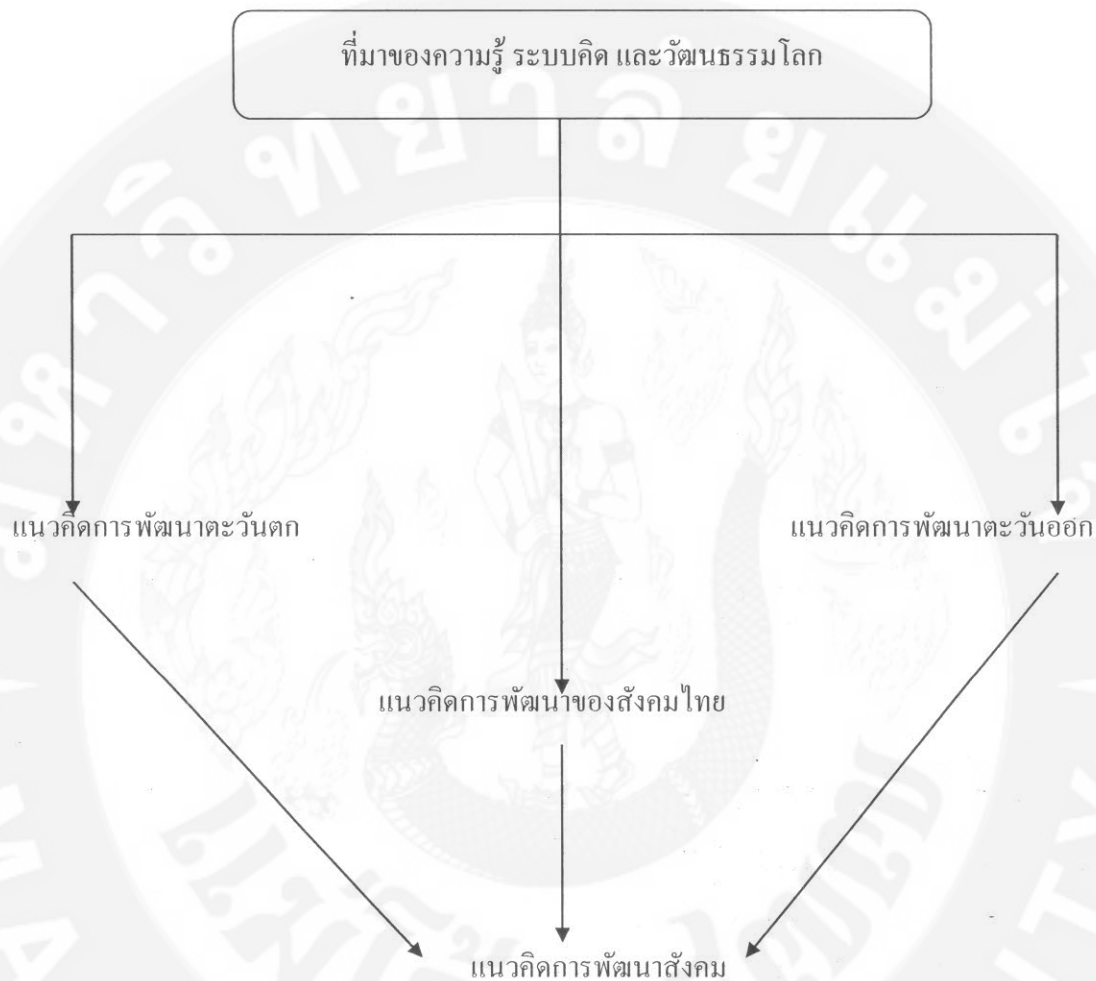
สังคมแต่ละสังคมมีความเข้าใจการพัฒนาแตกต่างกัน ส่งผลให้การพัฒนาแตกต่างกันไปด้วย สิ่งที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษ คือ ความเข้าใจ (Understanding) การรับรู้ (Perception) โลกทัศน์หรือมุมมอง (Worldview) เกี่ยวกับการพัฒนา เป็นผลมาจากกระบวนการทัศน์การพัฒนาหรือกรอบแนวคิดการพัฒนาสำหรับการพัฒนาสังคม ควรพิจารณาอยู่ 2 ประเด็นคือ แนวคิด-ทฤษฎีที่ใช้ตรวจสอบสอดคล้องกับสถานการณ์ภายในประเทศและสถานการณ์ภายนอกประเทศหรือโลก เพื่อมุ่งความอยู่รอดและการอยู่ร่วมกันต่อไป ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาสังคมส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากสำนักคิดต่างๆ ในโลกตะวันตก แบ่งออกเป็น 2 สำนักสำคัญๆ คือ (พัชรินทร์ สิริสุนทร.2547.อ้างใน ชีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์.2553.หน้า.124.)

(1.สำนักแนวคิดทฤษฎีการพัฒนากระแสหลัก (Mainstream Social Development Concept and Theory) เช่น ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization) ทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth Theory) ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ (Globalization)

(2.สำนักแนวคิดทฤษฎีการพัฒนากระแสทางเลือก (Alternative Social Development Concept and Theory) หรือทฤษฎีการพัฒนากระแสรอง เช่น แนวคิดบทบาทหญิง-ชาย (Gender Approach) แนวคิดสตรีนิยม (Feminism Approach) แนวคิดกรีนนิสต์ (Greenism Approach) แนวคิดเรื่องการใช้อำนาจ (Empowerment Approach) แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development Approach) แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation Approach) เป็นต้น

ซึ่งทั้ง 2 สำนักคิดและทฤษฎีดังกล่าว คือ สำนักแนวคิดทฤษฎีการพัฒนากระแสหลัก (Mainstream Social Development Concept and Theory) และ สำนักแนวคิดทฤษฎีการพัฒนากระแสทางเลือก (Alternative Social Development Concept and Theory) เมื่อนำมาสังเคราะห์เพื่อศึกษาการพัฒนาของสังคมไทย สามารถอธิบายได้ดัง แผนภาพที่ 2.2 แนวคิดการพัฒนาของไทย

แผนภาพที่ 2.2 แนวคิดการพัฒนาของไทย



แผนภาพที่ 2.2 แนวคิดการพัฒนาของไทย ที่มา: (ปรับปรุงจาก จิราภรณ์ สถาปนาวรรชนะ และคณะ
อ้างใน ธีระภัทรา เอกพาณิชย์สวัสดิ์.2553.หน้า.182)

การพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมีหลักการพื้นฐานดั้งเดิมว่าเป็นกระบวนการให้การศึกษา (Education Process) แก่ประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด ให้มีความสามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) หรือช่วยเหลือตัวเองได้ (Self-Help) ทั้งในการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขปัญหาตนเองตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวมด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) กับกระบวนการกระตุ้นจิตสำนึก (consciousness Process) ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการพัฒนามนุษย์ให้ครบถ้วนถึงความพร้อมทุกด้านในการจัดการกับปัญหาและความต้องการต่างๆที่เกิดขึ้น จึงกล่าวได้ว่างานด้านการพัฒนาชุมชนเป็นงานที่มีความละเอียดอ่อนและต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มีสมรรถภาพ (Competence) ซึ่งจะต้องใช้ความเป็นศาสตร์ (วิชาการ) และเป็นศิลป์ (ปฏิบัติการ) ซึ่ง โกวิทช์ พวงงาม ได้สรุปสาระสำคัญของการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้ (โกวิทช์ พวงงาม.2553.อ้างแล้ว หน้า.125-129)

(1.คนมีความสำคัญมากที่สุด (Man is a Most Important) การพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในศักยภาพหรือพลังความสามารถของคนในการพัฒนาชุมชน เพราะการดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชนการพัฒนาหรือการเสื่อมถอยของชุมชน ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วย การพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน ร่วมกันสร้างมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง

(2.การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน โดยยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่ว่าประชาชนมีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติงาน ประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น กล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

(3.การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self-Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งคือต้องพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองให้ได้มากขึ้น โดยมีรัฐคอยช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาสและหลักการที่เหมาะสม

(4.การพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) จากความเชื่อในพลังความสามารถและศักยภาพของชุมชน แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนจึงเชื่อว่าการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้นทำให้คนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง สามารถสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

(5.ความคิดริเริ่มของประชาชน (Initiative) การทำงานกับประชาชนต้องยึดหลักการที่ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชน ซึ่งต้องใช้วิถีแห่งประชาธิปไตยและหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิดและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ตำบล เป็นแนวคิดที่เชื่อมั่นในเสรีภาพของ คน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการวิเคราะห์ปัญหา จัดทำแผนและโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่างๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรับผิดชอบ หน่วยงานนอกชุมชนอื่นๆเป็นหน่วยที่ส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น

(6.ความต้องการของชุมชน (Felt-Needs) การพัฒนาชุมชนต้องให้องค์กรชุมชนและประชาชนคิดตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างงานเป็นของประชาชนและจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

(7.การใช้ทรัพยากรในชุมชน (Community Nation Research Utilize) ผลประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนโดย่อมเกิดแก่ชุมชนนั้น จึงต้องใช้ทรัพยากรต่างๆของชุมชน คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ไม่พึ่งชุมชนอื่นๆในการพัฒนาตนเอง เพราะแต่ละชุมชนต่างก็มีความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองเช่นเดียวกัน

(8.ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล (Community and Government Capacity) การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้การพัฒนาโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัด ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และการบริหารจัดการ ส่วนชุมชนก็มีขีดจำกัดเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรในการพัฒนาที่ไม่เพียงพอ เพราะฉะนั้น การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล คือ ชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งตนเองให้มาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อยรัฐก็ให้การสนับสนุนมากขึ้น

(9.ความร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน (Co-Operations between Governments with People) การพัฒนาชุมชนจะเกิดความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างรัฐและประชาชนไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบแต่เพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้เต็มที่ การร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลและประชาชนต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ

การช่วยเหลือตนเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างเหมาะสม

(10.การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integration Development) การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการพร้อมๆกัน ไปหลายด้านจะมุ่งเพียงแต่ด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่างๆต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกันเพื่อประหยัดงบประมาณและเวลา การพัฒนาชุมชนจะต้องประสานระหว่างคนกับหน่วยงาน องค์กรต่างๆและงบประมาณจึงจะประสบความสำเร็จ

(11.ความสมดุลในการพัฒนา (Development as Equality) การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่มุ่งเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนา เช่น ความสมดุลระหว่างการพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างสิ่งที่ป็นรูปธรรมและนามธรรม ความสมดุลระหว่างการพัฒนาวัตถุกับการพัฒนาจิตใจของคน ความสมดุลระหว่างเพศและวัย ความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล

(12.การพัฒนาชุมชนเป็นการศึกษาภาคชีวิต (Lifelong Education) คือลักษณะของการให้การศึกษาคนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต เป็นการให้การศึกษาที่เน้นให้รู้จักตนเองรู้จักโลก และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับสรรพสิ่งที่เป็นธรรมชาติ มนุษย์ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ อันก่อให้เกิดปัญญาเพื่อปรับสภาพความเป็นอยู่ให้สอดคล้องสมดุล การศึกษาภาคชีวิตเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้มีความสามารถปรับตัวของชุมชนและสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัธยาศัย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาชุมชนตามหลักการสำคัญดังกล่าวจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อผลักดันขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะทำให้การการพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น ภาครัฐจึงควรแนวความคิด ทศนะคติ และความเชื่อเสียใหม่ ว่า รัฐมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่น มาเป็น รัฐและประชาชนมีหน้าที่ที่จะต้องร่วมมือกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนไปด้วยกัน โดยปรับแนวทางการพัฒนาชุมชนจากรัฐดำเนินการเองมาเป็นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติ เพื่อให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองให้ได้มากที่สุด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

ท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างสูงสุด โดยการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมิใช่รอรับการช่วยเหลือจากรัฐบาลอย่างที่ผ่านมา (เจเลียว บุรีภักดี และคณะ.2545.อ้างแล้ว หน้า 78)

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน นักวิชาการ ได้ให้นิยามความหมายและคำจำกัดความไว้อย่างหลากหลายพอสมควร ทั้งนักวิชาการไทยและต่างประเทศซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

องค์กรสหประชาชาติ (The United Nation Organization) (1955) ได้ให้นิยามว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ (UN Bureau of Social Affair.1955.p.6. อ้างใน โกวิทย์ พวงงาม.2553.หน้า 131)

ออเธอร์ ดันแฮม และ ปีเตอร์ ดู ซาวตอย ให้ความหมายสอดคล้องกันว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการทางสังคมที่ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติการ ในรูปของกลุ่ม และการสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐบาลหรือองค์กรเอกชน อันเป็นการผนึกกำลังเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่น ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน สอดคล้องสภาพของสังคม วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน (Authur Dunham.1985.p.3. and Peter Du Soutoy.1962.p.1.)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526) ให้คำนิยามของคำว่า “การพัฒนาชุมชนไว้ว่า” การพัฒนาชุมชนคือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ สภาพที่ไม่พึงปรารถนาไม่ดิงาม ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ สภาพดีพึงปรารถนา ดิงามหรือเจริญ กล่าวคือ เป็นการตั้งใจเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2526.หน้า 10)

โกวิทย์ พวงงาม (2553) ให้ความหมายการพัฒนาชุมชนในเชิงขยายความว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการให้การศึกษ (Education Process) แก่ประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด ให้มีความสามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) หรือช่วยเหลือตัวเองได้ (Self-Help) ทั้งในการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขปัญหาตนเองตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวมด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process)

กับกระบวนการกระตุ้นจิตสำนึก (consciousness Process) ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการพัฒนามนุษย์ให้ครบถ้วนถึงความพร้อมทุกด้านในการจัดการกับปัญหาและความต้องการต่างๆที่เกิดขึ้น จึงกล่าวได้ว่างานด้านการพัฒนาชุมชนเป็นงานที่มีความละเอียดอ่อนและต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มีสรรพภาพ (Competence) ซึ่งจะต้องใช้ความเป็นศาสตร์ (วิชาการ) และเป็นศิลป์ (ปฏิบัติการ) (โกวิทย์ พวงงาม.2553.อ้างแล้ว หน้า.125)

กรมการพัฒนาชุมชน (2527) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำเอาการบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น (กรมการพัฒนาชุมชน.2527.หน้า 1)

จากคำนิยามของนักวิชาการท่านต่างๆต่อคำว่า การพัฒนาชุมชน สามารถกล่าวอย่างสรุปย่อได้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structure Change) หรือมีการกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชนหรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆให้ดีขึ้นเช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ (โกวิทย์ พวงงาม.2553.อ้างแล้ว หน้า 132) ขณะเดียวกันยังหมายรวมถึง การเรียนรู้และการธำรงรักษาไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ยกตัวอย่างเช่น ศาสนา ภาษา ภูมิปัญญา ชาติพันธุ์ ระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม ธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม เป็นต้น

สาระสำคัญของการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนมีกระบวนการ (Process) ขั้นตอนที่เป็นระบบ (System) และต้องอาศัยการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างจริง ดังได้กล่าวแล้ว แต่สิ่งที่สำคัญคือ การพัฒนาชุมชนให้ได้ชื่อว่าเป็นชุมชนที่พัฒนาและเป็นชุมชนพัฒนาที่มีความเข้มแข็งและเข้มแข็งอย่างยั่งยืนนั้นมิใช่เรื่องง่ายแต่จะต้องอาศัยเวลาและปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน และการที่ชุมชนใดจะพัฒนาไปสู่จุดดังกล่าวได้ก็ต้องประกอบด้วยลักษณะอันเป็นสำคัญดังนี้ (เฉลิมว บุรีภักดี และคณะ.2545.อ้างแล้ว หน้า 76) กล่าวคือ

(1.สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

(2.สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร รักและห่วงใยซึ่งกันและกันอีกทั้งพร้อมที่จะร่วมมือกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน

(3.สมาชิกชุมชนเลือกกำหนดผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนที่หลากหลายด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

(4.มีกระบวนการชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใสและมีการแสดงความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้สำหรับสมาชิกทั้งหมด

(5.สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน

(6.สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

(7.มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วย การพัฒนาทุกๆด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งพาตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกคนและหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

(8.การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งตลอดไป

(9.มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นชุมชนอื่น หมู่บ้าน ท้องถิ่น ภาครัฐราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆในลักษณะการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม

อย่างไรก็ตามถึงแม้ในทางทฤษฎีจะมีหลักการที่ดีเพียงใดก็ตาม หากในทางปฏิบัติขาดความร่วมมือจากภาคีการพัฒนาและภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ที่จะมีส่วนร่วมช่วยการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ความปรารถนาที่จะเห็นชุมชนท้องถิ่นที่พัฒนาและพัฒนาจนกลายเป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้น จะอาศัยเพียงแต่แนวคิดทฤษฎีและ

หลักการที่ดีแต่เพียงอย่างเดียวมิได้จะต้องอาศัยความร่วมมือ ความเคร่งครัดจริงจัง ในการนำแนวคิดทฤษฎีและหลักการที่ดีต่างๆเหล่านั้น ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

2.3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความล้มเหลวของการพัฒนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดการละเลยองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่น การไม่เข้าใจคนในสังคม การละเลยระบบสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนการขาดข้อมูลพื้นฐานของชุมชนท้องถิ่นเพื่อกำหนดผลลัพธ์ของการพัฒนา ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวผนวกกับการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ซึ่งวางอยู่บนแนวคิดเรื่องความทันสมัย (Modernization Approach) และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ทำให้กระบวนการพัฒนาเดินมาถึงทางตันและนำมาสู่ปัญหาสังคมมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน ความเสื่อมลงของระบบนิเวศวิทยาและสภาพแวดล้อม ปัญหาความมั่งคั่งปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และปัญหาความเสื่อมทรามลงของระบบคุณค่าและมาตรฐานทางจริยธรรมของคนในสังคม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผลที่ได้จากการพัฒนาดังกล่าว ด้วยสภาพปัญหาและข้อจำกัดเชิงนโยบายและแนวคิดในการพัฒนา ทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนาสังคมแบบทางเลือก (Alternative Development Approach) ขึ้นมากมาย โดยเฉพาะการหันมาให้ความสนใจใน แนวคิดเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาและพลังอำนาจของชุมชนท้องถิ่นบนฐานของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เนื่องจากภูมิปัญญาคือผลึกขององค์ความรู้ที่มีเอกลักษณ์ซึ่งมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ คั้นค้นขึ้นจากการบูรณาการระหว่างความคิด และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งรอบตัว ความสามารถในการแก้ไขปัญหา ความเชื่อ และศักยภาพในการแปรระบบคิดในลักษณะซึ่งเป็นองค์รวมให้เป็นผลผลิตที่จับต้องได้ ภูมิปัญญาจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้มาโดยผ่านกระบวนการสั่งสม สืบทอด ปรับปรุง และประยุกต์ใช้ต่อเนื่องกันเป็นระบบคุณค่าดั้งเดิมที่สะท้อนออกมาให้เห็นในชีวิตประจำวันของบุคคลด้วยลักษณะต่างๆ และมีลักษณะเป็นองค์รวม (holistic) ที่ให้ความสำคัญกับดุลยภาพและเอกภาพขององค์ประกอบต่างๆ ภูมิปัญญาจึงมีความเชื่อมโยงกับระบบต่างๆของสังคมทั้งระบบทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีความหลากหลายไม่หยุดยั้ง (dynamics) และมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงพฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ศิลปะ พิธีกรรม คำสอน จารีก วรรณกรรม การดำเนินชีวิต นวัตกรรม ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ จึงเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการคิดและกระบวนการปรับตัวของคนในสังคมเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข (พัชรินทร์ สิริสุนทร.2552.อ้างแล้ว.หน้า.5-9)

แต่ถึงอย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี จะมีความสำคัญมากเพียงไรก็ตาม หากปราศจากเสียซึ่งการส่งเสริม อนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนา บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน ในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียได้ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบโดยตรง ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี นั้นๆก็จะสูญหายและไม่ก่อประโยชน์ใดๆในทางที่จะส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นให้ดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งบนรากฐานของความหลากหลายทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตนเอง ดังนั้นการอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมปฏิบัติการทางด้าน การอนุรักษ์ การสืบสาน และการพัฒนาต่อยอดจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่าง โดยปฏิบัติการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่สำคัญของแนวคิดชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ซึ่ง พชรินทร์ สิริสุนทร (2552) สรุปไว้ที่น่าสนใจว่า ปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้องค์กรหรือชุมชนท้องถิ่นต่างๆสามารถจัดการกับความรู้อย่างมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพประกอบด้วย 7 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification)
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)
4. ประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)
5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)
7. การเรียนรู้ (Learning)

ขั้นตอนต่างๆดังกล่าวถือเป็นหลักการที่สำคัญของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการชุมชนของตนเอง โดยตนเอง และเพื่อตนเองอย่างแท้จริงตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้กำหนดนิยามความหมายแตกต่างกันออกไปแต่สามารถประมวลและสรุปสาระสำคัญของนิยามความหมายได้ดังนี้

ความหมายของแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

อรรถัย กักผล (2546) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่ม จนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจ, การรับรู้, การเรียนรู้, การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่การร่วมค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

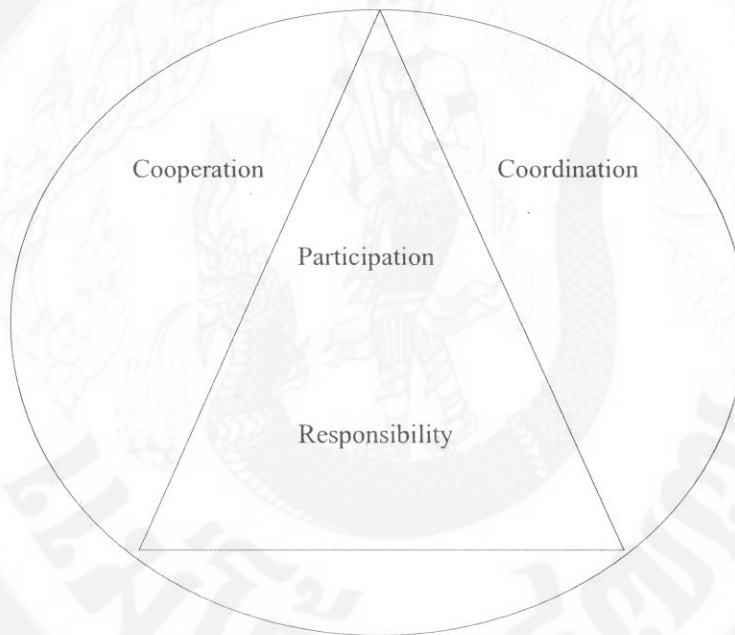
นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนแบ่งในอำนาจการตัดสินใจในระดับต่างๆ ของการดำเนินงานในหน่วยงาน เป็นผลให้เกิดสิ่งที่ตกลงใจร่วมกัน

วันชัย วัฒนศักดิ์ (2549) การทำงานแบบมีส่วนร่วม นั้น ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วม หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นยินยอมปฏิบัติตาม Compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ, เต็มใจและสบายใจ

ถวิลวดี บุรีกุล (2548) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแท้จริง ซึ่งหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมได้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายาม ตลอดจนความเป็นตัวของตัวเอง ที่จะดำเนินการตามที่ริเริ่มนั้น และการมีส่วนร่วมคือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายาม ที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ โดยกลุ่มที่ดำเนินการและความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ (เสาวนีย์ เดือนเด่น และคณะ.2558.หน้า 19-20)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม (Participation) คือ Cooperation + Coordination + Responsibility กล่าวคือ เป็นความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมการงาน ซึ่งมีความรู้สึกร่วมกันในการทำงานและการทำให้เกิดความไว้วางใจกัน (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์.2527.หน้า 185) ดังแผนภาพที่ 2.3 การมีส่วนร่วม

แผนภาพที่ 2.3 การมีส่วนร่วม



แผนภาพที่ 2.3 ที่มา : (ปรับปรุงมาจาก นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์.2527)

สุพจน์ พงษ์สิทธิ์บุบผา (2543) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การร่วมมือร่วมปฏิบัติร่วมแก้ไข ปัญหาการดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบร่วมกันไม่ว่าจะเป็นของปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่มเพื่อให้เกิดการ ดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ และเกี่ยวข้องกับ เรื่องของจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) อัน เป็นเหตุผลเร้าให้กระทำ (Contribution) เพื่อบรรลุจุดหมายของกลุ่ม

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530) อธิบายไว้ว่า คือ การส่งเสริมชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ชาวบ้าน ทั้งในรูปแบบส่วนบุคคลและกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลาย กิจกรรม โดยจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจมิใช่เข้าร่วมเพราะรางวัลตอบแทน ที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมนั้น จะต้องสอดคล้องกับชีวิตความเป็นความต้องการและวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ (อ้างใน พระครูวินัยธร สุรินันท์ กนตวีโร.2556.หน้า 8-9)

John M. Cohen and Norman T. (1977) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการวางแผน และการตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจและวางแผนได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การวางแผนและการตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติด้วยการวางแผนและการตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของการรับผลประโยชน์และการตรวจสอบและประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาอีกด้วย (John M. Cohen and Norman T. 1977.p 56)

James L. Creighton (2005) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ความ กังวล ความต้องการ และคุณค่าของประชาชน ได้รับการบูรณาการในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐผ่าน กระบวนการสื่อสารแบบสองทางโดยมีเป้าหมายรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการ สนับสนุนจากประชาชน (James L. Creighton.2005.p 7)

Koufman H.F. (1949) อธิบายในเชิงขยายความว่า สิ่งที่เราเรียกว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะถูก นิยามอย่างไรก็ตาม มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในชนบทที่สำคัญ คือ อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาในการอยู่อาศัยในท้องถิ่นนั้นมีความสัมพันธ์ กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Koufman H.F. 1949.p 7)

WHO and UNICEF (1978) นิยามความหมาย การมีส่วนร่วม (Participation) ว่าเป็น กระบวนการใน การพัฒนาอย่างมุ่งมั่นของพลังประชาชนในกระบวนการตัดสินใจต่อการวางเป้าหมายของสังคมเพื่อจัดสรร ทรัพยากรให้บรรลุเป้าหมายหรือโครงการกิจกรรมต่างๆตามความสมัครใจ (WHO and UNICEF.1978.p 41)

William Erwin (1976) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ในการดำเนินการงานพัฒนา ร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมแก้ไขปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการแก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (Erwin William.1976.p 17-18 อ้างถึงใน แชน ชื่นศิวา.2538.หน้า 8)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) เป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางการเมือง (political Development) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic Development) การพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture Development) หรือการพัฒนาใดๆก็ตามทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น มิใช่เรื่องใหม่แต่เป็นเรื่องที่พยายามทำกันมาเป็นหลายทศวรรษแล้ว (ฉลาดชาย รมิตานนท์.2527.หน้า 1) แต่ที่ยังไม่สำเร็จเนื่องจากปัจจัยที่สำคัญคือการขาดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของ คน ชุมชน และท้องถิ่น อย่างแท้จริงตามหลักการต่างๆที่ได้กล่าวมา

หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

อลิน รพีพัฒน์ (2525) อธิบายว่า หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตนเอง นั้น มิใช่การบังคับ การขอร้อง การขู่เข็ญ หรือการเสียดสีและต่างจากการให้ความร่วมมือ ซึ่งมีสาระสำคัญ โดยสรุป (เอกวิทย์ นวเศรษฐ.2554.หน้า 9) จะต้องประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

- 1.ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน
- 2.ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหาและแนวทางต่างๆ
- 3.ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางและวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหา
- 4.ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ไขปัญหา
- 5.ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงานร่วมกับผู้ปฏิบัติงานพัฒนา

โกวิทย์ พวงงาม (2545) ได้สรุปสาระสำคัญของหลักการมีส่วนร่วมไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- 1.การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่ทราบถึงปัญหาและเข้าใจสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเองเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินการต่างๆเพื่อ

แก้ไขปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนา

2.การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่างๆมาใช้ในการวางแผน

3.การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานแม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เวลาเข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4.การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากกาติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความสำเร็จยาก (โกวิท พวงงาม.2545. หน้า 8 อ้างถึงใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2555.หน้า 22)

สามารถกล่าวสรุป ได้ว่า (กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา.2555.หน้า 17) แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวคิดที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของประชาชนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนรู้จักคิดวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่และพร้อมจะเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น กระบวนการพัฒนาก็จะเกิดขึ้นไปพร้อมกับความสมัครใจ ปราศจากการบังคับขู่เข็ญ ประชาชนและชุมชนก็จะมีบทบาทหลักในการพัฒนาและพึ่งพาตนเองได้ และดอกผลแห่งการพัฒนาก็จะตกอยู่กับประชาชนและชุมชนนั่นเอง และการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนก็จะเป็นการปูพื้นฐานให้มีการสร้างประชาธิปไตย (Democratization) ให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างมั่นคง อันจะส่งผลดีต่อประเทศชาติโดยรวมด้วยเช่นกัน

2.4.แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรม (Culture) เป็นความคิดที่ถูกสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยมีรากศัพท์มาจากคำว่า Cultivare คือ การไถพรวนแผ่นดิน การบ่มเพาะประณีตดงาม อุดมสมบูรณ์ การทำให้สำเร็จสมบูรณ์ ส่วนคำว่า วัฒนธรรม (Culture) ในภาษาอังกฤษใช้ในความหมายของการบ่มเพาะจิตใจและกิริยา และมารยาทในทางมานุษยวิทยา วัฒนธรรมจะมีความหมายกว้าง คือ แบบแผนชีวิตร่วมของคนชนชาติต่างๆ ในบรรดาคำศัพท์ทางวิชาการทั้งหมดคำว่าวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในความซับซ้อนหลากหลายคำหนึ่งในวงวิชาการทางด้าน

สังคมศาสตร์โดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ ได้ทรงอธิบายไว้ว่า เมื่อแรกคำว่า Culture เป็นคำยืมมาจากต่างประเทศมาใช้แต่ดัดแปลงตัวสะกดให้เข้ากับลักษณะเด่นทางภาษาของไทย แปลตามรูป สันสกฤต คือ “พฤทธิธรรม”แต่ยังไม่เป็นที่พอใจเพราะเป็นคำนั้นหนักเกินไป และผู้อื่นที่ใช้ตามก็ยังไม่พอใจ ต่อมาจึงเปลี่ยนไปใช้คำว่า วัฒนธรรม แทน เพราะความหมายของคำนั้นนอกจากคำนึงถึงความหมายตามมูล ศัพท์แล้วยังมีความหมายนิยมใช้อีกด้วย ครั้นต่อมพระยาอนุমানราชชน หรือเสถียร โกเศศ อธิบายความ วัฒนธรรม ว่าคือ ธรรมเนียมอันเป็นความเจริญเป็นวิถีทางดำเนินแห่งชีวิตชุมชนหมู่หนึ่ง ซึ่งอยู่รวมถื่นในที่หนึ่งหรือ ประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะเราจะหาได้ว่าชนชาติใดมีความเป็นอยู่หรือมีวัฒนธรรมอย่างไรก็อยู่ที่สิ่งต่างๆที่ชน ชาตินั้นปรับปรุงแต่งหรือสร้างขึ้นอันมีลักษณะปรากฏออกมาให้เห็นได้ในชนชาตินั้นๆ ได้แก่ ประเพณี ศิลปะ วรรณคดี ศาสนา ความเชื่อถือ จรรยา การศึกษา กฎหมาย การปกครองเหล่านี้ เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้จำเป็นเพียง สิ่งที่ปรากฏให้เห็นจากภายนอก มิใช่ตัวแท้ของวัฒนธรรม เพราะแท้ที่จริงแล้วตัววัฒนธรรมนั้นซ่อนอยู่ภายใน ไม่อาจมองเห็นได้โดยง่าย วัฒนธรรมเป็นศาสตร์ที่แพร่กระจายไปอยู่ในหลายๆสาขาวิชาในสาขาวิชา มานุษยวิทยา วัฒนธรรมเป็นการศึกษามนุษย์จากแง่มุมของสังคมวัฒนธรรมเป็นหลัก โดยศึกษาเปรียบเทียบ มนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อบันทึกทำความเข้าใจและอธิบายวิถีชีวิต ระบบความเชื่อ การผลิต พิธีกรรม ดนตรี ภูมิปัญญา ภาษาและด้านอื่นๆและยังแบ่งออกเป็น 3 สาขาย่อยๆ คือ โบราณคดี(Archeology) ภาษาศาสตร์(Linguistics) และชาติพันธุ์วิทยา(Ethnology) ซึ่งแต่ละสาขาจะมีประเด็นที่แตกต่างกันออกไปแต่ก็ ใช้ข้อมูลทางวัฒนธรรม(Cultural Data) เป็นพื้นฐานในการศึกษา (นำชัย สุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ.2557.หน้า7-8)

ความหมายของวัฒนธรรม

นิตยา บุญสิงห์ (2546) วัฒนธรรม แปลตามตัวอักษร หมายความว่า สภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม วัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรม วาจาทำทาง กิจกรรม และผลผลิตของกิจกรรมที่มนุษย์ในสังคมผลิต หรือปรับปรุงขึ้นมาจากธรรมชาติ และเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยผ่านการคัดเลือก ปรับปรุงและยึดถือสืบทอดกัน มาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเป็นทั้งลักษณะนิสัยของคนหรือกลุ่มคน ชาติ ลัทธิ ความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียม อาหารการกิน เครื่องใช้ไม้สอย ศิลปะต่างๆ ตลอดทั้งการปฏิบัติในสังคมวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากความคิด สติปัญญาของมนุษย์ซึ่งได้สร้างและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิต (นิตยา บุญสิงห์.2546.หน้า 12-13 อ้างถึงใน อรสา เงินฉาย.2550.หน้า 7)

เอกวิทย์ ฌ ถलग (2543) วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของมนุษย์แต่ละสังคมอันเป็นผลมาจากการที่มนุษย์เรียนรู้จากธรรมชาติและจากสังคมมนุษย์ด้วยกันแล้วสั่งสมประสบการณ์ที่เรียนรู้ไว้นั้นปรับตัวและถ่ายทอดและปรับเปลี่ยนตามเหตุปัจจัยที่ไม่เคยหยุดนิ่งและเคลื่อนไหวไปตามอนิจจังของสรรพสิ่ง เราจะเห็นว่าสังคมวัฒนธรรมไม่เคยหยุดนิ่งหากแต่เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าในแนวทางที่เป็นความจริงขึ้นหรือเสื่อมลง โดยนัยนี้ทุกสังคมวัฒนธรรมย่อมมีพลวัต(Dynamism)โดยพลวัตมีตัวการสำคัญ คือ มนุษย์ (อ้างถึงใน บัญญัติ ขงย่วน และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์.2550.หน้า 2)

ยศ สันตสมบัติ (2544) วัฒนธรรม ตามแนวความคิดทางมานุษยวิทยา ได้ให้คำจำกัดความของวัฒนธรรมมักจะเน้นถึงระบบความเชื่อ (Belief System) และค่านิยมทางสังคม (Social Values) วัฒนธรรมมิใช่พฤติกรรมของมนุษย์ แต่เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ วัฒนธรรมคือ กฎระเบียบหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับวัฒนธรรมคือวิถีชีวิต (Way of Life) ของคนในสังคม (ยศ สันตสมบัติ.2544.หน้า 11-12 อ้างถึงใน อรสา เงินฉาย.2550.หน้า 8)

จ่านง ทองประเสริฐ (2541) อธิบายว่า คำว่าวัฒนธรรมมีความหมายสองทางคือ ความหมายที่หนึ่ง วัฒนธรรม คือ ธรรมที่เป็นเหตุให้เจริญ เป็นความหมายที่มาจากคำสองคำ คือ “วัฒน”กับ“ธรรม” คำว่า วัฒน หรือ พัฒนา หมายถึงความเจริญ ส่วนคำว่า ธรรม หมายถึง คุณความดี ความชอบ ดังนั้น วัฒนธรรมจึงหมายถึง ธรรมแห่งความเจริญ ส่วนความหมายที่สอง วัฒนธรรมหมายถึง สิ่งที่ไม่มีเองทางธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่สำคัญหรือคนในส่วนร่วมมีความต้องการและจำเป็นที่ต้องผลิตหรือสร้างให้มีขึ้นแล้วถ่ายทอดให้อนุชนรุ่นหลังด้วยการสั่งสอนและเรียนรู้แล้วสืบทอดกันมาเป็นประเพณี (อ้างถึงใน ดำรง ฐานดี.2536.หน้า 41)

กาญจนา แก้วเทพ (2538) อธิบาย วัฒนธรรมในเชิงขยายความว่า วัฒนธรรม ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ วัฒนธรรมในส่วนที่มองเห็นและวัฒนธรรมในส่วนที่มองเห็นไม่ได้ โดยเปรียบวัฒนธรรมเป็นต้นไม้ ส่วนที่มองเห็นได้ คือ ส่วนของลำต้น ดอก ใบ และผล วัฒนธรรมในส่วนนี้ ได้แก่ วัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่เข้าใจ เช่น การฟ้อนรำ อาหาร การแต่งกาย พิธีกรรม ซึ่งเรียกว่าเป็นส่วนของ รูปแบบ ของวัฒนธรรม เป็นส่วนที่สัมผัสจับต้องได้ แต่หยุดเพียงแค่นี้ไม่ได้ต้องใช้ความคิดไตร่ตรองวิเคราะห์จึงจะเข้าใจ วัฒนธรรมในส่วนที่มองเห็นไม่ได้แก่ ระบบคิด ระบบคุณค่า ซึ่งเป็นส่วนของเนื้อหาของวัฒนธรรม (กาญจนา แก้วเทพ. 2538.หน้า 24-25 อ้างถึงใน พันทิพา มาลา และถำยอง ปลั่งกลาง.2553.หน้า 7)

คณัย ไชยโยธา (2543) วัฒนธรรม เป็นคำที่ถอดมาจากศัพท์ ภาษาอังกฤษ “Culture” ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก คำว่า “Cultura” ภาษาละติน หมายถึง การเพาะปลูก หรือการปลูกฝัง แต่คำว่า วัฒนธรรม ในภาษาไทยนี้เป็นคำสมาส รวมคำว่า “วัฒนธรรม” แปลว่า ความเจริญงอกงาม ความรุ่งเรือง และคำว่า “ธรรม” แปลว่า ระเบียบ ข้อปฏิบัติ เข้าไว้ด้วยกัน ความหมายของ วัฒนธรรม รวมกันจึงน่าจะหมายถึง ความเป็นระเบียบ ความมีวินัย (คณัย ไชยโยธา.2543.หน้า 2-3 อ้างถึงใน อรสา เงินฉาย.2550.หน้า 7)

E.T. Hall (1959) นิยามวัฒนธรรม (Culture) ว่าหมายถึง การสื่อสารโดยวัฒนธรรมเป็นสภาพแวดล้อมของบุคคลซึ่งมิใช่เพียงแค่มุมเดียวในชีวิตเท่านั้น แต่ยังหมายถึงลักษณะเฉพาะที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลมีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอย่างไร มีแนวทางการคิดการเคลื่อนไหวหรือการแก้ไขปัญหาอย่างไร (Hall E.T.1976.p.16)

Geert Hofstede (2005) ให้ความหมายว่า วัฒนธรรม คือ ปรัชญาการมองของกลุ่มเพราะอย่างน้อยก็เป็นการแบ่งปันระหว่างบุคคลที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกันที่มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยวัฒนธรรมนั้นต้องเกิดจากการเรียนรู้ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาแต่กำเนิด (Hofstede Geert.2005 P.4 อ้างถึงใน พัชรภา เอื้ออมรวิช.2560.หน้า 7.)

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรม (Culture) คือ ผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมเป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆที่สมาชิกในสังคมเดียวกันจะซาบซึ้ง ขอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกันอันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ (พันทิพา มาลา และลำยอง ปลั่งกลาง.2553.หน้า 6-7) ขณะเดียวกันหากพิจารณาในเชิงปฏิบัติการ วัฒนธรรมก็คือความเจริญงอกงามที่มาจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ ใน 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลผลิตทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

ลักษณะของวัฒนธรรม

1. วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เช่น การสร้างอาคารบ้านเรือน คอมพิวเตอร์ ภาพยนตร์ เป็นต้น หรือดัดแปลงแต่งเติมสิ่งที่เป็นธรรมชาติให้มี

รูปลักษณะใหม่ เช่น การตัดแต่งต้นไม้ให้เป็นรูปร่างต่างๆ การแต่งแต้มสีสันทันของหน้าตาให้ดูสดใสสวยงาม เป็นต้น วัฒนธรรมที่สร้างขึ้นมีทั้งวัฒนธรรมที่เราสามารถมองเห็นและจับต้องได้ เช่น อาหาร โຕ้ะ เสื้อผ้า หรือที่เรียกว่า วัฒนธรรมประเภทวัตถุ และวัฒนธรรมที่มองไม่เห็น เช่น ค่านิยม ทศนคติ ความรู้ ความเชื่อ สถาบันทางสังคม และโครงสร้างทางสังคมตลอดจนภูมิปัญญา เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ในอดีตกาลที่ยุคแรกเริ่มของการกำเนิดมนุษย์นั้น มนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นในกาลต่อมาจนถึงปัจจุบันวัฒนธรรมกลับกลายเป็นสิ่งสร้างความเป็นมนุษย์ โดยเด็กจะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูขัดเกลาทางสังคม จากพ่อแม่ญาติพี่น้องครูอาจารย์และจากตำราต่างๆ เมื่อเด็กได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวความรู้พื้นฐานจนถึงระดับหนึ่งแล้วก็จะปรับปรุงพัฒนาและคิดประดิษฐ์เป็นวัฒนธรรมใหม่ใหม่ขึ้นมาใช้

3. วัฒนธรรมที่เป็นสิ่งที่สมาชิกของสังคมยอมรับ มีส่วนร่วมในการนำไปใช้การสร้างวัฒนธรรมใดขึ้นมา หากคนในสังคมไม่ยอมรับและไม่มีส่วนร่วมจะไม่ถือว่าเป็นวัฒนธรรม

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สั่งสมและถ่ายทอดให้แก่รุ่นลูกรุ่นหลาน ภายหลังจากที่มีการสร้างวัฒนธรรมและทำการพัฒนาขึ้นมา ก็จะมีการสั่งสมกลายเป็นองค์ความรู้ของสังคมและมีการถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไปเรื่อยๆ หากวัฒนธรรมไม่ได้รับการส่งต่อไปให้สมาชิกรุ่นหลังจะทำให้วัฒนธรรมนั้นสูญหายไป

5. วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติรอบข้างและความต้องการของสมาชิก ในสังคมวัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปอันเป็นผลมาจากการแพร่กระจายและการยืมวัฒนธรรมอื่นเข้ามา เช่น เทคโนโลยี ระบบการศึกษา ระบบการเมืองการปกครอง เครื่องแต่งกาย เป็นต้น ในการรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามาใช้ในสังคมตนเองนั้นก่อให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมหรือการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมอื่นกับวัฒนธรรมดั้งเดิมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขึ้นได้ (คำรอง ฐานดี.2536.อ้างแล้ว หน้า 42-43)

ระดับของวัฒนธรรม

งามพิศ สัตย์สงวน (2538) ได้จำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างในแต่ละระดับของวัฒนธรรมไว้ที่น่าสนใจ กล่าวคือ

1.วัฒนธรรมระดับกว้างที่สุด (Generic) หมายถึง วิถีชีวิตที่ต้องเรียนรู้ของมนุษย์ทุกสังคมไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน เป็นวัฒนธรรมในความหมายทั่วไป คือ เป็นความจริงในทุกสังคม

2.วัฒนธรรมเฉพาะ (Specific) หมายถึง วิถีชีวิตของสังคมหนึ่งสังคมใดโดยเฉพาะ เช่น วัฒนธรรมของสังคมไทย สังคมจีน สังคมญี่ปุ่น หรือสังคมอเมริกัน

3.วัฒนธรรมย่อย (Sub Specific and Subculture) หมายถึง วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างในวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เช่น ในสังคมไทยมีวัฒนธรรมย่อย ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง วัฒนธรรมย่อยของพวกชาวเขา ชาวจีน ชาวมอญ ชาวเขมร ชาวเมือง ชาวชนบท

4.วัฒนธรรมร่วมที่เฉพาะ (Interspecific) หมายถึง วัฒนธรรมย่อยที่มีร่วมกันอยู่ใน 2 วัฒนธรรมหรือหลายวัฒนธรรม ไม่มีวัฒนธรรมย่อยของสังคมใดที่เป็นอิสระต่อวัฒนธรรมของสังคมอื่น (งามพิศ สัตย์สงวน. 2538.หน้า 43 อ้างถึงใน อรสา เงินฉาย.2550.หน้า 13)

สาเหตุของการเกิดวัฒนธรรม

งามพิศ สัตย์สงวน (2543) ได้อธิบายถึง การเกิดของวัฒนธรรมว่ามีสาเหตุมาจากความต้องการของมนุษย์ 3 ประการ คือ (อ้างถึงใน สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.2552.หน้า 7-8)

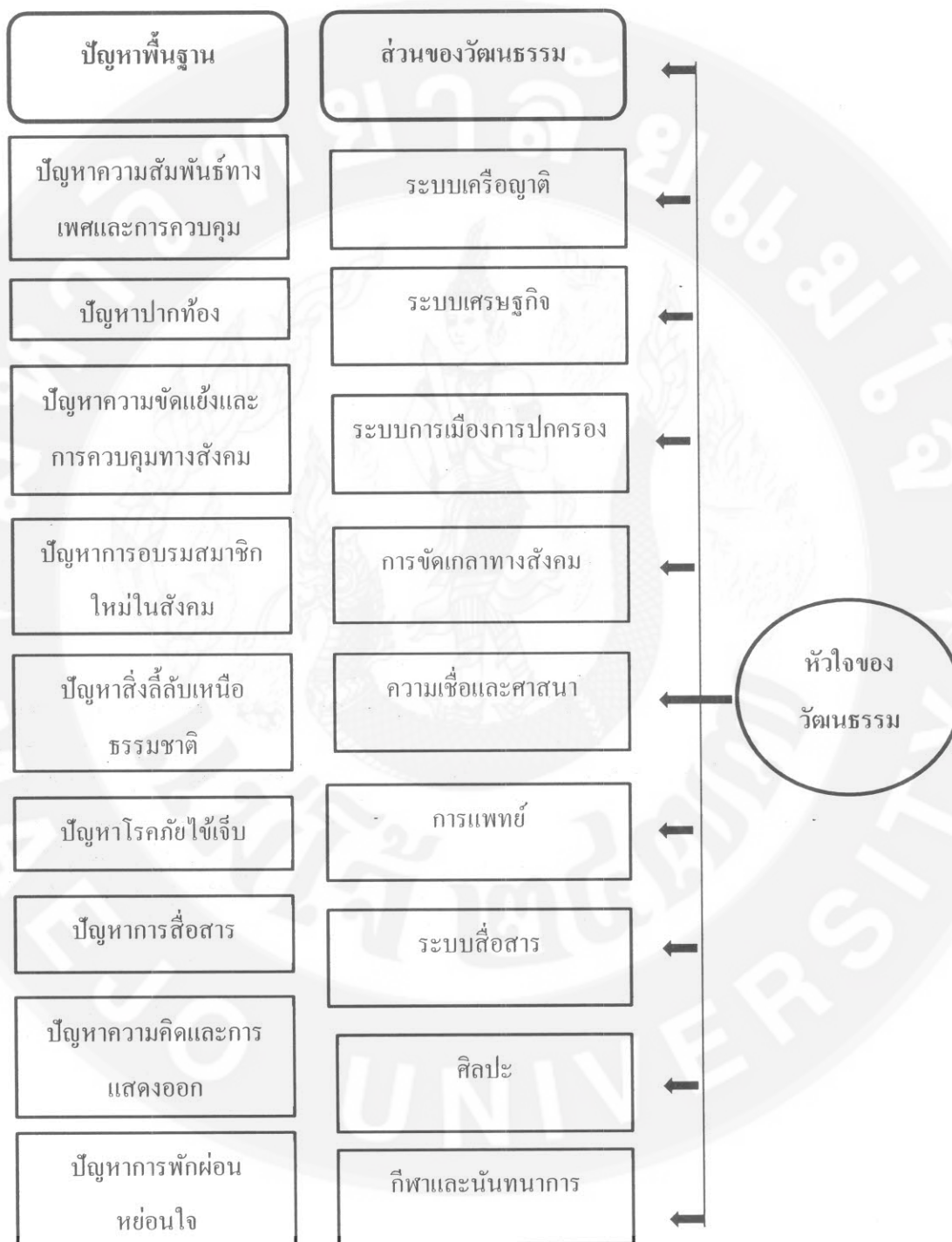
1.ความต้องการได้รับการตอบสนองทางชีววิทยา (Biological Needs) ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐาน คือ ปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย เครื่องอำนวยความสะดวก

2.ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เนื่องจากการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากที่ต้องมีการจัดระเบียบต่างๆ เพื่อให้เกิดการแบ่งหน้าที่ การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาพื้นฐาน ความต้องการด้านนี้ก่อให้เกิดวัฒนธรรม คือ การจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization)

3.ความต้องการทางจิตใจ (Psychological Needs) ซึ่งวัฒนธรรมที่มาตอบสนองความต้องการคือ ระบบความเชื่อ (Belief System)

จากความต้องการของมนุษย์ทั้ง 3 ประการดังกล่าว งามพิศ สัตย์สงวน เสนอว่า ได้ก่อให้เกิดปัญหาเชิงวัฒนธรรม 9 ประการ ตามแผนภาพที่ 2.4

แผนภาพที่ 2.4 ปัญหาเชิงวัฒนธรรม

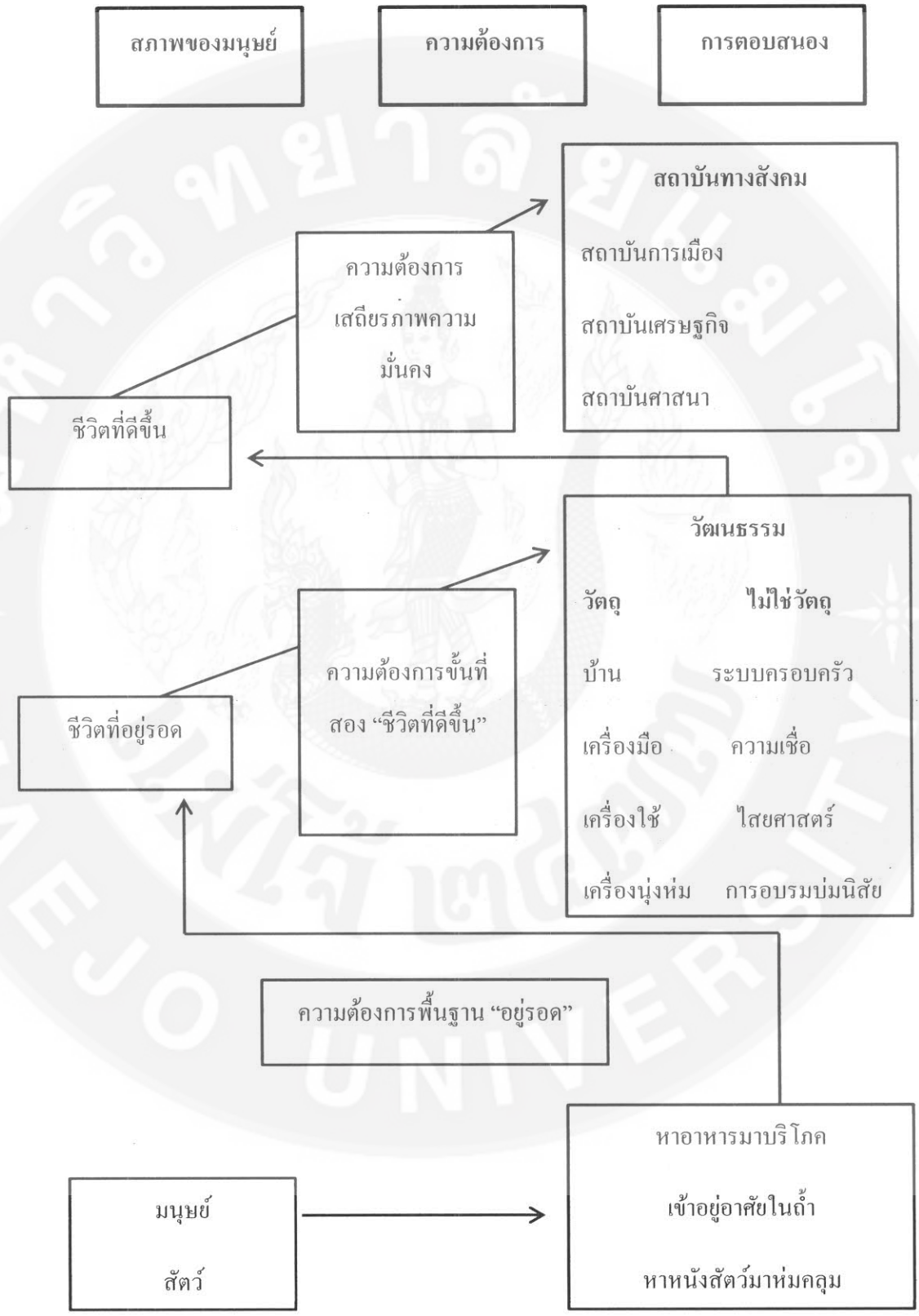


แผนภาพที่ 2.4 ที่มา : (ปรับปรุงมาจาก สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.2552.หน้า 9)

ขณะที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2541) อธิบายถึง การกำเนิดของวัฒนธรรมว่า เริ่มต้นจากความต้องการขั้นพื้นฐานไปสู่ความต้องการชีวิตที่ดีขึ้น จนกระทั่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุด คือ ความต้องการเสถียรภาพ ความมั่นคง ขณะที่การตอบสนองความต้องการระดับแรก เป็นการตอบสนองในระดับ ปัจจัย 4 เมื่อความต้องการสูงขึ้นการตอบสนองจะอยู่ในรูปแบบของวัฒนธรรมและเมื่อต้องการสูงขึ้นไปจนถึงเสถียรภาพความมั่นคงจะพัฒนาการตอบสนองไปสู่สถาบันทางสังคม (อ้างถึงใน สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.2552.หน้า 9-10) ดังแผนภาพที่ 2.5 การกำเนิดของวัฒนธรรม



แผนภาพที่ 2.5 การกำเนิดของวัฒนธรรม



แผนภาพที่ 2.5 ที่มา : (ปรับปรุงมาจาก สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.2552.หน้า 11)

ความสำคัญและคุณค่าของวัฒนธรรม

1.เพื่อใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต กล่าวคือ เป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิตในแง่วัฒนธรรมเป็นอุดมการณ์ ค่านิยม ทศนคติ และจุดหมายปลายทางของชีวิตที่คนในสังคมประสงค์ที่จะดำเนินชีวิตให้บรรลุผลที่ตั้งไว้ เพราะวัฒนธรรมจะเป็นตัวแบบที่กำหนดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม เป็นสิ่งที่ปรารถนาที่จะให้บังเกิดขึ้นซึ่งจะกลายเป็นจุดหมายที่บุคคลถึงบรรลุถึงและเป็นสิ่งเหมาะสมในการให้นำทางในการดำเนินชีวิตเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์โดยผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนทางสังคมสถานภาพและบทบาทสถาบันและโครงสร้างทางสังคมเป็นตัวการควบคุมทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นตัวกำหนดเฉพาะเจาะจงถึงการแสดงออกของบุคคลในสังคมหรือที่เรียกว่าบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งกำหนดแนวทางของความประพฤติ ของคนในสังคมและเป็นสิ่งของเครื่องใช้ทุกประเภทเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจในแง่เป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเช่นอาหาร เสื้อผ้าบ้านเรือนยานรักษาโรคศิลปกรรมภาพวาดตลอดจนเครื่องจักรคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

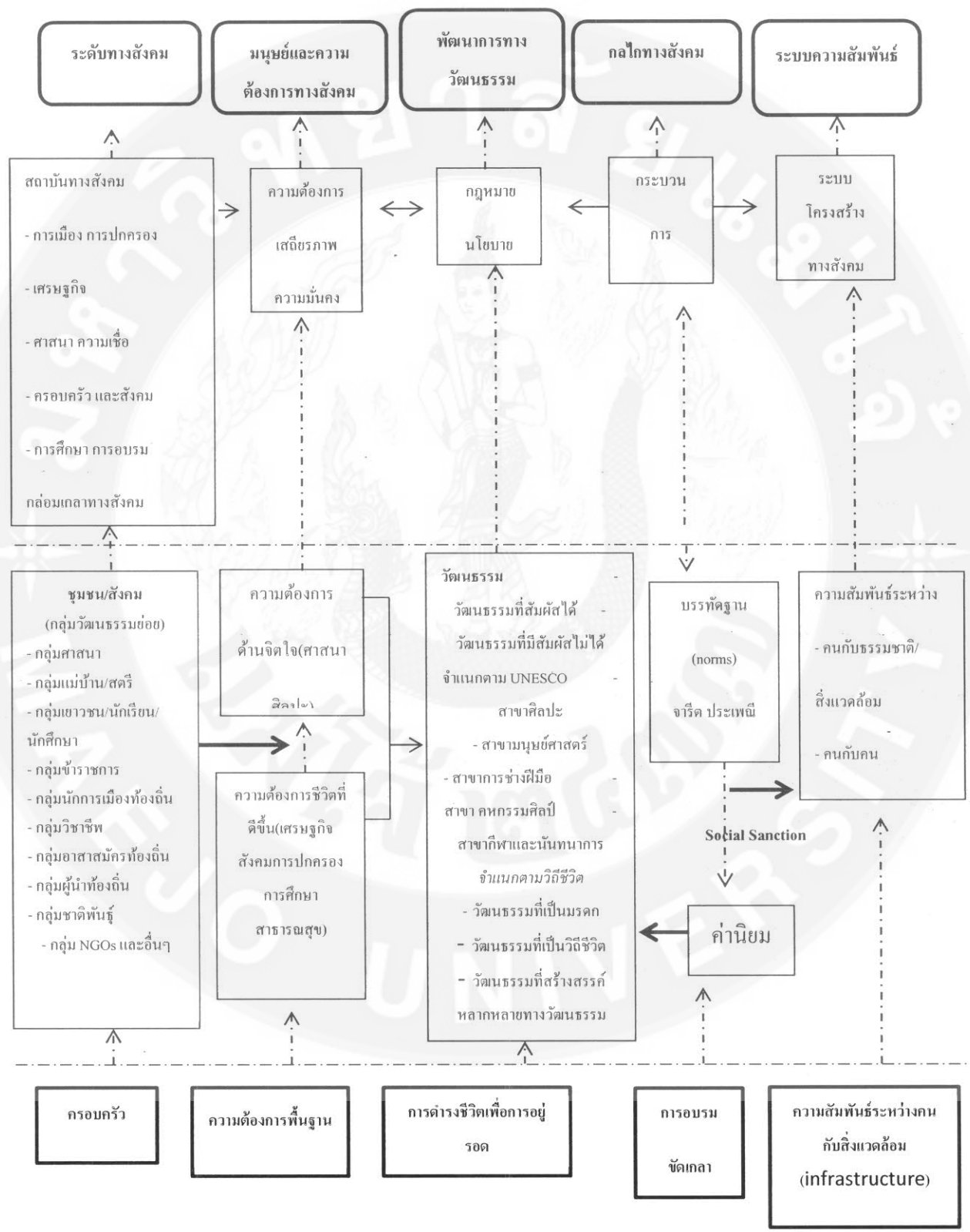
2.วัฒนธรรมทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพให้กับสมาชิกของสังคมให้มีลักษณะเป็นแบบใดแบบหนึ่ง แม้ว่าบุคลิกจะเป็นผลมาจากปัจจัยทางชีวภาพบางส่วนก็ตาม แต่การอาศัยอยู่ร่วมกันคนอื่นภายใต้กฎระเบียบในสังคมเดียวกัน ทำให้คนมีบุคลิกภาพโน้มเอียงไปกับกลุ่มที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เช่น เด็กที่อยู่อาศัยในครอบครัวที่เป็นโจรจะมีบุคลิกภาพแตกต่างไปจากเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ประกอบอาชีพสุจริต บุคลิกภาพดังกล่าวจะแสดงออกในรูปแบบธรรม เช่น ความเชื่อ ความสนใจ ทศนคติ ความคิดสร้างสรรค์ และสิ่งที่มองเห็น เช่น การแต่งตัว กิริยาท่าทาง เป็นต้น

3.วัฒนธรรมก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่น ทั้งนี้ถ้าสมาชิกของสังคมมีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะก่อให้เกิดความผูกพันสามารถพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีจิตสำนึกรู้สึกเป็นพวกเดียวกันตลอดจนร่วมกันอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมของตนเองให้อยู่รอดและพัฒนาก้าวหน้าต่อไป (ดำรง ฐานดี.2536.หน้า 45-46) ด้วยเหตุนี้ วัฒนธรรมกับมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้เพราะต้องอยู่ควบคู่กันไป วัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่ตอบสนองและสร้างเสริมให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างปกติสุขได้

พลวัตการทำงานของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากความต้องการของมนุษย์ที่มีมากขึ้น จากความต้องการพื้นฐานไปสู่การดำรงชีวิตที่ดีกว่า ทำให้เกิดวัฒนธรรมด้านวัตถุและจิตใจ ทำให้เกิดระบบคุณค่าต่างๆของกลุ่มคนภายใต้บรรทัดฐานทางสังคม โดยมีกลไกการควบคุมที่เรียกว่า Social Sanction ความต้องการที่เพิ่มขึ้นนี้เมื่อพัฒนาไปสู่ระดับเสถียรภาพ จึงก่อให้เกิดสถาบันทางสังคมภายใต้โครงสร้างของสังคม โดยมีกลไกในการควบคุมสถาบันและโครงสร้างคือ กฎหมาย ทิศทางของความต้องการที่มากขึ้นได้ก่อให้เกิดพัฒนาการทางวัฒนธรรมจากความเรียบง่ายไปสู่ความซับซ้อน รวมทั้งกลไกที่ควบคุมทางสังคมจะซับซ้อนตามไปด้วย ความสัมพันธ์เหล่านี้สะท้อนถึงวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (Infrastructure) ไปสู่มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่เรียกว่า (Superstructure) และความสัมพันธ์ที่เป็นภายใต้กระบวนการที่มุ่งสู่ความทันสมัย (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.2552. อ้างแล้ว หน้า 12) ดังแผนภาพที่ 2.6 พลวัตการทำงานของวัฒนธรรม

แผนภาพที่ 2.6 พลวัตการทำงานของวัฒนธรรม



แผนภาพที่ 2.6 ที่มา : (ปรับปรุงมาจาก สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.2552.หน้า 13)

2.5.แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” เป็นคำใหม่ในภาษาไทย แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “ethnic group” นอกจากคำนี้แล้วในวงวิชาการยังใช้คำว่า “ethnicity” ซึ่งแปลได้ว่า “ความเป็นชาติพันธุ์” หรือ “ภาวะชาติพันธุ์” การที่ต้องเลือกใช้คำนี้ เพราะความเป็นชาติพันธุ์ไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่ในสภาพของกลุ่ม อาจเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่ไม่สามารถลากเส้นแบ่งกลุ่มได้อย่างชัดเจนก็เป็นได้ (การใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์เขมร” กับ “ความเป็นเขมร” ย่อมมีนัยแตกต่างกันมาก) และการเน้นความเป็นกลุ่มหรือ groupism ทำให้เรารู้สึกว่ากลุ่มมีความหมายชัดเจนในตัวเองอยู่แล้วทุกอย่างที่ในความเป็นจริงคนเราจะสังกัดกลุ่มชาติพันธุ์ไหนแน่นั้นไม่ใช่เรื่องที่จะตัดสินกันได้ง่ายๆ โดยไม่แยกแยะ (วีระ สมบูรณ์.2553.หน้า 17) ส่งผลให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ของนักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์อื่นๆ ในเรื่องที่มีการเหมารวมความสอดคล้องอย่างสมบูรณ์ระหว่างกลุ่มชนกับแบบแผนพฤติกรรมหรือ กลุ่มชาติพันธุ์กับวัฒนธรรมได้ขยายตัวมากขึ้นช่วงทศวรรษ 1960 ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีกแนวทางหนึ่งในชาติพันธุ์วิทยาและสาขาอื่นๆ เช่น สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ คือ การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับจิตสำนึกในเรื่องความเป็นชาติพันธุ์ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ และความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งแม้จะมีความหลากหลายในประเด็นวิจัยและมโนทัศน์สำคัญในการแสวงหาคำตอบ แต่ประเด็นหลักที่มีร่วมกันก็คือ เน้นการศึกษาความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆซึ่งเชื่อมโยงกันดังต่อไปนี้คือ (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ.2555.หน้า 12)

- 1.กระบวนการจำแนกชาติพันธุ์โดยคนในกลุ่ม
- 2.การเรียนรู้และการแสดงออกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในบริบทต่างๆ
- 3.ความรู้สึกและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์
- 4.ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ต่างกลุ่มชาติพันธุ์
- 5.กระบวนการดำรงรักษาพรมแดนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์
- 6.กระบวนการปรับเปลี่ยนในทางชาติพันธุ์

นิยามความหมายและสาระสำคัญของแนวคิดชาติพันธุ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มที่มีพันธะเกี่ยวข้องกันและที่แสดงเอกลักษณ์ออกมาโดย การผูกพันลักษณะการทางเชื้อชาติและสัญชาติเข้าด้วยกัน (ราชบัณฑิตยสถาน.2546.หน้า 359)

ยศ สันตสมบัติ (2556) ได้ให้คำอธิบายว่า ในทางมานุษยวิทยา “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic group) หรือ “ความเป็นชาติพันธุ์” (ethnicity) เป็นมโนทัศน์ที่มักใช้กันอย่างคลุมเครือและมีนัยที่แตกต่างกันออกไปหลายประการด้วยกัน กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง คนที่พูดภาษาเดียวกัน เป็นหน่วยทางสังคมการเมืองและระบบเครือญาติเดียวกัน ผ่านประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ชุดเดียวกันและมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ด้วยเหตุนี้เองหากเราบรรยายประวัติศาสตร์ความเป็นมาของภาษาก็ย่อมหมายความว่าเรากำลังบรรยายประวัติศาสตร์ของคนกลุ่มหนึ่งหรือหลายกลุ่มซึ่งพูดภาษานั้น คำว่า “ชนเผ่า” “ชนชาติ” หรือ “ชาติพันธุ์” จึงหมายถึง กลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกันนั่นเอง ในบางแง่มุมงานวิชาการด้านมานุษยวิทยาตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมาก็นำเอาภาษากับชนชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ไปโยงกันอย่างแยกไม่ออก เอ็ดมันด์ ลีช (Leach.1999.อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ.2556.หน้า 153-154) เป็นหนึ่งในนักวิชาการกลุ่มแรกๆที่ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับการนำเอาข้อมูลทางภาษาศาสตร์ไปใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2546) อธิบายความหมายและพัฒนาการของชาติพันธุ์ไว้ที่น่าสนใจว่า คำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic) มีที่มาจากในคำภาษากรีก ethnos ซึ่งหมายถึงพวกคนที่ไม่มีศาสนาหรืออารยธรรม (heathen or pagan) นัยความหมายดังกล่าว ใช้กันมาในภาษาอังกฤษจากกลางศตวรรษที่ 14 ถึงกลางศตวรรษที่ 19 และค่อยๆกลายความหมายมาสู่ มโนทัศน์ race (Eriksen, 1999. P33 อ้างถึงใน อภิญญา เฟื่องฟูสกุล.2546. หน้า 69) มโนทัศน์นี้แฝงมรดกความคิดทางทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมแบบดาร์วิน (Social Darwinism) นั่นคือ การแบ่งคนเป็นเผ่าพันธุ์ต่างๆด้วยหลักเกณฑ์ของลักษณะทางกายภาพ ซึ่งสิ่งที่เด่นชัดมากที่สุดก็คือสีผิวนอกจากนี้ยังมีการจัดตำแหน่งแห่งที่เผ่าพันธุ์ต่างๆตามแนวตั้ง (hierarchy) ซึ่งทำให้มีการอธิบายว่าบางเผ่าพันธุ์ (คือคนขาว) มีแนวโน้มจะฉลาดและมีความสามารถมากกว่าคนผิวดำ เป็นการให้คำอธิบายเชิงกายภาพมา กำหนดลักษณะเหนือกว่าทางสังคมวัฒนธรรม และที่สำคัญคำว่า race ยังมีบทบาทสำคัญมากกับการให้ความชอบธรรมแก่แผ่ขยายของจักรวรรดินิยมและการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจผิวขาวในศตวรรษที่ 19

งามพิศ สัตย์สงวน (2552) กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อยร่วมกัน คือ มีค่านิยม ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ระบบสัญลักษณ์และวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ร่วมกัน กลุ่มชาติพันธุ์ จะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมใหญ่ และมักเชื่อมโยงกับการอพยพมาจากประเทศอื่นๆ เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆอพยพมาอยู่อาศัยในสังคมใหญ่ มักมีความสำนึกในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Culture Identity) โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอพยพเข้ามาในสังคมใหม่เป็นจำนวนมากและกลุ่มคนเหล่านี้มักจะถูกเลือกปฏิบัติ และได้รับการปฏิบัติอย่างมีอคติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแรกๆ อาจยอมรับวัฒนธรรมใหญ่และพยายามหาทางเคลื่อนที่ทางชนชั้นให้สูงขึ้นและในที่สุดอาจจะละทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองอย่างสิ้นเชิงก็เป็นได้

ศิริจิต สุนันตะ (2556) ได้อธิบายขยายความไว้อย่างสนใจว่า กลุ่มชาติพันธุ์ “ethnic group” ใช้เป็นคำเลี่ยง (euphemist) ของคำว่า “ชนกลุ่มน้อย” ซึ่งมีความหมายด้านลบ หมายถึง กลุ่มคนอื่นๆ และอาจเป็นภัยต่อรัฐ การเลี่ยงมาใช้คำว่ากลุ่มชาติพันธุ์ ช่วยลดความหมายด้านลบ และน่าจะเป็นที่พึงพอใจของกลุ่มที่ถูกอ้างอิงถึงมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการของสังคมที่เริ่มให้ความสำคัญต่อความอ่อนไหวของความแตกต่างทางเชื้อชาติวัฒนธรรม เกิดความรับรู้ร่วมกันว่าการแสดงออกในเชิงดูถูกคนบางกลุ่มอย่างชัดเจนเป็นเรื่องยอมรับไม่ได้ (Political Correctness) และมีความระมัดระวังในการให้เกียรติและไม่ดูถูกเหยียดหยามคนในกลุ่มเชื้อชาติวัฒนธรรมรอง (ศิริจิต สุนันตะ.2556.หน้า 21)

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2558) กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องกันทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ในอดีต มีความแตกต่างด้านต่างๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกัน มีลักษณะทางเชื้อชาติวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกันรวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม มุ่งมั่นในการอนุรักษ์พัฒนาและสืบทอดฐานดินแดนของบรรพบุรุษและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนสู่คนรุ่นอนาคต (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.2558.หน้า 6)

Anthony D. Smith (1986) นักวิชาการคนสำคัญด้านชาติพันธุ์และชาตินิยม อธิบายว่า คำว่า ethnic เป็นคำที่ยืมมาจากภาษาฝรั่งเศส เพื่อบ่งบอกถึงชาติพันธุ์ในลักษณะกว้างๆ ที่ไม่จำเป็นต้องมีลักษณะของกลุ่มเพียงอย่างเดียว (Smith D. Anthony. 1986 อ้างถึงใน วีระ สมบูรณ์.2553.หน้า 18)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดชาติพันธุ์ในการนิยามความหมายยังไม่มีข้อยุติในทางวิชาการแต่มีการนิยามไปตามสาขาวิชาการของนักวิชาการแต่ละทั้งไทยและต่างประเทศ เช่น ในทางสาขาทางวัฒนธรรม แนวคิดชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีค่านิยม ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกัน มีความสำคัญในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่เมื่อเวลาผ่านไปกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแรกๆ อาจยอมรับวัฒนธรรมใหญ่และพยายามหาทางเคลื่อนที่ทางชนชั้นให้สูงขึ้นและในที่สุดอาจจะละทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองอย่างสิ้นเชิงก็เป็นได้ ขณะที่ในทางสาขาทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา จะให้ความสำคัญและนิยามความหมายของแนวคิดชาติพันธุ์ว่า หมายถึง คนที่พูดภาษาเดียวกัน เป็นหน่วยทางสังคมการเมืองและระบบเครือญาติเดียวกัน ผ่านประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ชุดเดียวกันและมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน มีความแตกต่างด้านต่างๆและมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกัน มีลักษณะทางเชื้อชาติวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกันรวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม จากนิยามความหมายของแนวคิดชาติพันธุ์ดังกล่าวถึงแม้จะมีนิยามที่หลากหลายและมีจุดเน้นไปตามแต่สาขาวิชาของตนเอง แต่ทุกสาขาที่กล่าวมามีจุดร่วมในการแสวงหาความรู้ที่สำคัญเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องของชาติพันธุ์ที่สำคัญๆร่วมกัน คือ กระบวนการจำแนกชาติพันธุ์โดยคนในกลุ่ม การเรียนรู้และการแสดงออกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในบริบทต่างๆ ความรู้สึกและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ต่างกลุ่มชาติพันธุ์ กระบวนการดำรงรักษาพรมแดนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ และสุดท้าย กระบวนการปรับเปลี่ยนในทางชาติพันธุ์ ซึ่งประเด็นร่วมต่างๆดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้ร่วมกันอันจะส่งผลต่อสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมที่ประกอบด้วยหลากหลายชาติพันธุ์ (อารง สุทธาศาสน์. 2557. หน้า 13) การเข้าสู่ปัญหาและสร้างองค์ความรู้ที่หลากหลายเพื่อตอบคำถามผ่านทางสาขาวิชาต่างที่มีจุดร่วมสำคัญในการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

2.6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง “ลาวโซ่ง” หรือ “ชาวไทยทรงดำ” ของประเทศไทยตามชุมชนท้องถิ่นจังหวัดต่างๆ ทั้งในรูปแบบของ ตำรา เอกสารทางวิชาการ บทความวิชาการงานวิจัยส่วนบุคคล งานวิจัยของสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมถึงวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง พบสาระสำคัญซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

งามพิศ สัตย์สงวน (2552) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาครอบครัวไทยโชนง” โดยมุ่งเน้นไปที่ ระบบสังคมของสถาบันครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโชนง เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโชนงประสบความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการอบรมขัดเกลาเลี้ยงดูบุตร การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยต่อสถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์โชนง และกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) และการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโชนง ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่าโดยสรุปพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวไทยโชนงประสบความสำเร็จในการเลี้ยงดูบุตร ทำให้บุตรมีการศึกษาระดับปริญญาตรี คือ ภูมิหลังครอบครัว ที่มีทรัพย์สินที่ดินมาก พ่อแม่มีการศึกษามากกว่าคนไทยโชนงในหมู่บ้าน ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีการขัดเกลาด้านการศึกษาที่มุ่งสอน ค่านิยมที่จะช่วยให้เกิดผลสำเร็จทางการศึกษา เช่น อดทน อดกลั้น ขยัน ตั้งใจ และเห็นคุณค่าของการศึกษา นอกจากนี้มีปัจจัยอื่นๆ เช่น ผู้ให้ข่าวสำคัญเป็นคนระดับผู้นำชุมชน เป็นชนชั้นกลางและสูง มีวิธีการเลี้ยงดูลูกแบบประชาธิปไตย มีจำนวนบุตรน้อย และบุตรมีความสนใจทางการศึกษา ปัจจัยเหล่านี้ทำให้บุตรประสบความสำเร็จ จากงานของงามพิศ จะเห็นได้ว่าสถาบันครอบครัวถือเป็นส่วนสำคัญในการขัดเกลาให้บุคคลประสบความสำเร็จและที่สำคัญยังคงสามารถรักษาความเป็นสถาบันครอบครัวแบบกลุ่มชาติพันธุ์เดิมไว้ได้ ถึงแม้จะมีวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาผสมผสาน เช่น การศึกษาสมัยใหม่ ความคิดแบบประชาธิปไตย ก็ยังสามารถรักษารากทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ การศึกษาจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ชวน เพชรแก้ว และคณะ (2549) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาและพัฒนางานวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้” มีความมุ่งหมายสำคัญเพื่อที่จะรวบรวมงานวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ ในลักษณะบรรณนิทัศน์ เพื่อศึกษาองค์ประกอบและพัฒนางานวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ ในส่วนของบรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์ แบ่งออกเป็น 14 กลุ่มคือ 1. จดหมายเหตุ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการเมืองการปกครอง 2. ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และโลกทัศน์ 3. ภาษา 4. วรรณกรรม 5. ศิลปกรรมและหัตถกรรม 6. ดนตรี การละเล่นและกีฬา 7. การศึกษา 8. ภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยว 9. คหกรรมศาสตร์และการแพทย์ 10. อุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม 11. เกษตรกรรม ประมง และปศุสัตว์ 12. เศรษฐกิจ การเงิน การพัฒนา แผนงาน และการผังเมือง 13. กลุ่มชน ประชากร และปัญหาสังคม 14. เบ็ดเตล็ด ในส่วนขององค์ประกอบของงานวิจัย พบว่า ปัญหาคือการดำเนินการวิจัยที่มีคุณภาพประกอบด้วยทรัพยากรสนับสนุน องค์กรสนับสนุน และกระบวนการจัดสรรทุน ผู้ทำวิจัย เนื้อหาสาระของงานวิจัย การเผยแพร่งานวิจัย การติดตามและประเมินผล องค์ประกอบเหล่านี้

ยังคงต้องปรับปรุงและพัฒนาต่อไป ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ ชวน และคณะ มีข้อเสนอที่สำคัญคือ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอและทันการ การดำเนินงานในระดับองค์กร โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติควรดำเนินงานในลักษณะเชิงนโยบายแต่ในการปฏิบัติควรให้คณะกรรมการระดับจังหวัดทำงานแทน และควรจะมีการประเมินผลงานในแต่ละปีที่เป็นรูปธรรมและที่สำคัญคือการพัฒนาส่งเสริมและสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ จากผลการศึกษาของ ชวนและคณะ สิ่งที่น่าสนใจคือการพัฒนาส่งเสริมและสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่และประเด็นในการวิจัยทางวัฒนธรรมใหม่ๆบนฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อตอบโจทย์ความเป็นพหุวัฒนธรรมของภาคใต้

รัตนะ บัวสนธ์ และคณะ. (2552) ได้ศึกษาถึง “วิถีชีวิตด้านสุขภาพไทยทรงดำ จากวันวานสู่ยุคสุขภาพพอเพียง” เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับ ความเชื่อด้านสุขภาพของชาวไทยทรงดำที่อาศัยในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลก เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อความเชื่อและวิถีชีวิตด้านสุขภาพของชาวไทยทรงดำทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า ความเชื่อของชาวไทยทรงดำในอดีตมีความเกี่ยวข้องกับสุขภาพของตนเองเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการป่วยไข้ การนับถือผี เรื่องเหนือธรรมชาติ โดยมีการรักษาด้วยสมุนไพรและหมอโบราณที่ใช้คาถาอาคม ขณะที่ความเชื่อและวิถีชีวิตด้านสุขภาพของชาวไทยทรงดำในปัจจุบัน มีการพัฒนาไปตามช่วงอายุแตกต่างจากในอดีตอย่างชัดเจน โดยมีการรักษาสุขภาพกับสถานพยาบาลสมัยใหม่ แต่กลับพบว่าชาวไทยทรงดำปัจจุบันเสี่ยงต่อโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง อัมพฤกษ์ เพราะความสะดวกสบายที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งร้านค้าชุมชนร้านค้าสมัยใหม่ ความเจ็บป่วยจากการบริโภคนิยมก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และสุดท้ายการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม พบว่ากระแสเรื่องการห่วงใยสุขภาพเริ่มก่อตัวขึ้น ความตื่นตัวส่วนหนึ่งมาจากภัยคุกคามจากโรคภัยที่การแพทย์สมัยใหม่ยังไม่มีคำตอบ ส่งผลให้มีการกลับไปใส่ใจกับการแพทย์ทางเลือกในทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการรักษาแบบดั้งเดิม จากผลการศึกษาของ รัตนะ บัวสนธ์ และคณะ จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมสมัยใหม่ นำมาซึ่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเรื่องสุขภาพ จนต้องมีการหันกลับมาทบทวนถึงการดูแลและสุขภาพโดยการใช้วิธีการรักษาด้วยวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ผูกติดกับความเชื่อและธรรมชาติ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าถึงอย่างไรรากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีใช้สิ่งที่ล้ำสมัยไร้ค่าแต่ยังคงความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชนท้องถิ่น

สุธิดา ชัยรักษา (2553) ได้ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมชาวสวนยางพาราท่ามกลางกระแสทุนนิยม: ชุมชนไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยมุ่งไปที่การศึกษาเรื่องการค้ารงชีวิตเชิงพลวัตของชาวสวนยางพาราท่ามกลางกระแสทุนนิยม การพัฒนาศักยภาพ และการสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวสวนยางพาราพบว่า การดำรงชีวิตของชาวสวนยางพาราตามวิถีดั้งเดิม มีความสัมพันธ์ผูกโยงกับสิ่งเหนือธรรมชาติและหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่เมื่อชุมชนมีการพัฒนาปรับโครงสร้างต่างๆ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว และคนในชุมชนก็เปลี่ยน ที่สำคัญคือวิถีการเกษตรก็เปลี่ยนจากดั้งเดิมเพื่อการบริโภคในครัวเรือนก็กลายมาเป็นการผลิตเพื่อป้อนระบบอุตสาหกรรม ค่านิยม ความเชื่อ สมัยใหม่ก็ไหลเข้าสู่ชุมชนส่งผลให้ชุมชนต้องเข้าสู่โลกแบบทุนนิยมอย่างรวดเร็ว แต่มีการรับมือกับปัญหาดังกล่าวโดยการใช้ความรู้และภูมิปัญญาในชุมชนพัฒนาศักยภาพชุมชน มีการรวมกลุ่มจัดทำแผนแม่บท ใช้และสร้างสรรค์ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นทุนจัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน จัดตั้งเครือข่ายชุมชนทั้งภาคใต้และภาคอื่นๆบนฐานความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติและภูมิปัญญาวัฒนธรรม แก้ไขปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมทำ ร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาชุมชนในด้านต่างๆลดการพึ่งพาจากภายนอก ขับเคลื่อนชุมชนตนเองจาก วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ดั้งเดิม ที่ผนวกกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ปรีชาปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เพื่อมุ่งก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ผลจากการศึกษาของ สุธิดา ถือเป็นตัวอย่างที่สำคัญให้กับงานศึกษาวัฒนธรรมอื่นๆโดยเฉพาะการใช้รากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมในการแก้ไขและพัฒนาชุมชนให้อยู่รอดได้ท่ามกลางกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมที่พร้อมจะคุกคามวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งหลายด้วยเหตุผลของตัวเลขทางเศรษฐกิจและผลกำไรเป็นที่ งานนี้จึงถือเป็นตัวอย่างและกรอบในการวิเคราะห์ให้กับการศึกษาเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาติพันธุ์ไทยทรงดำของผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ปรีดา พูลสิน (2554) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส” เพื่อมุ่งหาคำตอบเรื่องสำคัญๆ 2 ประการคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และแนวทางในการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ผลจากการวิจัยพบว่า ชุมชนวัดโสมนัสมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลายโดดเด่นและทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมถึงยังคงสืบทอดศิลปะและประเพณีมาจนถึงปัจจุบันและยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน ผลจากการวิจัยพบว่า ชุมชนยังเป็นกำลังสำคัญในการจัดการความรู้ผ่านทางรูปแบบต่างๆ เช่น การเรียนการสอน การฝึกอบรม โดยมีผู้นำชุมชนและเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการวางแผนกำหนดการขั้นตอนต่างๆเพื่อถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม แต่ขณะเดียวกันก็พบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ งบประมาณ

การจัดการพื้นที่ การประชาสัมพันธ์ ซึ่งปริดา ให้ข้อเสนอแนะว่า ในส่วนของชุมชนต้องมีการค้นคว้าความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบเพื่อนำสู่การเผยแพร่ตลอดจนส่งเสริมและพัฒนากับคนในชุมชน และส่วนของทรัพยากรอื่น ๆ ก็จะต้องมีการวางแผนการจัดการให้เป็นระบบให้ชุมชนมีส่วนร่วมเช่น จากการศึกษาวิจัยของปริดา เป็นสิ่งที่ตอกย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมที่เป็นหัวใจของความรู้ชุมชน โดยการกำหนดให้ชุมชนมีส่วนในการจัดการในฐานะเป็นเจ้าของศิลปวัฒนธรรม โดยนัยนี้ถือเป็นการจัดการที่มีประสิทธิภาพเพราะการได้มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการด้วยตนเองก็จะก่อให้เกิดความรู้สึกรัก ห่วงแหนและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและแท้จริง

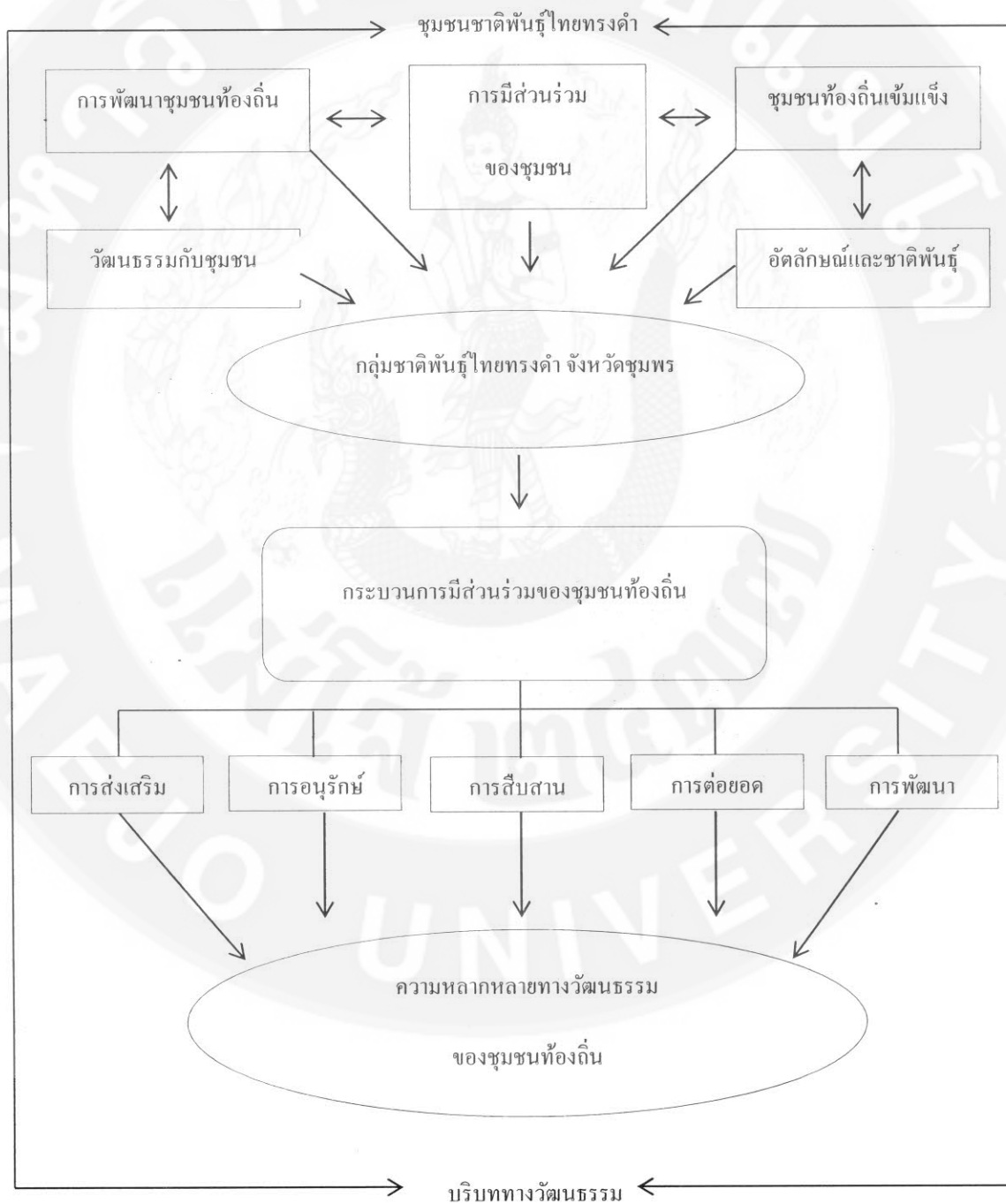
งามพิศ สัตย์สงวน (2551) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาครอบครัวไทยญวน” ระบบสังคมของสถาบันครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ไทยญวน เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทยญวนประสบความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการอบรมขัดเกลาเด็กดูบุตร การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยต่อสถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ญวน และกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) และการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยญวน ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่าโดยสรุปพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวญวนประสบความสำเร็จ กล่าวโดยสรุปได้ว่า เพราะมีทุนทางสังคมมากกว่าครอบครัวอื่นๆ เช่น ฐานะดี รายได้ดี การศึกษามีสถานภาพทางสังคมสูงในรุ่นบิดามารดาปู่ย่าตายาย รวมทั้งมีบุตรน้อย และได้ถ่ายทอดค่านิยมสำคัญๆ ที่จะช่วยให้รุ่นลูกหลานประสบความสำเร็จในการชีวิต มีอาชีพ มีรายได้ดี และมีสถานภาพทางสังคมสูง มีครอบครัวที่เข้มแข็งมั่นคง จากงานของงามพิศ มีประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ถึงแม้ครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ญวนจะประสบความสำเร็จในการอบรมเลี้ยงดูบุตรซึ่งนำไปสู่การประสบความสำเร็จในอนาคตและชีวิตในที่สุด แต่ก็ยังมีสิ่งที่น่าคิดกระบวนการอบรมจากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามคตินิยมสมัยใหม่ โดยขาดมิติทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการกล่อมเกลาโดยเฉพาะในมิติที่เป็นนามธรรมซึ่งอาจจะส่งผลให้ในอนาคตครอบครัวญวนอาจจะถูกกลืนโดยวัฒนธรรมกระแส และการทิ้งรากทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะวิถีคิดของระบบการศึกษาสมัยขาดมิติทางด้านวัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ธรวพล ทองอินทรราช (2557) ศึกษาเรื่อง “องค์กรศาสนากับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ศึกษากรณีเทศบาลพลายชุมพล จังหวัดพิษณุโลก” โดยมุ่งที่จะหาคำตอบที่สำคัญอันเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ขององค์กรศาสนาในการทำหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมด้านต่างๆของชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การสร้าง

เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ในสามประเด็นคือ ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของวัดในเขตเทศบาลหลายชุมพลมี
นัยสำคัญต่อการพัฒนาหรือการเสริมสร้างเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ การดำเนินบทบาทหน้าที่ของวัดใน
ด้านต่างๆมีส่วนช่วยในการสร้างเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งอย่างไรบ้าง และการดำเนินบทบาทหน้าที่ใน
การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลหลายชุมพล วัดประสบปัญหาและ
อุปสรรคที่ขัดขวางบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งในประเด็นใดบ้าง ซึ่งผลจากการวิจัย
พบว่า ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของวัดในแต่ละยุคสมัยมีส่วนในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและ
ดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งในเชิงวัฒนธรรม เพราะวัดในเขตเทศบาลหลายชุมพลมีประวัติศาสตร์ยาวนาน ไป
จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ในส่วนของบทบาทพบว่าวัดในเขตเทศบาลหลายชุมพลมี 9 ประการ ที่ช่วยเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นในเขตเทศบาลหลายชุมพล คือ บทบาททางด้านศาสนา เศรษฐกิจ สังคม
การเมือง วัฒนธรรม การศึกษา อาชีพ นันทนาการ และสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศภายในชุมชน ขณะที่ปัญหาและ
อุปสรรคพบว่ามีปัญหาที่สำคัญ 3 ประการคือ ปัญหาทางด้านงบประมาณ ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับชาวบ้าน
และสุดท้ายปัญหาที่เกี่ยวกับพระสงฆ์เอง ซึ่งจากผลการวิจัยดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าวัดถึงแม้จะมีบทบาทด้านหลัก
คือด้านการศาสนาแต่ก็ยังมีบทบาทอื่นที่มีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาชุมชน โดยการรักษาความเข้มแข็งทาง
วัฒนธรรม แต่ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆในการร่วมเป็นภาคีในการพัฒนา เพราะปัญหา
และอุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาก็คือตัวชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเองที่จะต้องเห็นคุณค่าและตระ
ถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองให้เข้มแข็ง

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

การวิจัยเรื่อง กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังนี้



จากกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรม (Culture) ถือเป็นรากเหง้าที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นในทุกๆ สังคม ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (Material Culture) หรือวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Non-Material Culture) ล้วนแล้วแต่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ด้วยกันทั้งสิ้น ดังคำกล่าวของ พระยาอนุมาราชชน หรือ เสฐียร โกเศศ ว่า “มนุษย์เกิดในวัฒนธรรม ที่จะเกิดอยู่นอกวัฒนธรรมนั้นมิได้” คนจะเป็นมนุษย์ขึ้นมาได้ก็ด้วยมีวัฒนธรรม ถ้าปราศจากซึ่งวัฒนธรรมก็ไม่ใช่มนุษย์ได้แต่เพียงสัตว์ชนิดหนึ่งที่มีวิถีชีวิตอย่างธรรมชาติเท่านั้น และที่สำคัญวัฒนธรรมมีลักษณะพิเศษประการหนึ่งคือ วัฒนธรรมเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิต (Organism) คือ มีการเกิดขึ้น เจริญเติบโต และเสื่อมสลาย การจะดำรงรักษาวัฒนธรรมให้ยังคงอยู่จึงจำเป็นต้องมีการ สืบสาน อนุรักษ์ พัฒนา และต่อยอดทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญในประเทศไทย มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะของตนเองที่น่าสนใจหลายประการ เช่น การเกิด การตาย การแต่งงาน การกิน การละเล่น และดนตรี โดยมีการอพยพกระจายตัวกันไปอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะที่จังหวัด เพชรบุรี สุพรรณบุรี โดยมีการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมกระแสหลัก (Main Stream Culture) แต่ยังคงความสามารถในการรักษารากเหง้าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันยังมีชาติพันธุ์ไทยทรงดำอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานสืบรกรากอยู่ทางภาคใต้โดยเฉพาะที่จังหวัดชุมพร มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นแต่ประสบกับปัญหาเรื่องการถูกคุกคามทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น วัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือน วัฒนธรรมการกิน วิถีชีวิตและความเชื่อดั้งเดิมต่างๆ ส่งผลให้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าวของชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพรกำลังค่อยๆ ถูกคุกคามจากวัฒนธรรมกระแสหลักและเริ่มสูญหาย การรักษายัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าวจึงเป็นประเด็นปัญหาและ โจทย์ท้าทายที่สำคัญ ซึ่งหากมองผ่านทางแนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง แนวคิดวัฒนธรรม แนวคิดชาติพันธุ์ และแนวคิดการมีส่วนร่วม สามารถกล่าวได้ว่า การจะรักษารากเหง้าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำจังหวัดชุมพรไว้ได้นั้น จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของ คน ชุมชน และภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการ สืบสาน อนุรักษ์ ต่อยอด และพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ขณะเดียวกันก็ปรับตัวเพื่อความคงอยู่ในทราวมกลางความเชื่อวราดของกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และการคุกคามของวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคมไทยและของโลก ซึ่งเป็นหนทางสำคัญต่อการดำรงและคงอยู่ของวัฒนธรรมที่หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย

แผนการดำเนินงาน

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนในทุกด้าน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และส่วนที่สอง เป็นการใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview method) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) ที่สำคัญๆ โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องกับความเป็นตัวแทนของเรื่องที่ศึกษา

ขอบเขตและประเด็นการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้กำหนดหน่วยในการศึกษา (Unit of Analysis) ดังนี้คือ

1. ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)

2. ศึกษาถึงกระบวนการส่งเสริม อนุรักษ์ สืบสาน ต่อยอด และพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาจากหนังสือทางวิชาการ บทความทางวิชาการ วารสารวิชาการ และรายงานการวิจัยต่างๆ

3. ศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาจากหนังสือทางวิชาการ ตำรา และเอกสารทางวิชาการ โดยการ สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) เพื่อให้ความเป็นอิสระแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ในการตอบคำถาม และการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน

4. ศึกษาถึงแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาจากหนังสือทางวิชาการ ตำรา เอกสารทางวิชาการ และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

5. สรุปเสนอแนะข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะงานวิจัย รวมถึงการคืนข้อมูลให้ชุมชนท้องถิ่นได้นำผลจากการวิจัยเพื่อไปใช้ประโยชน์จริง โดยการสรุปเสนอแนะข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะงานวิจัย ผู้วิจัยใช้ตัวของผู้วิจัยเองเป็นผู้สรุป เสนอแนะ และนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเชิงคุณภาพ (Purposive Sampling) โดยที่วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างจะพิจารณาจากความเกี่ยวข้อง ในแต่ละกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 5 กลุ่ม 9 คน ซึ่งประกอบไปด้วย

1.หน่วยงานภาครัฐ	จำนวน 2 คน
2.ผู้นำชุมชน	จำนวน 2 คน
3.ผู้อาวุโสของชุมชน	จำนวน 2 คน
4.กลุ่มชาวบ้าน	จำนวน 2 คน
5.องค์กรศาสนา	จำนวน 1 รูป
รวม	9 คน/รูป

สำหรับเหตุผลในการเลือกประชากรทั้ง 5 กลุ่ม 9 คน เป็นตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ก็เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 กลุ่ม 9 คน กลุ่มดังกล่าวมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ จังหวัดชุมพร โดยตรง กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 เทศบาลตำบลบางหมากถือเป็นกลุ่มองค์กรภาครัฐในพื้นที่ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในฐานะผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่สัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน และกลุ่มที่ 3 ผู้อาวุโสของชุมชน เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชุมชน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้หมายรูปทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน เกี่ยวข้องในฐานะเป็นกลุ่มตัวอย่างหลักผู้ให้ข้อมูลกับการวิจัยและมีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น กลุ่มที่ 4 กลุ่มชาวบ้าน เป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงเช่นกัน ในฐานะเจ้าของชุมชนและผลมีส่วนร่วมในการพัฒนาในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ และกลุ่มสุดท้าย กลุ่มที่ 5 องค์กรศาสนา ซึ่งในงานวิจัยนี้ คือ วัดคอนรวบ ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในการเป็นศูนย์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยทรงดำ ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งจัดกิจกรรม การอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพร

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบคุณภาพ(Qualitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการศึกษาจากข้อมูลหรือเอกสารที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ (Interview) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างในลักษณะของคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่ได้จากหนังสือ ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งประกอบไปด้วย เอกสารประเภท หนังสือทางวิชาการ บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัยต่างๆ เอกสารประเภทสิ่งพิมพ์ วารสารข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เป็นบทวิเคราะห์วิจารณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยตรง

2. การเก็บข้อมูลภาคสนามในเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม เป็นการเก็บข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interview) โดยการใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน โดยที่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้นเป็นกลุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งประกอบไปด้วย เทศบาลตำบลบางหมาก ผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชน ชาวบ้าน เจ้าอาวาสและพระลูกวัดคอนรวบ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามที่กำหนดไว้

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิด คือ มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้าแบบกึ่งโครงสร้าง ให้ความสำคัญอิสระแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ในการตอบคำถาม โดยมีกรอบแนวทางกว้างๆ เพื่อให้การสัมภาษณ์แต่ละรายครอบคลุมเนื้อหา หัวข้อ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง คือ แนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ นำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ แนวคิด-ทฤษฎีเหล่านั้น เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการวิเคราะห์และอธิบายเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำจังหวัดชุมพร ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิง

พรรณนา (Descriptive Analysis) โดยการนำเอาประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม มาวิเคราะห์เปรียบเทียบคำตอบในคำถามของแต่ละประเด็น และของแต่ละกลุ่มตัวอย่าง เพื่อจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้ในแต่ละกลุ่มตัวอย่างว่ามีข้อคิดเห็นเหมือนหรือต่างกันอย่างไร โดยนำมาวิเคราะห์กับข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นและบทสรุปตามที่ต้อง โดยจะนำเสนอในลักษณะเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่อที่จะตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย (Research Question) ที่ได้กำหนดไว้



บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัย “กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร” มุ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำเป็นสำคัญ ซึ่งหลังจากการศึกษาพบผลจากการศึกษาสำคัญที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ ดังจะได้นำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

4.1. ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย

ไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่อยู่ใจกลางทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โอบล้อมไปด้วยประเทศเพื่อนบ้านที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม ทั้งลาว กัมพูชา จีน พม่า เวียดนาม ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมียุทธศาสตร์หลายด้าน เช่น ด้านการค้า ธุรกิจการส่งออก การท่องเที่ยว รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาผ่านทางเชื้อชาติ เนื่องจากอาณาเขตที่ติดต่อกันระหว่างประเทศจึงทำให้ประชากรในประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาอาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยจำนวนมากซึ่งเรียกกันว่า “ชนกลุ่มน้อย” หรือ “กลุ่มชาติพันธุ์” เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตดินแดนประเทศไทยเป็นจำนวนมากจากการตั้งถิ่นฐานเพียงเพื่ออยู่อาศัย เพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนและอาศัยอยู่ในเขตดินแดนประเทศไทยอย่างถาวร หรือในบางกลุ่มอาจจะมีการอพยพย้ายถิ่นฐานจากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่เหมาะสม กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้นำพาวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อทางศาสนา และพฤติกรรมดั้งเดิมมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยจะพบว่ามีความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ (เจริญ ศรีศลักษณ์.2558, หน้า 3) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำหรือลาวโซ่งเป็นชนชาติใดสาขาหนึ่งถิ่นฐานเดิมอยู่ในดินแดนที่เป็นเวียดนามเหนือ ปัจจุบันซึ่งนักค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยมักรู้จักดินแดนนี้ในชื่อ สิบสองเจ้าไท อันประกอบด้วย เมืองสำคัญของชาวไทดำมาแต่โบราณ เช่น เมืองแดงหรือเทียนเบียนฟู การเรียกไทกลุ่มนี้ว่า ไทดำ ไททรงดำ หรือ ลาวโซ่งนั้นมิใช่ให้ความเห็นไว้แตกต่างกัน “จิตร ภูมิศักดิ์” ให้ความเห็นว่า การที่เรียกว่าไทดำนั้นเป็นการเรียกตามสีของเครื่องแต่งกาย กล่าวคือ คนไทยกลุ่มนี้นิยมแต่งกายผ้าสีดำจึงเรียกว่าไทดำ ทำนองเดียวกับที่เรียกคนไทที่อยู่เหนือขึ้นไปแถบเมืองไล ซึ่งนิยมนุ่งห่มด้วยผ้าสีขาวว่าไทขาว คำว่า “ซ่ง” นั้น เคยมีผู้เรียกกันพอที่จะอ้างอิงได้จากหนังสือ “จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์” เขียนโดยไทยน้อยความว่า เรียกกันว่า “ลาวซ่ง” จนกระทั่งบัดนี้ที่เรียกดังนี้ไม่ทราบเพราะเหตุใด หรือคำว่า “ลาว

ทรงดำ” นั้นจะกร่อนไปนิยมเรียกกันว่า “ลาวทรง” โดยเป็นที่เข้าใจว่าเป็น “ทรงดำ” และคำว่า “ลาวทรง” จึงกลายเป็น “ลาวซ่ง” ก็อาจเป็นไปได้ และคำว่า “โซ่ง” ที่เห็นนิยมเรียกกันอยู่ทุกวันนี้ก็คงจะมาจากคำว่า “ซ่ง” และ “ทรง” นั้นก็ได้ แต่อีกทางหนึ่งคือ ไทยเรียง นั้นเรียกไทยทรงดำ(โซ่ง)นี้ว่า “ลาวกงเกง” หรือ “ลาวกางเกง” ก็มี คำว่า “กางเกง” นี้ในภาษาไทยทรงดำเรียกว่า “ซ่ง” หรือ “ล้ง” จึงสันนิษฐานว่าที่ลาวเวียงเรียกไทยทรงดำว่า “ลาวกางเกง” คงจะเป็นด้วยไทยเผ่านี้นิยมนุ่งกางเกงอย่างหนึ่งและอีกอย่างหนึ่งกางเกงมีสีดำผิเพื่อนเผ่าอื่น เมื่อต่อมาทราบว่า “กางเกง” แปลว่า “ซ่ง” เลยเปลี่ยนเรียกว่า “ลาวซ่ง” ต่อมาจึงกลายเป็น “ลาวโซ่ง” ก็อาจเป็นไปได้และไทยเผ่านี้ที่เรียกตนเองปัจจุบันนี้ว่า “โซ่ง” เช่นกัน คงจะเป็นการคล้อยตามชื่อที่ไทยเผ่าอื่นตั้งให้เป็น แน่อย่างไรก็ตาม ขณะนี้อาจเชื่อได้ว่าคำว่า “ลาวโซ่ง” หรือ “โซ่ง” อาจมีที่มาอย่างที่ศาสตราจารย์คำอง ชาวไทยดำที่सानอยให้ความเห็นว่าเป็นคำที่ได้มีความหมายอะไรมาหมายหากแต่มุ่งหมายเพื่อให้แตกต่างจาก ชาวไทยขาวเท่านั้น (ประทีพ ทองเหลือ. 2552, หน้า 7-8) อย่างไรก็ตามการอพยพย้ายถิ่นฐานของ ไทยทรงดำเข้าสู่ประเทศไทยนั้นเกิดจากผลกระทบของภัยสงครามในอดีตเป็นส่วนใหญ่โดยย้อนไปครั้งสมัย กรุงธนบุรีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยกไพร่พลขึ้นไปปราบผู้ที่รุกรานถิ่นที่อยู่ไทดำก่อให้เกิดสงครามหลายต่อหลายครั้ง ด้วยเหตุนี้ไทยทรงดำจึงอพยพผ่านลงมาทางเวียดนามตอนเหนือ ลาว และเข้าสู่ประเทศไทยเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรีและอพยพเรื่อยมาจนถึงรุ่นสุดท้ายในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งสามารถสรุปพัฒนาการของการอพยพได้ดังนี้ (ธีรยุทธ มุลละอง. 2553, หน้า 16-18)

ครั้งแรก เริ่มต้นในสมัยต้นรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี เจ้านครเวียงจันทน์หมื่นพระบรมเดชาณุภาพ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ยกทัพไปตีนครเวียงจันทน์ และตีได้เมืองล้านช้างแล้วส่งให้ยกกองทัพเมืองหลวงพระบางยกขึ้นไปตี เมืองม่วย เมืองตันซึ่งเป็นเมืองของผู้ ไตดำแล้วกวาดต้อนเอาครอบครัวผู้คนทั้งสองเมืองนี้ส่งมายังกรุงธนบุรีในปี พ.ศ. 2322 พวกผู้ไตดำหรือไตซงดำ (ไทยทรงดำ) นั้นโปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เพชรบุรีสันนิษฐานว่าอยู่ตำบลหนองปรัง อำเภอยะขอม

ครั้งที่สอง ในรัชสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พ.ศ. 2335 ชาวเมืองแควสุญย์กลางชาวไทยทรงดำและพวกเมืองพวนแข็งข้อต่อเมืองเวียงจันทน์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์ ส่งกองทัพไปตีเมืองทั้งสองได้แล้วกวาดต้อนพวกไทยทรงดำและลาวพวนส่งลงมากรุงเทพมหานครรัชกาลที่ 1 โปรดให้ส่งพวกไทยทรงดำหรือโซ่ง ออกไปตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ครั้งที่สาม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ทรงได้รับใบบอกจากเจ้านครหลวงพระบางให้ส่งกองทัพขึ้นไปปราบปรามหัวเมืองฝ่ายเหนือ รัชกาลที่ 3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมา (สมบุญ) เป็นแม่ทัพยกไป เจ้าพระยาธรรมาได้ยกทัพขึ้นไปถึงหลวงพระบางแล้วแต่งตั้งท้าวพระยาต่างๆของลาวคุมกองทัพขึ้นไปตีเมืองแฉ่งจับได้ลาวพวนและไตทรงคำเป็นจำนวนมาก ครั้งนั้นรัชกาลที่ 3 ทรงกำชับให้เจ้าพระยาธรรมากวาดต้อนครอบครัวและทรัพย์สินของของเมืองเวียงจันทน์และบรรดาหัวเมืองลาวทั้งหลายลงไปกรุงเทพฯให้มากเพื่อชดเชยพระราชทรัพย์ที่ใช้ในราชการสงครามและเพื่อตัดความยุ่งยากในหัวเมืองฝ่ายเหนือ เจ้าพระยาธรรมาจึงกวาดต้อนครอบครัวชาวเมืองแฉ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ไต่คำหรือผู้ไตทรงคำประมาณ 10,000 คน ลงมากรุงเทพฯและโปรดให้ผู้ไต่ทรงคำไปตั้งภูมิลำเนา ณ เมืองเพชรบุรี

ครั้งที่สี่ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ราว พ.ศ. 2379 เมืองหิมา หรือ ฮิมเมืองคอย เมืองควร แฉ่งเมืองต่อเมืองหลวงพระบางซึ่งอยู่ในพระราชอำนาจของไทย เจ้าอุปราชเจ้าราชวงศ์แต่งตั้งให้ท้าวพระยาคุมกองทัพไปตีจับพวกไทยทรงคำได้แล้วคุมลงมายังกรุงเทพฯและโปรดให้ส่งไปไว้ที่เพชรบุรีอีกเช่นเดียวกัน

ครั้งที่ห้า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2381 เจ้านายลาวทางเมืองหลวงพระบางและเมืองเวียงจันทน์เกิดวิวาทกัน เจ้าอนุวงศ์ได้คุมพวกไทยทรงคำลงมากรุงเทพฯอีกครั้งและให้ตั้งหลักแหล่งที่อำเภอบ้านแหลม ตำบลท่าแร่ แต่เนื่องจากไทยทรงคำชอบอาศัยอยู่ที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึงและบริเวณที่อาศัยเดิมขาดแคลนไม้จึงอพยพไปอยู่ที่อำเภอเขาย้อยในเวลาต่อมา

ครั้งที่หก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ราวพ.ศ. 2407 หลวงพระบางและเวียงจันทน์ถูกพวกจีนฮ่อบุกโจมตี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯส่งกองทัพไปปราบจีนฮ่อและได้กวาดต้อนชาวไทยทรงคำเข้ามาเป็นรุ่นสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2430 ต่อมาไทยทรงคำก็ได้อพยพไปอยู่ที่ต่างๆตามภูมิภาคของประเทศไทย

ในปัจจุบันการตั้งถิ่นฐานไทยทรงคำได้กระจายไปในที่ต่างๆซึ่ง งามพิศ สงวนศักดิ์ ได้สรุปไว้ดังนี้ จังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ อำเภอวังตะโก ตำบลสะพานยายहन อำเภอเขาย้อย ที่ตำบลหนองปรัง ตำบลทับค้าง ตำบลห้วยทับช้าง และตำบลเขาย้อย อำเภอชะอำและอำเภอบ้านแหลมที่ตำบลท่าแร่, จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ อำเภออู่ทอง ที่ตำบลบ้านดอน ตำบลสระยายโสม ตำบลดอนมะเกลือ ตำบลหนองโอง และตำบลบ้านไช้ อำเภอเมืองที่ตำบลบางกุ้ง และอำเภอบางปลาม้า, จังหวัดราชบุรี ได้แก่ อำเภอจอมบึง ที่หมู่บ้านตลาดควาย

ตำบลจอมบึง อำเภอดำเนินสะดวก ที่ตำบลดำเนินสะดวก ตำบลคอนคั้ง ตำบลบัวงาม อำเภอบางแพที่ตำบลดอนคาและอำเภอปากท่อ, จังหวัดนครปฐม ได้แก่ อำเภอสามพราน ที่หมู่บ้านตากแดด ตำบลตลาดจินดา อำเภอบางเลน และอำเภอเมือง, จังหวัดสมุทรสาคร ที่หมู่บ้านกลาง ตำบลหนองสองห้อง ตำบลโรงเข้และตำบลยกกระบัตร นอกจากนี้ยังกระจายไปในหลายจังหวัดทั่วทุกภาคของประเทศไทย เช่น จังหวัดกาญจนบุรี ลพบุรี สระบุรี พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย ชุมพร และสุราษฎร์ธานี

กล่าวโดยสรุป ไทยทรงดำหรือชาวโชนังได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้งสาเหตุของการอพยพมาจากผลของการทำสงครามในอดีตเป็นส่วนใหญ่ อพยพเข้ามาครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2322 ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี สันนิษฐานว่าอยู่ที่บ้านหนองปรังหรือบ้านหนองเลาอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในปีพ.ศ. 2335 สมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชชาวโชนัง หรือไทยทรงดำได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยอีกครั้งหนึ่งและให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี ในปีพ.ศ. 2371 และพ.ศ. 2379 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้อพยพมาอยู่ที่เมืองเพชรบุรีที่ตำบลท่าแร่อำเภอบ้านแหลม แต่เนื่องจากไทดำชอบอาศัยอยู่ที่คอนน้ำท่วมไม่ถึงและบริเวณที่อาศัยเดิมขาดแคลนไม้จึงได้อพยพไปอยู่ที่อำเภอเขาย้อยในเวลาต่อมาและอพยพครั้งสุดท้ายในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราว พ.ศ. 2430 เป็นครั้งสุดท้าย (จิตรลดา เกิดเรื่อง.2548, หน้า 45-46) จากการอพยพของชาวไทยทรงดำดังกล่าวจะเห็นได้ว่าถิ่นฐานเดิมของชาวไทยทรงดำหรือชาวโชนังในประเทศไทยอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีการที่โปรดเกล้าฯให้ไทยทรงดำไปอยู่ที่เพชรบุรีนั้นอาจเป็นเพราะจังหวัดเพชรบุรีมีป่าและเขามาก หุบห้วย ลำธาร น้ำท่วมไม่ถึง ลักษณะภูมิประเทศคล้ายภูมิประเทศบ้านเก่าเมืองเดิม คือ เมืองแฉ่งแคว้นสิบสองจุไท การที่ชาวโชนังได้อาศัยกระจัดกระจายในที่ต่างๆในประเทศไทยนั้น เหตุผลหนึ่งก็คือชาวโชนังรุ่นเก่ามีความปรารถนาแรงกล้าที่จะกลับไปถิ่นฐานบ้านเกิดของตน คือ เมืองแฉ่ง เหตุผลอื่น คือการอพยพที่จะกลับไปหาที่ทำกินใหม่ในบริเวณจังหวัดใกล้เคียง เช่น เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม รวมถึง ชุมพร ที่กล่าวแล้วนั้นล้วนแล้วแต่เป็นไทยทรงดำหรือลาวโชนังที่ไปจากเพชรบุรีทั้งสิ้น

4.2. ลักษณะข้อมูลพื้นฐานและความสำคัญของจังหวัดชุมพร

ประวัติความเป็นมาและสาระสำคัญโดยทั่วไปของจังหวัดชุมพร

จังหวัดชุมพรมีชื่อปรากฏตั้งแต่ปีพุทธศักราช 1098 ในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชฉบับของหอสมุดแห่งชาติ โดยมีความว่า เมืองชุมพรนั้นมีฐานะเป็นเมืองสิบสองนักษัตรของนครศรีธรรมราช ใช้รูปแพะเป็นตราเมือง เป็นเมืองหน้าด่านฝ่ายเหนือเพราะอยู่ทางตอนบนของภาคใต้ การเดินทางโดยทางบกจำเป็นต้องผ่านเมืองชุมพร ในปีพุทธศักราช 1997 แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถปรากฏในกฎหมายตราสามดวงว่า เมืองชุมพรเป็นเมืองตรีอาณาจักรฝ่ายใต้ของกรุงศรีอยุธยาจนถึงพุทธศักราช 2459 จึงมีฐานะเป็นจังหวัดในมณฑลสุราษฎร์ธานี คำว่า “ชุมพร” ตามอักษรแยกได้เป็น 2 คำ คือ คำว่า “ชุม” ซึ่งมีความหมายว่า รวม, ชุก, มาก, รวมกันอยู่ และคำว่า “พร” ซึ่งมีความหมายว่า ของดี, ของที่เลือกเอา, ของประเสริฐ ดังนั้นคำว่าชุมพร ถ้าแปลตามตัวอักษร ก็จะได้ความหมายว่า เป็นที่รวบรวมของประเสริฐ แต่ชื่อเมืองชุมพรนั้นไม่ได้มีความหมายตามตัวอักษร

ประการแรก เชื่อกันว่าชุมพรนั้นมาจากคำว่า “ประชุมพล” หรือ “ชุมนุมพล” ซึ่งแปลได้ว่า “รวมกำลัง” เนื่องจากในสมัยก่อนชุมพรเป็นเมืองหน้าด่านทางภาคใต้ และกองทัพมักจะมาตั้งค่ายอยู่ที่เมืองเมืองชุมพร ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นการรบกับพม่าหรือปราบกบฏภายในราชอาณาจักรก็ตาม เมื่อยกทัพหลวงมาครั้งใด เมืองชุมพรก็ต้องเป็นที่ชุมนุมพลหรือชุมนุมกองทัพเสมอ คำว่าชุมพรจึงเป็นไปได้ว่าเกิดจากการเรียกเพี้ยนมาจากคำว่าประชุมพล เพราะคนไทยทางใต้ชอบพูดคำสั้นๆ จึงตัดคำว่าประออกเสีย เหลือแค่ “ชุมนุมพล” และคำว่าพลก็เพี้ยนกลายมาเป็นคำว่า “พร” แทน ซึ่งตามธรรมดา ชื่อเมืองหรือตำบลมักจะถูกเรียกเพี้ยนไปจากเดิมเสมอ อย่างไรก็ตามก็ดีเมืองชุมพรนับว่าเป็นเมืองที่สำคัญทางยุทธศาสตร์มาตั้งแต่สมัย โบราณ ดังนั้นจากคำว่าประชุมพล จึงมีความหมายตรงกับประวัติศาสตร์ของเมืองที่ว่า เป็นเมืองสำคัญทางยุทธศาสตร์

ประการที่สอง ในการเดินทางไปรบทัพจับศึกของแม่ทัพนายกองตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อจะเคลื่อนพลจะต้องทำพิธีส่งทัพโดยการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้ได้ รับชัยชนะในการสู้รบ เพื่อเป็นการบำรุงขวัญทหาร ในสถานที่ชุมนุมเพื่อรับพรเช่นนี้จึงตรงกับความหมายชุมนุมพล หรือประชุมพร ซึ่งทั้งสองคำนี้อาจเป็นต้นเหตุของคำว่า “ชุมพร” เช่นเดียวกัน

ประการที่สาม เนื่องจากที่ตั้งเมืองเดิมนั้นอยู่ทางฝั่งขวาของคลองชุมพร ซึ่งมีต้นไม้ชนิดหนึ่งที่เรียกกันว่า “มะเดื่อชุมพร” ขึ้นอยู่ทั่วไป เดิมคลองนี้ยังไม่มีชื่อภายหลังจึงถูกตั้งชื่อว่าคลองชุมพรตามชื่อต้นไม้ เพราะปกติการตั้งชื่อท้องที่หรือแม่น้ำลำคลองมักจะตั้งตามชื่อต้นไม้หรือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรากฏอยู่ ณ ที่แห่งนั้น ต่อมาเมืองที่มาตั้งจึงมีชื่อตามต้นไม้ไปด้วย เช่นเดียวกับชื่อชุมพร อาจเรียกตามชื่อหรือคลองหรือชื่อต้นไม้ก็ได้ (สำนักงานจังหวัดชุมพร. <http://www.chumphon.go.th/2013/page/history> สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2560)

เขตการปกครองในจังหวัดชุมพร

จังหวัดชุมพร แบ่งการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ คือ อำเภอเมืองชุมพร อำเภอหลังสวน อำเภอสวี อำเภอท่าแซะ อำเภอละแม อำเภอพะโต๊ะ และอำเภอทุ่งตะโก มีพื้นที่การปกครองทั้งสิ้น 6,009.008 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือ เขตอำเภอท่าแซะ และอำเภอปะทิว ติดต่อกับอำเภอบางสะพานน้อย จ.ประจวบคีรีขันธ์ ทิศใต้ เขตอำเภอละแม และอำเภอพะโต๊ะ ติดต่อกับอำเภอท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี ทิศตะวันออก เขตอำเภอปะทิว อำเภอเมืองชุมพร อำเภอสวี อำเภอทุ่งตะโก อำเภอหลังสวน และอำเภอละแม จดอ่าวไทย ทิศตะวันตก เขตอำเภอเมืองชุมพร อำเภอท่าแซะ อำเภอสวี อำเภอหลังสวน อำเภอพะโต๊ะ ติดต่อกับจังหวัดระนอง และทิศตะวันตกของอำเภอ ท่าแซะบางส่วนติดต่อกับสหภาพพม่า

ภูมิศาสตร์ของจังหวัด

จังหวัดชุมพรตั้งอยู่ทางตอนบนสุดของภาคใต้ บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงหมายเลข 4 (เพชรเกษม) เป็นระยะทางประมาณ 498 กิโลเมตร และตามเส้นทางรถไฟสายใต้ ประมาณ 476 กิโลเมตร มีเนื้อที่มากเป็นอันดับ 4 ของจังหวัดในภาคใต้ คือประมาณ 6,010 ตารางกิโลเมตร ชุมพรเป็นจังหวัดแรกของภาคใต้ตอนบนฝั่งอ่าวไทย มีรูปพื้นที่เรียวยาวตามแนวเหนือ-ใต้ มีความยาวประมาณ 222 กิโลเมตร โดยจังหวัดชุมพรมีอาณาเขตติดกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ เขตอำเภอท่าแซะ และอำเภอปะทิว ติดต่อกับอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทิศใต้ เขตอำเภอละแม และอำเภอพะโต๊ะ ติดต่อกับอำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทิศตะวันออก เขตอำเภอปะทิว อำเภอเมือง อำเภอสวี อำเภอทุ่งตะโก อำเภอหลังสวน และอำเภอละแม ติดต่อกับอ่าวไทย ทิศตะวันตก เขตอำเภอท่าแซะติดต่อกับอำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เขต

อำเภอเมือง อำเภอสวี อำเภอหลังสวน และอำเภอพะโต๊ะ ติดต่อกับ อำเภอกระบุรี อำเภอตะกั่วป่า อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปมีลักษณะยาวและแคบ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ๆ คือ 1. ทางทิศตะวันตกมีลักษณะเป็นที่สูง มีเทือกเขาภูเก็ท และเทือกเขาตะนาวศรีเป็นแนวกันเขตแดนธรรมชาติ 2. บริเวณตอนกลาง เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ เป็นเขตเกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัด และ 3. พื้นที่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบตามแนวชายฝั่งทะเลของอ่าวไทย ลักษณะชายหาดของจังหวัดชุมพรค่อนข้างเรียบมีความโค้งเว้าน้อย โดยชายฝั่งทะเลมีความยาวถึง 222 กิโลเมตร และความกว้างของจังหวัดโดยเฉลี่ยประมาณ 36 กิโลเมตร

สภาพการปกครอง

จังหวัดชุมพร แบ่งเขตการปกครอง เป็น 8 อำเภอ 70 ตำบล 736 หมู่บ้าน 25 เทศบาล (2 เทศบาลเมือง 13 เทศบาลตำบล) 53 องค์การบริหารส่วนตำบล มีรูปแบบการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดิน 3 รูปแบบ คือ การบริหารราชการส่วนกลาง ประกอบด้วยส่วนราชการสังกัดส่วนกลาง ซึ่งตั้งหน่วยงานในพื้นที่จังหวัด จำนวน 95 หน่วยงานการบริหารราชการส่วนภูมิภาค จัดรูปแบบการปกครอง และการการบริหารราชการออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับจังหวัด ประกอบด้วย ส่วนราชการประจำจังหวัด จำนวน 29 หน่วยงาน ระดับอำเภอ ประกอบด้วย 8 อำเภอ 70 ตำบล 736 หมู่บ้านการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 เทศบาลเมือง 23 เทศบาลตำบลและ 53 องค์การบริหารส่วนตำบล

สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดชุมพร มีภาคการเกษตร เป็นสิ่งที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัดชุมพรมากที่สุด รองลงมาคือภาคการค้าปลีกค้าส่ง และสุดท้ายคือภาคอุตสาหกรรม ในปี พ.ศ. 2553 จังหวัดชุมพรมีรายมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GPP) อยู่ที่ประมาณ 55,421 ล้านบาท มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อคน (Per capita GPP) ประมาณ 108,589 ล้านบาท เป็นลำดับที่ 6 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคใต้ ภาคเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจของชุมพรประกอบไปด้วย ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทูเรียน มะพร้าว ไม้ผล รวมไปถึงการปศุสัตว์และการประมง ในด้านการประมง เนื่องจากชุมพรเป็นจังหวัดที่มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 222 กิโลเมตร การทำ

ประมงจึงสำคัญมาก โดยมีระยะเวลาการทำประมงประมาณ 7-9 เดือน ช่วงที่ทำการประมงไม่ได้คือระหว่างเดือน ตุลาคม-ธันวาคม เนื่องจากเป็นหน้ามรสุม คลื่นลมแรง และช่วงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ – 15 พฤษภาคม ของทุกปี เพราะเป็นช่วงที่อ่าวไทยห้ามทำการประมงเนื่องจากเป็นฤดูปลาวางไข่ ภาคอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากการเกษตร เช่น อุตสาหกรรมการสกัดน้ำมันปาล์ม อุตสาหกรรมอาหารทะเลแช่แข็ง อุตสาหกรรมผลิตผลไม้แล้วผลไม้บรรจุกระป๋อง เป็นต้น

สภาพทางสังคม

การศึกษา จังหวัดชุมพรมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา 3 แห่ง คือ สถาบันเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพร มหาวิทาลัยแม่โจ้-ชุมพร และสถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตชุมพร ระดับอาชีวศึกษา 6 แห่ง และโรงเรียน 311 แห่ง แบ่งพื้นที่การศึกษาออกเป็นสองแห่ง ได้แก่ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1 ครอบคลุม 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองชุมพร อำเภอปะทิว และอำเภอท่าแซะ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 ครอบคลุม 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพะโต๊ะ อำเภอหลังสวน อำเภอละแม อำเภอสวี และอำเภอทุ่งตะโก

ศาสนา ประชากรในจังหวัดชุมพรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 96.54 ของประชากรในจังหวัด นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 2.02 และศาสนาคริสต์ ร้อยละ 1.44 โดยในจังหวัดชุมพรมีวัดอยู่จำนวน 245 วัด มีมัสยิด 6 แห่ง และมีโบสถ์คริสต์ 12 แห่ง

การสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2554 จังหวัดชุมพรมีโรงพยาบาลทั้งหมด 12 แห่ง ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประเภทให้บริการทั่วไปทุกแห่ง มีเตียงผู้ป่วย 1,149 เตียง มีแพทย์ 110 คน และมีพยาบาล 829 คน

กำลังแรงงาน ประชากรและกำลังแรงงาน จากการสำรวจสภาพการณ์ทำงานของประชากรในจังหวัดชุมพรระหว่างไตรมาส 1 ปี 2553 โดยสำนักงานสถิติจังหวัดชุมพร มีประชากรทั้งสิ้น 501,185 คน เป็นผู้ที่มิอายุ 15 ปีขึ้นไป 393,275 คน โดยอยู่ในกำลังแรงงานประมาณ 304,214 คน จำแนกเป็นผู้มีงานทำ 301,863 คน ผู้ว่างงานประมาณ 2,351 คน และผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน 89,061 คน

สำหรับแรงงานต่างด้าวตามมติคณะรัฐมนตรี เป็นแรงงานที่ได้รับอนุญาตให้มาทำงานเป็นการชั่วคราว 3 สัญชาติ ประกอบด้วย พม่า ลาว กัมพูชา เพื่อทดแทนแรงงานที่ขาดในจังหวัด มีจำนวน 21,566 คน จำแนกเป็นสัญชาติพม่า 20,481 คน ลาว 978 คน และกัมพูชา 107 คน

การคมนาคมขนส่ง จังหวัดชุมพร เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ที่ตั้ง เนื่องจากตั้งอยู่ในจุดที่เป็นเส้นทางผ่านเชื่อมระหว่างภูมิภาค การติดต่อสื่อสารและการคมนาคมขนส่ง สามารถใช้ได้ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ

ทางบก จากกรุงเทพมหานครเดินทางสู่จังหวัดชุมพร โดยรถยนต์ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) ระยะทางประมาณ 463 กิโลเมตร ส่วนการคมนาคมระหว่างจังหวัด จังหวัดชุมพรมีถนนสายหลักคือ ทางหลวงหมายเลข 4 ผ่านแยกปฐมพรไปทางตะวันตกสู่จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต และทางหลวงหมายเลข 41 ผ่านชุมพร เลียบชายฝั่งตะวันออกไปยังจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดภาคใต้

ณ กลางปี 2548 จังหวัดชุมพรมีถนนเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้าน-ตำบล ในเขตอำเภอต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานทางหลวงชนบทชุมพร จำนวน 25 สายทาง ระยะทางรวม 375.151 กม. เป็นถนนลาดยางตลอดสาย 23 สายทาง อีก 2 สายทาง จะเป็นถนนลาดยางและลูกรังบางตอน คือ กม.71+100-บ้านพุนสุช อ.หลังสวน และสาย กม.494+960 - บ้านเขาตาสุก อ.เมืองชุมพร ทั้งนี้เส้นทาง ทุกสายสามารถใช้ได้โดยสะดวกทุกฤดูกาล ส่วนถนนที่ตั้งอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินจะเป็นถนนลูกรังทั้งหมดกระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ อีกจำนวน 127 สาย รวมระยะทาง 540.824 กม. สำหรับสายทางที่เหลือจะอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ แขวงทางหลวงชุมพร สำหรับทางรถไฟ สถานีรถไฟชุมพรอยู่ห่างจากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ 485 กม. มีรถไฟเข้า-ออกสถานีรถไฟชุมพร วันละหลายขบวน เช่น ขบวนรถด่วน ขบวนรถเร็ว ขบวนรถด่วนพิเศษและขบวนรถธรรมดา

ทางน้ำ ปัจจุบันการคมนาคมขนส่งทางน้ำในจังหวัดชุมพร มีท่าเทียบเรือโดยสารเพื่อการท่องเที่ยวจำนวน 8 ท่า เป็นท่าเทียบเรือของเอกชนขนาดตั้งแต่ 20 - 100 ตันกรอสส์ เป็นท่าเทียบเรือสำหรับการท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเล และเส้นทางเดินเรือโดยสารจากจังหวัดชุมพร ถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งใช้เวลาเดินทางประมาณสองชั่วโมงครึ่งก็จะถึงเกาะเต่า เกาะนางยวน ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทางอากาศ มีท่าอากาศยานเชิงพาณิชย์ จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว ห่างจากตัวเมืองชุมพรประมาณ 40 กิโลเมตร ปัจจุบันมีสายการบินจำนวน 2 สายการบินให้บริการ

สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดชุมพรเป็นเขตที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเหตุให้มีฤดูกาลเพียง 2 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – กลางเดือนพฤษภาคม เป็นช่วงเปลี่ยนมรสุมหลังมรสุมตะวันออกเฉียงเหนืออ่อนกำลังลงฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม – กลางเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากทะเลอันดามันเป็นมวลอากาศที่มีความชื้นสูง และเปลี่ยนเป็นลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จึงทำให้เกิดฝนตกชุก มีปริมาณน้ำฝนอยู่ในช่วง 1,553-2,344 มิลลิเมตร สำหรับอุณหภูมิในจังหวัดชุมพร เฉลี่ยโดยประมาณ 27.3 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 34.8 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 21.6 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยสูงสุด 97 เปอร์เซ็นต์ เฉลี่ยต่ำสุด 49 เปอร์เซ็นต์ ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยทั้งปี 81 เปอร์เซ็นต์

ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัด ชุมพร มีพื้นที่ป่าครอบคลุมทุกอำเภอของจังหวัด แต่จะมีความหนาแน่นทางด้านทิศตะวันตกของพื้นที่จังหวัด โดยมีพื้นที่ทั้งหมดจำนวน 2,082,298 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 55.046 ของพื้นที่จังหวัด ในขณะที่พื้นที่ทางการเกษตรกลับเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 38.19 ในปี 2531 เป็นร้อยละ 54.04 ในปี 2544 สำหรับประเภทป่าในจังหวัดชุมพร จัดเป็นประเภทไม้ผลัดใบ ซึ่งจำแนกเป็น 3 ชนิด ตามลักษณะของสภาพป่าที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย ป่าดิบชื้น ป่าชายเลน และป่าพรุ

พื้นที่ป่าทั้ง 3 ชนิด สามารถจำแนกป่าในจังหวัดชุมพร ได้ดังนี้

ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดชุมพรมีพื้นที่ป่าไม้ที่ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 26 ป่ามีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 1,943,176.50 ไร่ แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 25 ป่า และมีการยกเลิกไปแล้ว 1 ป่า คงเหลือเนื้อที่เพียง 1,941,426.50 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นป่าบกจำนวน 17 ป่า ป่าชายเลนจำนวน 5 ป่า ป่าพรุจำนวน 3 ป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จังหวัดชุมพรมีพื้นที่ป่าที่จัดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์จำนวน 4 แห่ง และได้ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาแล้วทั้ง 4 แห่งอุทยานแห่งชาติ พื้นที่กรมป่าไม้กำหนดให้จัดเป็นอุทยานแห่งชาติในเขตพื้นที่จังหวัดชุมพร มี 2 แห่งวนอุทยาน จังหวัดชุมพรมีวนอุทยานจำนวน 1 แห่ง

ทรัพยากรดินและที่ดิน

เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ภาคใต้ตอนบนมีลักษณะที่หลากหลาย อันประกอบไปด้วยภูเขา แหล่งน้ำ ชายฝั่งทะเล และฝั่งทะเลที่มีน้ำท่วมถึง จึงก่อให้เกิดลักษณะดินประเภทต่างๆ โดยทั่วไปประเภทดิน ในภาคใต้ตอนบนมักเป็นดินประเภทดินทรายและดินตะกอนที่ค่อนข้างเป็นกรด ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ ส่วนดินบริเวณชายฝั่งส่วนใหญ่เป็นดินที่เกิดจากการผุพัง สลายตัวอยู่ที่ของวัสดุตกค้างและดินดาน และบริเวณที่มีน้ำทะเลท่วมถึงอยู่เสมอ เนื้อดินจะเป็นประเภทดินเลนซึ่งมีการระบายน้ำเร็วถึงเร็วมาก

ลักษณะ ดินที่พบของจังหวัดชุมพร แบ่งออกเป็นหน่วยใหญ่ๆ ได้ 29 หน่วยดิน โดยปะปนกันไปในแต่ละพื้นที่จากลักษณะของดินทั้งหมด สามารถแบ่งตามประเภทของดินได้ 6 กลุ่มดังนี้ คือ

1. กลุ่มพื้นที่ดินเค็มชายฝั่งทะเล ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 5 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด
2. กลุ่มดินต้น ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด
3. กลุ่มดินทราย ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 5 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด
4. กลุ่มดินภูเขา ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 15 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด
5. พื้นที่ภูเขา ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 35 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด
6. กลุ่มดินนา ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด

เมื่อพิจารณาลักษณะสภาพดินของจังหวัดชุมพร โดยรวมแล้ว บริเวณด้านตะวันตกของจังหวัด ลักษณะดิน จะเป็นพื้นที่ภูเขา บริเวณตอนกลางของจังหวัดลักษณะดินจะเป็นดินต้นและดินนา ซึ่งเหมาะแก่การเกษตรกรรม ส่วนด้านตะวันออกของจังหวัด ลักษณะดินจะเป็นดินทราย ดินเค็ม ชายฝั่งทะเล และดินภูเขา รวมทั้งดินพื้นที่ภูเขาเป็นบางส่วนด้วย

จากการสำรวจโดยภาพถ่ายจากดาวเทียม พื้นที่ทั้งจังหวัด 3,756,778 ไร่ จำแนกพื้นที่ทางการเกษตร 2,039,816 ไร่ (ร้อยละ 45.9) พื้นที่ป่าไม้ 658,125 ไร่ (ร้อยละ 20.4) และพื้นที่ไม่ได้จำแนก 1,058,837 ไร่ (ร้อยละ 30.6)

ทรัพยากรน้ำ

สภาพทางอุทกวิทยาของจังหวัดชุมพร รวมเรียกว่าลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย แม่น้ำลำคลองสายสั้นๆ ไหลจากเทือกเขาฝั่งตะวันตกของจังหวัด คือ เทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ ลงสู่อ่าวไทย ประกอบด้วยลุ่มน้ำสาขาและลุ่มน้ำย่อย ดังนี้

ลุ่มน้ำสายหลัก

ลุ่มน้ำสาขาลองท่าตะเภา เป็นแม่น้ำสายสั้นๆ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาด้านทิศตะวันตกในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไหลผ่านอำเภอท่าแซะ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร และออกสู่อ่าวไทยบริเวณปากน้ำชุมพรมีความยาวของแม่น้ำสายหลัก หลักและลำน้ำสาขาเท่ากับ 867 กิโลเมตร มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปี 1,440 ล้านลูกบาศก์เมตร คุณภาพน้ำในแม่น้ำนี้โดยรวมจัดอยู่ในมาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดินประเภทที่ 3 ซึ่งเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ ในหลายบริเวณตรวจพบโลหะหนักบางชนิด ได้แก่ ตะกั่ว ปรอท โครเมียม และแคดเมียม แต่มีปริมาณ ไม่มากนัก สำหรับปริมาณ โคลิฟอร์มแบคทีเรียมีค่อนข้างสูงเนื่องจากลำน้ำไหลผ่านชุมชน ทำให้เกิดการปนเปื้อนจากน้ำทิ้ง การใช้ประโยชน์ลำน้ำโดยส่วนใหญ่ใช้ในการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม มีการใช้เพื่อบริโภคและสันทนาการ บ้างในช่วงที่ไหลผ่านชุมชนลุ่มน้ำสาขาลองชุมพร เกิดจากเทือกเขาในตำบลปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ไหลไปทางตะวันออกถึงบ้านดอนสมอ แล้วไหลผ่านตำบลวังไผ่ บ้านขุนกระทิง ตำบลตากแดด อำเภอเมืองชุมพร ไหลออกทะเลบริเวณตอนเหนือของอ่าวสวี ที่ตำบลทุ่งคา อำเภอเมืองชุมพร มีความยาว 50 กิโลเมตร มีน้ำตลอดทั้งปีลุ่มน้ำสาขาลองสวี-ตะโก เกิดจากเขาในตำบลละอุ่นเหนือ อำเภอละอุ่น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ไหลไปทางเหนือแล้ววกไปทางตะวันออกเข้าเขตอำเภอสวี ผ่านตำบลเขาทะลุ นาสัก ทุ่งระยะ สวี นาโพธิ์ ปากแพรก ท่าหิน ไปออกทะเลที่ตำบลด่านสวี อำเภอสวี มีความยาวประมาณ 75 กิโลเมตร มีน้ำตลอดทั้งปีลุ่มน้ำสาขาลองหลังสวน มีต้นกำเนิดในเขตจังหวัดชุมพรและจังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลผ่านอำเภอพะโต๊ะ และ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร แล้วออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่ปากน้ำหลังสวน มีความยาวของแม่น้ำหลังสวนและลำน้ำสาขาประมาณ 497 กิโลเมตร คุณภาพน้ำในแม่น้ำนี้โดยรวมจัดอยู่ในมาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดินประเภทที่ 3 ซึ่งยังเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ บริเวณที่ไหลผ่านชุมชนจะมีคุณภาพต่ำลงเล็กน้อย ได้แก่ บริเวณสุขาภิบาลพะโต๊ะ และสุขาภิบาลหลังสวน มีค่าความสกปรก ปริมาณสังกะสี และปริมาณ โคลิฟอร์มแบคทีเรียสูงกว่าบริเวณอื่นๆ เนื่องจากการปนเปื้อนของน้ำทิ้งจากกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การใช้ประโยชน์ลำน้ำโดยส่วนใหญ่ใช้ในการเกษตรกรรมในส่วนของ

ผูกพันทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม ตลอดจนการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วมกัน มีการถ่ายทอดดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา มีอาชีพคล้ายคลึงกัน ชุมชนเป็นองค์กรทางสังคมที่ร่วมกันแก้ไขปัญหาผู้คนในชุมชน มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิตร่วมกัน และสมาชิกทุกคนได้ให้ความสนใจในเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มชนร่วมกัน ไม่เพียงแต่ให้ความสนใจอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ให้ความสนใจโดยทั่วไป ซึ่งมีขอบเขตมากพอที่จะอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวัน เช่น หมู่บ้านหนึ่งชนเผ่าหนึ่ง หรือการอยู่ร่วมกันขนาดใหญ่ เช่น เมืองๆหนึ่งประเทศหนึ่ง (Ritzer. 2004, p 443-444. อ้างใน สุริรา ชัยรักษา.2553) ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ชุมชนอาจแบ่งตามมิติต่างๆ คือ

- 1.แบ่งตามพัฒนาการของแบบแผนการผลิต เช่น ชุมชนล่าสัตว์และเก็บของป่า ชุมชนเกษตรกรรม ชุมชนอุตสาหกรรม ชุมชนพาณิชย์ การค้าและการบริการ ชุมชนการท่องเที่ยว
- 2.แบ่งตามลักษณะของอาชีพกิจกรรมหลัก เช่น ชุมชนชาวนา ชุมชนชาวสวน ชุมชนชาวไร่ ชุมชนชาวประมง ชุมชนจักสาน ชุมชนศูนย์กลางการค้า ชุมชนศูนย์กลางการขนส่ง
- 3.แบ่งตามลักษณะการปกครอง เช่น ชุมชนระดับหมู่บ้าน ชุมชนระดับเทศบาลตำบล ชุมชนระดับเทศบาลเมือง ชุมชนระดับเทศบาลนคร ฯลฯ
- 4.แบ่งตามลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท
- 5.แบ่งตามกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ชุมชนชนมอญ ชุมชนมุสลิม ชุมชนชาวจีน ชุมชนชาวเขา ชุมชนชาวยวน
- 6.แบ่งตามลักษณะการถูกกระทำ ถูกพัฒนาจากนโยบาย การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เช่น ชุมชนที่ยังมองไม่เห็นปัญหา ชุมชนที่มองเห็นปัญหา/เริ่มปรับตัว ชุมชนที่เริ่มเข้าสู่กระบวนการปรับตัว ชุมชนพึ่งตนเอง ชุมชนเข้มแข็ง
- 7.แบ่งตามการนับถือศาสนา เช่น ชุมชนชาวพุทธ ชุมชนชาวมุสลิม ชุมชนชาวคริสต์ ชุมชนชาวฮินดู ชุมชนชาวซิกข์

8. ชุมชนประเภทอื่นๆ เช่น ชุมชนแออัด ชุมชนกันชนตามแนวป่า ชุมชนกองขยะ ชุมชนตามแนวชายแดน ชุมชนนิคมสร้างตนเอง

ในปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” ได้มีการนำไปใช้ในความหมายกว้างออกไปจากเดิมเพราะชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบต่อโครงสร้างชุมชนดั้งเดิมปรับเปลี่ยนสถานะภาพชุมชนไปตามลักษณะของชุมชน ตามหน้าที่มากกว่าที่จะเป็นชุมชนลักษณะทางภูมิศาสตร์ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนในขอบเขตพื้นที่ที่จะเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของเครือข่ายของกลุ่มที่มีกิจกรรมทางสังคมต่างๆคล้ายคลึงกัน มีความสนใจร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เช่น ชุมชนมุสลิม ไม่สามารถบอกได้ว่าชุมชนนี้อยู่ตรงไหน แต่ทุกคนมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร ความเป็นชุมชนอยู่ที่ปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นได้ในสถานที่และสถานการณ์ที่แตกต่างกัน เช่น ครอบครัว ที่ทำงาน วิชาการ สังคม อากาศ (วิทยุสื่อสาร) อินเทอร์เน็ต (สุธิรา ชัยรักษา.2553, หน้า 12-14) ความเป็นกลุ่มก้อนหรือความเป็นชุมชนทำให้กลุ่มมีศักยภาพสูงเพราะเป็นกลุ่มก้อนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความรัก มีการกระทำร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีความสนใจร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน มีการกระทำระหว่างกัน มีความรู้สึกและมีพื้นฐานชีวิตอย่างเดียวกัน มีระบบวัฒนธรรมที่ตอบสนองความจำเป็นเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ ได้แก่ สถาบันครอบครัว เครือญาติ การเมืองการปกครอง ศาสนา ศิลปะ ความเป็นชุมชนนั้นไม่ได้อยู่ที่ลักษณะกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ปัจจัยที่แสดงถึงความเป็นชุมชนคือ “วัฒนธรรม” ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ที่ประกอบไปด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในชุมชนและคนกับสถาบันต่างในชุมชน (เรณูมาศ รอดเนียม.2556, หน้า 6) เช่นเดียวกันกับชาวไทยทรงดำซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งชุมชน บุคคล วัฒนธรรม ประเพณี โดยในปัจจุบันกระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆในประเทศไทยอยู่มากมาย (ดวงใจ อุชชิน.2559, หน้า 40) และหนึ่งในชุมชนไทยทรงดำที่สำคัญของภาคใต้ตอนบนก็คือ ชุมชนกลุ่มไทยทรงดำ ที่บ้านดอนรวบ ตำบลบางหมาก จังหวัดชุมพร ซึ่งจากการศึกษาของ ฤกษ์ ทองแก้ว (2560) ในงานเรื่อง “การสร้างศักยภาพชุมชนของชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพร” ได้อธิบายให้เห็นถึง ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชนไทยทรงดำไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ชาวไทยทรงดำบ้านดอนรวบ ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร “เดิมอพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี เข้ามาในปี พ.ศ.2452 ปลายสมัยรัชกาลที่ 5” (สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ เทวบิน ผู้อาวุโสชุมชนบ้านดอนรวบ 8 เมษายน 2560) โดยตั้งถิ่นฐานครั้งแรกอยู่ที่ริม

ตลาดท่าตะเภา (ปัจจุบันคือตลาดสดชุมพร) ต่อมาได้ประสบปัญหาอุทกภัยและหัวหน้าเกรงว่าลูกหลานจะได้รับอุปถัมภ์จากน้ำท่วม จึงได้ย้ายถิ่นฐานมาตั้งที่บริเวณชุมชนบ้านคอนรวบในปีพ.ศ.2466 แต่ก่อนหน้านี้ใช้ชื่อว่าชุมชนบ้านคอนรวม ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีการใช้นามสกุล เพราะเริ่มใช้นามสกุลกันในสมัยรัชกาลที่ 6 ต่อมาการตั้งนามสกุลก็เอาชื่อของบรรพบุรุษมารวมกัน เช่น การนำชื่อของพ่อและแม่มารวมกันเป็นนามสกุล เช่น เทวบิน ที่แปลว่า เทวคาบินมาจากเพชรบุรี เสาวคนธ์ โสภา และเวียงสาว เป็นต้น ชาวบ้านบางส่วนให้ข้อมูลว่าสาเหตุการอพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรีมาจากระบบน้ำที่จังหวัดเพชรบุรีไม่ดี ทำให้ประสบปัญหาภัยแล้งการทำมาหากินเป็นไปอย่างยากลำบาก จึงต้องออกเดินทางเพื่อหาที่ทำกินซึ่งในขณะนั้นหมู่บ้านคอนรวบยังเป็นพื้นที่ป่ายังมีผู้คนอาศัยอยู่ไม่มากนักรวมถึงภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงมีที่ราบลุ่มล้อมรอบ แต่ต่อมาในสมัยของผู้ใหญ่คนที่ 2 ผู้ใหญ่ก่อน “ชุมชนคอนรวม” ได้ถูกเปลี่ยนชื่อมาเป็น “ชุมชนบ้านคอนรวบ” และการอพยพครั้งต่อมาคือ ในช่วงพ.ศ.2488 ซึ่งในสมัยนั้นชาวไทยทรงดำบางส่วนได้รับราชการทหารเกณฑ์เข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในช่วงเดียวกันนั่นเองได้มีการขยายเวลาในการเป็นทหารเกณฑ์ 4 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับสงครามโลก (กฤษณะ ทองแก้ว.2560, หน้า 12-13) ซึ่งประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชนไทยทรงดำบ้านคอนรวบ ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร สามารถอธิบายโดยสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน

ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการที่สำคัญของชุมชน	
พ.ศ.2411-2453	อพยพจากจังหวัดเพชรบุรีมาที่ตลาดท่าตะเภาชุมพร
พ.ศ.2456	ย้ายจากตลาดท่าตะเภามาชุมชนบ้านคอนรวบ
พ.ศ.2466	ก่อตั้งวัดคอนรวบ
พ.ศ.2468-2480	หลวงปู่จอนเป็นเจ้าของอาวาสรูปแรก
พ.ศ.2500	ชาวไทยทรงดำเริ่มออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน
พ.ศ.2511	ก่อตั้งโรงเรียนบ้านคอนรวบ
พ.ศ.2529	ไฟฟ้าเข้าสู่ชุมชนเป็นครั้งแรก
พ.ศ.2546	เปลี่ยนประเพณีพิธีไหว้ผีนามาเป็นไหว้ผีสวน
พ.ศ.2550	ก่อตั้งสภาวัฒนธรรมชุมชนบ้านคอนรวบ
พ.ศ.2552	การรวมกลุ่มกันปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ที่มา: ปรับปรุงมาจาก (กฤษณะ ทองแก้ว.2560, หน้า13)

กล่าวโดยสรุป “การดำรงชีวิตของชาวไทยทรงดำส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวน ทำนา เป็นหลัก เช่นเดียวกับชาวชุมชนโดยทั่วไป มีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารคือ ภาษาถิ่นชุมชนและภาษาลาวโซ่ง” (สัมภาษณ์ นายเหลียม เรืองศรี และนางมณีจันทร์ สุพรรณวงศ์ ชาวชุมชนบ้านคอนรวบ 31 เมษายน 2560) ชุมชนบ้านคอนรวบในปัจจุบันมีชาวไทยทรงดำอาศัยอยู่ประมาณ 160 ครัวเรือน มีความเป็นอยู่เหมือนกันกับคนในท้องถิ่น แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการแต่งกายไว้เมื่อมีพิธีกรรมหรืองานเทศกาลสำคัญๆ เช่น ประเพณีเสนเฮือน เป็นพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ (ผีเรือน) ของชาวไทยทรงดำ จัดในช่วงเดือน 6-7 ของปี ถ้าบ้านใดประกอบพิธีนี้เพื่อนบ้านจะช่วยงานผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป ลักษณะของพิธีกรรมนี้เริ่มจากหมอ (เจ้าพิธี) ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีเสนเฮือน เป็นผู้กำหนดรายละเอียดตั้งแต่การเตรียมอุปกรณ์สำหรับเช่น ไหว้ ซึ่งประกอบด้วย หมาก พลู หมู สุรา ของหวาน เป็นต้น จากนั้นจึงเริ่มพิธีที่ทำในช่วงเช้าโดยเชิญให้ญาติของเจ้าของบ้านเข้าร่วมพิธี และมีการสวดเพื่อเรียกวิญญาณของบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเช่นไหว้ที่เตรียมไว้ โดยผู้เข้าร่วมในพิธีต้องแต่งกายพื้นบ้านแบบไทยทรงดำ (พระมหาธัญญวริษฐ์ โชติปญ โณ.2560, หน้า 1-2) นอกจากนี้ชุมชนยังมีพิธีกรรมสำคัญของชุมชนอีกพิธีกรรมหนึ่งคือ ประเพณีปาดตง เป็นอีกหนึ่งพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำที่จัดทำขึ้นเพื่อเช่นไหว้ผีเรือน ลักษณะของพิธีกรรมนี้คล้ายคลึงกับประเพณีเสนเฮือนแต่จัดทุก 10 วัน พิธีนี้จัดขึ้นตามความเชื่อว่าผีเรือนจะช่วยปกป้องคุ้มครองชุมชน สมาชิกในชุมชน และครอบครัวให้มีความสุขความสงบ และที่ทำกินมีความอุดมสมบูรณ์ต่อการดำรงชีวิต ทั้ง 2 พิธีกรรมนี้ของชุมชนมีจุดประสงค์เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีและความมีน้ำใจของคนในชุมชนด้วย

4.3.2. ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่มีความแตกต่างจากหมู่มสัตว์ทั้งหลายเพราะมีสติปัญญาในการคิดและประดิษฐ์สิ่งต่างๆอันเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยความสะดวกสบายต่อการดำเนินชีวิตให้ปลอดภัยจากพิบัติภัยธรรมชาติต่างๆ ตลอดจนสามารถควบคุมหลายสิ่งหลายอย่างในโลกให้เป็นไปตามกลไกที่มนุษย์สร้างขึ้นมา แต่กระนั้นก็ยังมีมนุษย์ที่ไม่สามารถที่จะควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างได้ เพราะยังมีหลายสิ่งในธรรมชาติที่เกินกว่าอำนาจของมนุษย์จะควบคุมได้ ดังนั้น มนุษย์จึงเกิดความกลัวในอันตรายจากสิ่งที่อยู่เหนือการควบคุมดังกล่าว ซึ่งความกลัวนี้เองที่ทำให้มนุษย์พยายามที่จะคิดค้นวิธีการต่างๆเพื่อที่จะยึดถือปฏิบัติ โดยผ่านการทดสอบและปรับเปลี่ยนวิวัฒนาการ สังคมและสืบทอดเป็นข้อปฏิบัติต่อกันมาจนกลายเป็นความเชื่อ ความเชื่อที่มนุษย์บัญญัติขึ้นมาด้วยความหวังว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นที่พึงให้กับชีวิตได้และทำให้ชีวิตดำเนินต่อไปอย่างปลอดภัย

และมีความสุข (รัตนะ บัณฑิต.2552, หน้า 3) เช่นเดียวกันกับลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมและการสร้างบ้านเรือนของชาวไทยทรงดำ ลักษณะทางกายภาพสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและการสร้างบ้านเรือนของคนในชุมชนจะถูกออกแบบและปลูกสร้างโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ส่งต่อกันมา เช่น การสร้างบ้านนิยมสร้างมีลานกลางบ้านสำหรับเป็นที่เลี้ยงสัตว์ เก็บฟาง นวดข้าว เป็นที่ชุมนุมพบประสังสรรค์ เรือนเป็นเรือนผูกหลังคามุงด้วยแฝก ตรงเฉลียงด้านนอกสกัดทำเป็นวงโค้งใหญ่ยาว และตัวบ้านจะต้องมีตัวห้องหนึ่งสำหรับเป็นห้องเฉพาะเรียกว่า “กะล่อห้อง” คือ ห้องที่เชิญวิญญาณบรรพบุรุษอยู่ เพื่อปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข จักต้องมีทุกบ้านตามความเชื่อ (ปริธดา สิงห์ลอ.2547, หน้า 19) ในส่วนของชาวไทยทรงดำบ้านดอนรวบจังหวัดชุมพรก็เช่นเดียวกัน การตั้งบ้านเรือนในหมู่บ้านนิยมสร้างบ้านแบบดั้งเดิม คือ หลังคามุงด้วยจากหรือหญ้าคาตัวบ้านยกสูงจากพื้นดิน และกันด้วยฟากที่ทำจากไม้ไผ่หรือจาก พื้นเรือนปูด้วยฟากมีห้องสำหรับทำพิธีกรรมที่เรียกว่า “กะล่อห้อง” มีกว้านผีเรือนสำหรับทำพิธีกรรมซึ่งยื่นออกไปจากตัวบ้าน ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวชายที่มีบุคคลในแต่ละวัยอยู่ร่วมกัน เช่น ปู่ ยา ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา และพ่อแม่ ลูก เป็นต้น สำหรับหน้าที่ส่วนใหญ่ในการใช้กำลังจะเป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะทำงานบ้าน บั่นฝ้าย ทอผ้า เก็บผัก หาปลา เป็นต้น ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการตั้งเรือนในรูปแบบสมัยใหม่ คือ ก่ออิฐถือปูนหลังคามุงด้วยกระเบื้อง มีส่วนน้อยที่ยังคงรูปแบบเดิม แต่จะผิเค็ยขึ้นไปมากแล้ว และในแต่ละบ้านจะมีการกันห้องหรือมีมุมห้องไว้สำหรับให้ผีบรรพบุรุษอยู่ และครอบครัวบางครอบครัวก็เป็นครอบครัวชาย บางครอบครัวก็เป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีเฉพาะพ่อแม่ลูก บางบ้านก็จะมีการเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่เอาไว้สำหรับเป็นอาหาร หรือทำพิธีกรรมในครัวเรือน การตั้งบ้านเรือนก็จะนิยมตั้งกันเป็นกลุ่มเป็นบ้านส่วนใหญ่ก็เป็นเครือญาติพี่น้องเดียวกัน และตั้งบ้านไปตามแนวถนนสายหลักของหมู่บ้าน คือ ถนนสายบ้านหนองทองคำ-สี่แยกทุ่งคา และมีถนนสายเล็กๆซึ่งเทศบาลนครศรีธรรมะเหล็กบ้าง ชาวบ้านได้อาศัยลำน้ำเรียกว่าคลองหนองแซ่दानและคลองแจนงของแม่น้ำท่าตะเภา สำหรับเป็นแหล่งอาหาร ส่วนใหญ่นิยมขุดบ่อสำหรับใช้สอยน้ำขึ้นเอง เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ปัจจุบันทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางหมากได้ดำเนินการสร้างประปาหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการใช้สอยแก่ประชาชนในท้องที่ตำบลบางหมาก (พระมหาประจักษ์ พนาลัย.2551, หน้า 84-88) และประปาของการประปาส่วนภูมิภาค โดยกระจายให้ทั่วถึงทุกครัวเรือน ไฟฟ้าในอดีตชาวบ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ อาศัยแสงจากคบเพลิงและตะเกียงน้ำมันมะพร้าว ต่อมาในสมัยสงครามโลกชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาใช้น้ำมันก๊าดแทนการใช้น้ำมันมะพร้าว เพราะไม่มีเวลาในการทำน้ำมันมะพร้าวและหาซื้อน้ำมันก๊าดได้สะดวกกว่า หมู่บ้านดอนรวบเริ่มมีไฟฟ้าใช้เมื่อปีพ.ศ.2529 และในปัจจุบันได้มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ส่วนใหญ่มีเครื่องอำนวยความสะดวก ข้อมูลข่าวสาร ผ่านทางโทรทัศน์ วิทยุ แทบทุกครัวเรือน ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีความรวดเร็วในการ

รับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ดีกว่าในอดีต และที่หมู่บ้านยังได้หอบกระจ่ายข้าวที่ทางผู้ใหญ่บ้านได้ใช้เป็นสื่อติดต่อกันระหว่างประชาชนในหมู่บ้าน ในส่วนของการคมนาคมเส้นทางคมนาคมของหมู่บ้านคอนรวบได้อาศัยเส้นทางหลักคือ ถนนลาดยางสายบ้านหนองทองคำ-สี่แยกทุ่งคา เป็นเส้นทางหลัก ซึ่งมีระยะทางจากตัวเมืองถึงหมู่บ้านประมาณ 8 กิโลเมตร มีรถโดยสารประจำทางเล็กๆ คอนรวบ-ทุ่งคา วิ่งผ่านเป็นระยะทางจากตัวเมืองถึงสี่แยกทุ่งคา และมีมอเตอร์ไซค์รับจ้าง โดยมีจุดรับส่งจากสะพานท่าน้ำวัดสุบรรณนิมิตและวิ่งเข้าหมู่บ้าน ในปัจจุบันการคมนาคมที่อาศัยรถโดยสารหรือมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ไม่ค่อยมีหรือมีน้อยเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีรถโดยสารเป็นของตัวเองกันมากขึ้นจึงทำให้การเดินทางระหว่างตัวเมืองถึงหมู่บ้านสะดวกและรวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีเสารับสัญญาณโทรศัพท์จำนวน 2 แห่ง และมีตู้โทรศัพท์สาธารณะซึ่งได้ติดตั้งเมื่อปี พ.ศ.2544 และเปิดให้บริการแก่ประชาชนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงตลอดถนนสายบ้านหนองทองคำ-สี่แยกทุ่งคา จะเห็นได้ว่าลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชนไทยทรงดำบ้านคอนรวบก็มิได้แตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ นั้นคือเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าของสังคมและยุคสมัย

4.3.3.การดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจของชุมชน

การดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจของชาวไทยทรงดำตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ณรงค์ อาจสมิต ได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจและมีนัยยะสำคัญในงานเรื่อง “รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ไทดำ” กล่าวคือ เมื่อพิจารณาในมิติของความเป็นชาติพันธุ์อย่าง ไทยทรงดำที่ถูกกำหนดให้ตั้งถิ่นฐานตั้งแต่การอพยพเข้ามาที่หัวเมืองอย่างจังหวัดเพชรบุรี แม้จะไม่ได้อยู่บนเทือกเขาสูงแต่จัดได้ว่าห่างไกลจากศูนย์อำนาจรัฐอย่างกรุงเทพฯพอสมควร “คนกลุ่มชาวบ้านนอก” อย่างคนไทยทรงดำก็เลยถูกวาทกรรมความทันสมัยแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นคนไทยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ในสายตาของรัฐพิจารณาแล้วว่าคนเหล่านี้ยังไม่ได้รับการพัฒนา ขาดการศึกษา เป็นกลุ่มคนที่ลึกลับน่ากลัวน่าถ้อยผี แม้จะมีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และไม่เป็นที่ต่อต้านระบบการปกครองดังเช่นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่จำเป็นต้องจับตาดูแลอย่างใกล้ชิด แต่ก็ยังจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ดังนั้น วาทกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่เป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินับตั้งแต่ฉบับที่ 1 เรื่อยมา จึงก่อให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ที่เข้าสู่ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนวิถีการเพาะปลูกให้ทันสมัย ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวไทยทรงดำตั้งแต่ในอดีต หากจะกล่าวไปแล้ววิธีการเพาะปลูกข้าวของชาวไทยทรงดำนั้น ทำนาปลูกข้าวก็เพื่อเก็บไว้กินไว้ทำบุญให้กับบรรพบุรุษไม่ได้เพาะปลูกไว้เพื่อขายดังเช่นปัจจุบัน หากการการพัฒนาแบบสมัยใหม่มองว่าการทำนาปลูกข้าววนาน้ำฝนปีหนึ่งได้ผลผลิตเพียงครั้งเดียว เป็นภาพตัวแทนความล่าช้าทางการเกษตรและต้นเหตุแห่งความยากจน เป็นวิธีการผลิตที่ไร้

ประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงมีการส่งเสริมให้ใช้พันธุ์พืชที่ได้รับการปรับปรุง การเร่งการเจริญเติบโต การใช้ปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช การได้รับการจัดสรรน้ำจากระบบชลประทานเพื่อให้มีการเพาะปลูกข้าวได้หลายรอบในหนึ่งปี ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวไปเปลี่ยนวิถีการเกษตรของชาวไทยทรงดำ จากการเกษตรกรรมแบบยังชีพไปสู่การเกษตรกรรมแบบเพื่อการค้าและความสำคัญกับระบบแลกเปลี่ยนเงินตรา จนเกิดความเสี่ยงต่อการทำนาแล้วขาดทุน ปัญหาหนี้สินชาวบ้านเกิดความไม่มั่นใจว่าการทำนาปลูกข้าวเพื่อขายจะสามารถยังชีพได้ ประกอบกับการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ต่างๆที่ต้องการแรงงานจำนวนมากก็ยังเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนส่วนหนึ่งออกจากระบบการเกษตรเพื่อทำงานในระบบโรงงาน ชีวร้ายสังคมยังประทับใจตราว่าการทำงานในไร่นาเป็นงานหนักไม่สิวิไลซ์ ต้องตากแดดทำนาหลังขดหลังแข็ง ผิดพรหมหยาบกร้าน ดังจะพบได้ว่า คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ไม่มีใครปรารถนาจะประกอบอาชีพทำนา พ่อแม่ก็ยังส่งเสริมอยากให้ลูกได้เรียนสูงๆ ไม่อยากให้ต้องมาลำบากทำนาปลูกข้าวอย่างพ่อแม่ หากจะมีคนหนุ่มสาวทำนาเป็นอาชีพหลัก สังคมก็ตีตราว่าเป็นคนหมดหนทาง ไม่สามารถหางานทำได้จึงต้องทำนา จากภาพตัวแทนความลำหลังผสมกับการสร้างวาทกรรมว่าด้วยความทันสมัยและความยากจน ผนวกกับค่านิยมของสังคมเป็นตัวเบียดขับให้คนรุ่นใหม่ละทิ้งอาชีพทำนาข้าว ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของไทยทรงดำให้กลายเป็นคนหนุ่มสาวตามโรงงานอุตสาหกรรมหรือทำงานตามชุมชนเมือง นับตั้งแต่งานค้าขาย แม่บ้าน ลูกจ้างหรืองานภาคบริการอื่นๆ (ณรงค์ อาจสมิติ.2555, หน้า 61-62) วิถีการทำนาเป็นวิถีที่ผูกพันกับชาวไทยทรงดำ วัฒนธรรม การละเล่นเชื่อมโยงกับวิถีการเกษตรก็พลอยมีผลกระทบตามไปด้วย จากอดีตหลังฤดูการเก็บเกี่ยวจะเป็นช่วงของการสนุกสนานรื่นเริงและการทำบุญใหญ่ การไปมาหาสู่ การเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง เมื่อวิถีชีวิตผกผันจากวิถีชีวิตการเกษตรไปสู่วิถีชีวิตลูกจ้าง ปฏิทินชีวิตก็เปลี่ยนตามไปด้วย เช่น “การเป่าแคน การรำแคน บริเวณที่เรียกว่า ช่าง ซึ่งเป็นจุดรวมกลุ่มทางดนตรี วัฒนธรรม “แอ้วสาว” ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของไทยทรงดำที่จะพบในช่วงเวลานี้ก็หมดความหมาย” (สัมภาษณ์ นายเชียร อ่อนวงศ์ ผู้อาวุโสชุมชนบ้านดอนรวบ 8 เมษายน 2560) หนุ่มสาวพบรักกันตามสถานที่ทำงาน การรื้อฟื้นวัฒนธรรม “การลงช่วง-แอ้วสาว” ก็กลายเป็นการสาธิต การเล่นคอนในงานประจำปีไทยทรงดำก็จะมีแต่เด็กน้อย โยนลูกช่วงสาธิตบ้างหรือไม่ก็เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งต่างจากอดีตที่จะเป็นคนหนุ่มสาว (พระมหาประจักษ์ พนาลัย.2551, อ้างแล้ว หน้า 86) เช่นเดียวกันกับชาวไทยทรงดำที่บ้านดอนรวบ ประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านดอนรวบในอดีตตั้งแต่เริ่มเข้ามาอยู่ใหม่ๆยังมีการทำอาชีพทำการเกษตรกรรมปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำนาปลูกข้าว จับปลา ล่าสัตว์ เป็นต้น ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืช เช่น การทำนา ปลูกปาล์ม ในหมู่บ้านมีแหล่งรับซื้อปาล์มน้ำมันอยู่ในหมู่บ้าน การค้าขายในหมู่บ้านมีร้านขายของชำและร้านอาหารหลายแห่ง มีอุโมงค์รถยนต์จักรยานยนต์ และตลาดนัดชุมชนที่มีการเปิดการค้าขายเป็นรายสัปดาห์ แต่เนื่องจากดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

คือ “ความเจริญและวิถีความทันสมัยของยุคสมัยใหม่ที่เข้ามาในชุมชนไทยทรงดำบ้านดอนรวบ ตำบลบางหมาก จังหวัดชุมพร ก็เช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆ คือเกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ค่านิยมส่งลูกหลานให้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อรับราชการและการทำงานทำไร่กลายเป็นอาชีพล่าหลังไม่ทันสมัย คนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาดีเข้าสู่เมืองเพื่อประกอบอาชีพในบริษัทเอกชนและรับราชการ ส่วนคนหนุ่มสาวที่ขาดโอกาสทางการศึกษาก็จะเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้ในชุมชนมีแต่ผู้สูงอายุ” (สัมภาษณ์ นางวราภรณ์ ชื้อสัสดี นักพัฒนาชุมชนตำบลบางหมาก 31 เมษายน 2560) วิถีการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงเพราะการรุกรานจากภายนอกชุมชนในนามของความเจริญก้าวหน้า และการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ “ทุกอย่างกลายเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนไทยทรงดำ และที่สำคัญถูกลดทอนคุณค่าให้กลายเป็นสินค้าที่มีราคาแต่ขาดคุณค่าทางจิตวิญญาณ เช่น งานประจำปี 27-30 เมษายน ของทุกปี ทุกอย่างกลายเป็นการแสดงที่เป็นแค่สัญลักษณ์ เป็นต้น” (สัมภาษณ์ นายกันภิรมย์ ฤกษ์คำ นายกเทศมนตรี ตำบลบางหมาก 11 เมษายน 2560)

4.3.4. ความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองของชุมชน

ในสังคมหนึ่งๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทำให้เกิดมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกัน ชาวไทยทรงดำก็เป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่มีโครงสร้างเป็นระบบชุมชนโดยมีลักษณะความสัมพันธ์ร่วมกัน 3 ประการ ซึ่ง จูริวรรณ จันพลา และคณะ (2554) ได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ

ประการแรก หลักเกณฑ์การจัดระเบียบชุมชนชาวไทยทรงดำ ชุมชนไทยทรงดำขึ้นอยู่กับระบบเครือญาติ ซึ่งประกอบด้วยญาติทางสายโลหิต ได้แก่ บุคคลในกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้อง โดยมีบรรพบุรุษร่วมกันและมีสกุลเดียวกัน ส่วนญาติทางการแต่งงาน ได้แก่ สะใภ้ต่างๆ ต้องเป็นญาติสืบเดียวกันกับฝ่ายชาย ดังนั้น ชุมชนชาวไทยทรงดำจึงประกอบด้วยครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่เป็นเครือญาติกัน แม้ว่าจะอพยพหรือโยกย้ายไปอยู่จังหวัดใดก็ตาม เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญจะมีเครือญาติร่วมพิธีนั้นๆ เพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และเป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นด้วย

ประการที่สอง การจัดระเบียบทางสังคมของไทยทรงดำ การจัดระบบชั้นทางสังคม (Social Stratification) หมายถึง การแบ่งสมาชิกของสังคมออกเป็นลำดับชั้น (strata) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่สังคมได้แบ่งไว้ เช่น สูงหรือต่ำกว่า ลำดับชั้นทางสังคมของชาว

ไทยทรงดำนั้นในช่วงศตวรรษหรือครอบครัวเป็นเกณฑ์ในการแบ่งชนชั้นออกเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นผู้ต่ำ หมายถึง บุคคลและกลุ่มบุคคลซึ่งชาวไทยทรงดำเชื่อว่าเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากเจ้า หรือผู้ปกครองในสมัยก่อน โดยมีการจัดลำดับอาวุโสเป็น 6 ชั้น คือ ต่ำหน่อ คือ ต้นตระกูลของผู้ต่ำ ต่ำกำ คือ ลูกภรรยาหลวงของต่ำหน่อ ต่ำแรด คือ ภรรยาของต่ำหน่อ ต่ำเขี่ย คือ ผู้สืบผีประจำตระกูลที่เป็นฝ่ายหญิง ต่ำโคง คือ ผู้สืบผีประจำตระกูลที่เป็นฝ่ายชาย ต่ำแอม คือ ชนชั้นผู้น้อยที่ได้รับความไว้วางใจเป็นผู้คอยรับใช้ใกล้ชิดผู้ต่ำ และถัดมาชนชั้นผู้น้อย หมายถึง บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกิดในตระกูลสามัญชน ซึ่งชาวไทยทรงดำเชื่อว่าผู้น้อยเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ใต้การปกครองของผู้ต่ำ ชาวไทยทรงดำมีทั้งหมด 12 สิง สิงของผู้ต่ำที่สืบเชื้อสายมาจากสายเลือดคือ สิงล และสิงเลื่อง ส่วนสิงของผู้น้อย คือ สิงวี สิงเยี่ยง สิงกำ สิงแลง สิงลี สิงตอง สิงแดง สิงลู สิงโกย และสิงกวาง การจัดลำดับทางชั้นทางสังคมของชาวไทยทรงดำเป็นชนชั้นผู้น้อยนี้ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างในการดำรงชีวิต แต่ก่อให้เกิดข้อแตกต่างในการปฏิบัติตามพิธีกรรมต่างๆระหว่างผู้ต่ำกับผู้น้อย การจัดพิธีกรรมของผู้ต่ำจะใหญ่กว่าของผู้น้อย ซึ่งตามความเชื่อของชาวไทยทรงดำเชื่อว่ามีศักดิ์สูงกว่าผู้น้อย ดังนั้นผู้ต่ำและผู้น้อยจะไม่เข้าร่วมปฏิบัติพิธีกรรมพร้อมกัน โดยเฉพาะพิธีแสนเรือน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความกตัญญูทวดต่อผีบรรพบุรุษ จึงทำให้เห็นถึงการจัดลำดับชั้นทางสังคมของชาวไทยทรงดำ ช่วยให้เข้าใจถึงลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มคน สิทธิ หน้าที่ อันพึงมีต่อกันในสังคมได้เป็นอย่างดี

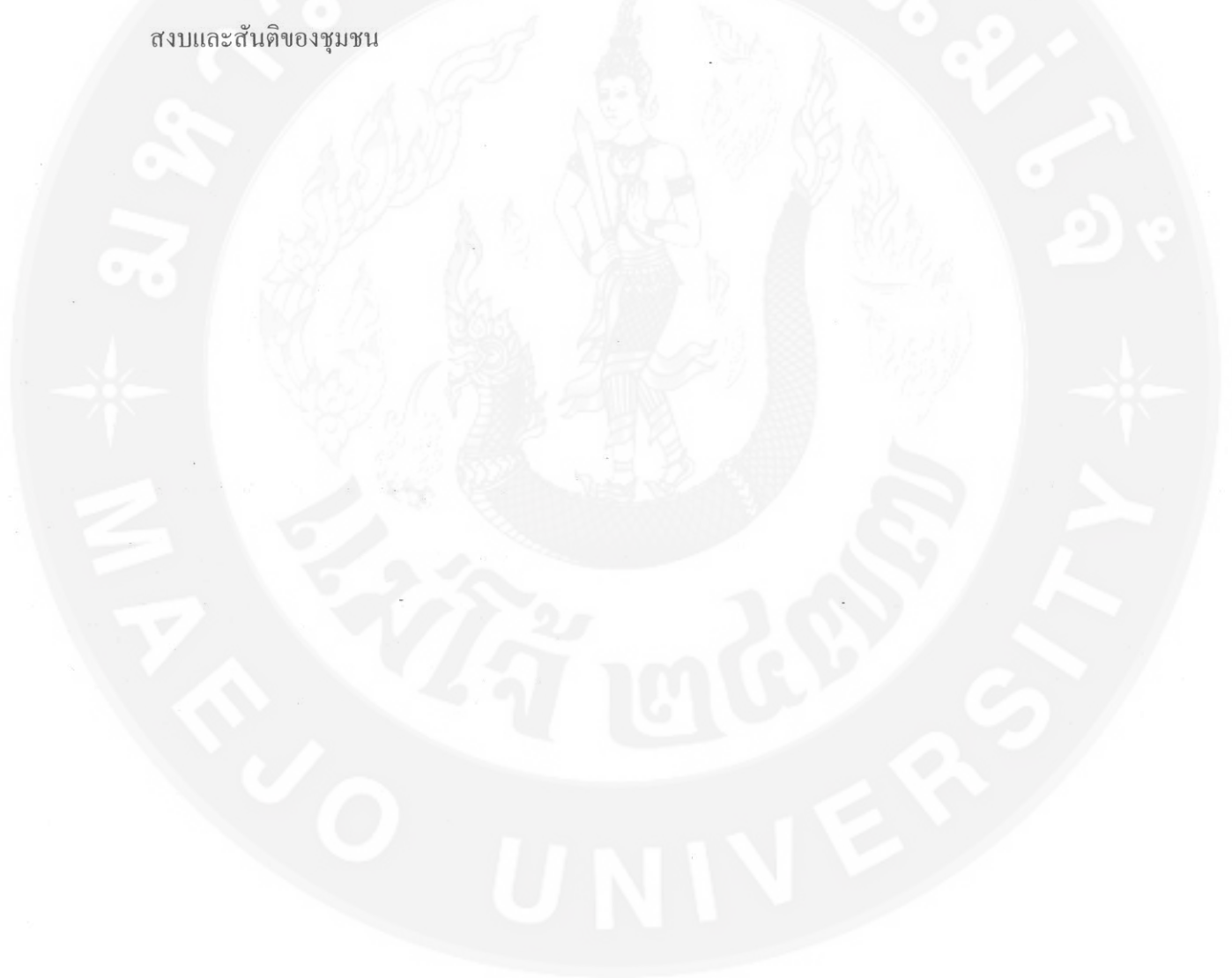
ประการที่สาม ลักษณะของชาวมุขชนชาวไทยทรงดำ ในชุมชนชาวไทยทรงดำนั้น จะมีการแต่งงานระหว่างบุคคลในกลุ่มของคนและนอกกลุ่ม โดยมีข้อห้ามระหว่างบุคคลในครอบครัวและอยู่ในผีเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้ามแต่งงานระหว่างบุคคลที่สืบเชื้อสายโลหิตโดยตรง เช่น ห้ามพ่อแต่งงานกับลูกสาว แม่แต่งงานกับลูกชาย หรือพี่น้องร่วมพ่อแม่เดียวกัน หนุ่มสาวชาวไทยทรงดำต้องแต่งงานกับบุคคลที่สกุลผีต่างกัน ซึ่งจะเป็นคนในท้องถิ่นหรือคนต่างถิ่นก็ได้ รวมทั้งการแต่งงานระหว่างบุคคลชนชั้นได้ในชุมชนของชาวไทยทรงดำไม่มีข้อห้ามการแต่งงานระหว่างผู้ต่ำและผู้น้อย มีแต่เพียงข้อแม้ว่าถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้ต่ำ ต้องจัดพิธีแต่งงานตามแบบผู้ต่ำ (จิวรรณ จันพลา และคณะ.2554, หน้า 10-12)

ขณะที่ระบบครอบครัว เดิมระบบครอบครัวของมุขชนชาวไทยทรงดำเป็นแบบครอบครัวขยาย (Extended Family) มากกว่าครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) จึงทำให้มีลักษณะเป็นระบบหมุนเวียนจากครอบครัวขยายไปสู่ครอบครัวเดี่ยว และกลับมาเป็นครอบครัวขยายอีกครั้งหนึ่ง เพราะในอดีตจากที่ฝ่ายชายกล่าวอาสาไปทำงานที่บ้านฝ่ายหญิงในระยะ 1-3 ปี หรือมากกว่านั้น เมื่อครบเวลาที่กล่าวอาสาแล้วฝ่ายหญิงก็จะแยกครอบครัวจากพ่อแม่ของตนมาอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายชายอย่างถาวร ในขณะที่เดียวกันถ้าในบ้านฝ่ายชายลูกชายคน

ต่อไปแต่งงานอีก ลูกชายคนที่แต่งงานก่อนก็จะแยกครอบครัวออกมาปลูกบ้านอยู่ในที่ของพ่อแม่ตน เมื่อพ่อแม่ของตนเสียชีวิตลง ลักษณะของครอบครัวขยายจะสลายลงกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก อีกหนึ่งครั้ง และเข้าสู่ระบบหมุนเวียนแบบเดิมก็ต่อเมื่อลูกชายแต่งงาน ก็จะนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้านทำให้กลายเป็นครอบครัวขยาย แต่จะมีข้อยกเว้นในลักษณะที่ฝ่ายชายเป็นลูกคนเดียวของครอบครัวไม่มีใครเลี้ยงดูพ่อแม่ เมื่อแต่งงานแล้วสามารถนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายชายได้เลย ไม่ต้องกล่าวอาสาที่จะทำงานให้พ่อแม่ฝ่ายหญิง ในลักษณะเดียวกันนี้ถ้าฝ่ายหญิงเป็นลูกคนเดียวของครอบครัว เมื่อแต่งงานฝ่ายชายก็ต้องกล่าวอาสาขาด คือ ไปทำมาหากินอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิงตลอดชีวิต สภาพในระบบครอบครัวผู้ชายจะมีฐานะสูงส่งกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะครอบครัวของชาวไทยทรงดำจะชอบลูกชายมากกว่าลูกสาว เพราะลูกชายจะเป็นที่พึ่งของพ่อแม่ไปจนแก่เฒ่า เมื่อพ่อแม่ตายไปแล้วลูกชายจะต้องเป็นผู้เลี้ยงผีพ่อแม่ ส่วนลูกสาวเมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องไปอยู่กับฝ่ายสามี หรืออยู่ฝ่ายผีพ่อแม่สามีและเลี้ยงผีพ่อแม่สามีสืบไป

สังคมของชาวไทยทรงดำจะขึ้นอยู่กับระบบเครือญาติ ซึ่งประกอบด้วยญาติทางสายโลหิต (Consanguinity) และญาติทางการแต่งงาน (Affinity) ทำให้หมู่บ้านหนึ่งๆจะประกอบด้วยหลายครอบครัวที่เกี่ยวข้องเป็นญาติกัน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมเครือญาติจากที่ต่างๆจะมาร่วมพิธีนั้นๆเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้หญิงที่เป็นฝ่ายผีเดียวกัน กล่าวคือ ญาติทางสายโลหิต (Consanguinity) ถือเป็นเครือญาติทางฝ่ายพ่อ โดยมีการสืบเชื้อสายหรือสืบผีทางฝ่ายพ่อ (Patrilineal Kinship) ระบบเครือญาติที่ถือความสัมพันธ์ทางสายโลหิตของชาวไทยทรงดำนี้ จะมีวิธีการกำหนดระดับความสำคัญของสมาชิกไว้อย่างแน่นอน โดยยึดหลักการจัดลำดับด้านอาวุโส (Descent Kinship) และญาติทางการแต่งงาน (Affinity) เป็นญาติทางฝ่ายหญิง คือ บรรดาสะไก้ ซึ่งได้แก่ พี่สะไก้ น้องสะไก้ นับรวมถึงญาติเป็นผีเดียวกัน มีสิทธิ์เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมยกเว้นฝ่ายชายที่เป็นเขตต่างๆไม่ต้องเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม (มยุรี วัตแก้ว.2551, อ้างใน จุริวรรณ จันพลา และคณะ.2554, หน้า 10-11) “ในส่วนของอุปนิสัยใจคอโดยธรรมชาติ ชาวไทยทรงดำมีอุปนิสัยรื่นเริง สุขุมเยือกเย็น ขยัน รักอิสระ และอุปนิสัยที่สำคัญที่สุดอันเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยทรงดำซึ่งแตกต่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ” (สัมภาษณ์ พระครูอาทรประชารักษ์ เจ้าอาวาสวัดคอนรวบ 11 เมษายน 2560) คือ รักสงบ สามัคคี และไม่ชอบความขัดแย้ง ไม่ใส่ใจในอำนาจ และไม่ฝักใฝ่เรื่องการเมือง (ปริณดา สิงห์ลือ.2547, หน้า 20) ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นทั้งในและนอกประเทศ ที่มักมีการสะสมกองกำลังเพื่อต่อสู้กับรัฐบาลโดยมุ่งประสงค์ต่ออำนาจ เพื่อแยกตนเป็นอิสระจากรัฐบาลกลางหรือการจัดตั้งรัฐใหม่ดังที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไปซึ่งเรียกกันในทางวิชาการว่า “การเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์” (ดู เกียรติกร ส่องแสงเส็ง.2555, หน้า 935) ความรัก

สงบ สมักรสมานสามัคคี ไม่ชอบความขัดแย้ง ไม่ใส่ใจเรื่องอำนาจ และไม่ฝักใฝ่เรื่องการเมืองดังกล่าวของชาวไทยทรงดำ พิจารณาได้จากหากเกิดกรณีพิพาทหรือความขัดแย้งในชุมชน ชาวไทยทรงดำจะแก้ไขปัญหาและยุติความขัดแย้งดังกล่าวภายในชุมชน โดยการใช้ความเชื่อเป็นแกนกลางในการแก้ไขปัญหา (สุริยะ หินเมืองเก่า. 2555, หน้า 99) เช่น ความเชื่อเรื่องผี โดยกระบวนการที่เรียกว่าการขึ้นก่ว่านและการล้างก่ว่าน เป็นการรักษาจารีตประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำซึ่งมีผู้นำทางจิตวิญญาณ คือ หมดเสน หมอมด หรือ หมอมนต์ เป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินการประกอบพิธีกรรม เพื่อให้ได้วิธีการยุติข้อพิพาทหรือคลี่คลายปัญหาต่างๆในทางสงบและสันติของชุมชน



บทที่ 5

การอภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลการศึกษาเรื่อง “กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร” มีประเด็นในการอภิปรายผลการศึกษามตามวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการที่ได้กำหนดไว้ 3 ประเด็นหลักๆ กล่าวคือ ประเด็นแรก การอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ประเด็นที่สอง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ และประเด็นสุดท้าย แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ซึ่งจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

5.1.วิถีทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และคติความเชื่อต่างๆของชุมชน

วัฒนธรรม (culture) เป็นความคิดที่ถูกสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยมีรากศัพท์มาจากคำว่า Cultivare หมายถึง การไถพรวนแผ่นดิน การบ่มเพาะ ประณีต ดึงงาม อุดมสมบูรณ์ การทำให้เสร็จสมบูรณ์ คำว่า วัฒนธรรมในภาษาอังกฤษใช้ในความหมายว่า การบ่มเพาะจิตใจและกิริยามารยาท เมื่อพิจารณา คำว่า วัฒนธรรมในเชิงมานุษยวิทยาก็จะมีความหมายที่กว้างกว่า คือ แบบแผนชีวิติร่วมของชาติต่างๆ หรือบางทีก็แปลลงมาเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มต่างๆรวมถึงความคิด แบบแผน ประเพณี พิธีกรรมต่างๆทุกอย่าง ซึ่งในเรื่องนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงนิพนธ์ไว้ว่า เมื่อแรกคำว่า Culture นั้นเป็นคำที่ยืมมาจากภาษาต่างประเทศ แต่ดัดแปลงตัวสะกดให้เข้ากับลักษณะเด่นทางภาษาของไทย แปลตามสันสกฤตคือ “พฤทธิธรรม” แต่ยังไม่เป็นที่พอใจเพราะคำนั้นหนักเกินไป และผู้อื่นที่ใช้ตามก็ยังไม่พอใจ ในเวลาต่อมาจึงได้เปลี่ยนไปใช้คำว่า “วัฒนธรรม” แทน เพราะความหมายของคำนั้นนอกจากคำนึงถึงความหมายตามมูลศัพท์แล้วยังมีความหมายนิยมใช้อีกด้วย ต่อมา พระยาอนุমানราชชน ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง ธรรมเนียมเป็นความเจริญ เป็นวิถีหรือทางดำเนินแห่งชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่ง ซึ่งรวมกันในที่หนึ่งหรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ เราจะทราบได้ว่าชนชาติใดมีความเป็นอยู่หรือมีวัฒนธรรมอย่างไรก็อยู่ที่สิ่งต่างๆที่ชนชาตินั้นปรุงแต่งสร้างหรือทำขึ้น อันมีลักษณะปรากฏออกมาให้เห็นได้ในชนชาตินั้น ได้แก่ ประเพณี ศิลปะ วรรณคดี ศาสนา ความเชื่อถือ จรรยา การศึกษา กฎหมาย การปกครอง เหล่านี้เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏให้เห็นจากภายนอกมิใช่ตัวแท้ของวัฒนธรรม เพราะแท้ที่จริงแล้วตัววัฒนธรรมนั้นซ่อนอยู่ภายใน

ไม่อาจมองเห็นได้โดยรวม วัฒนธรรมนั้นเป็นศาสตร์ที่แพร่กระจายไปอยู่ในหลายๆสาขาวิชา ในสาขามานุษยวิทยาวัฒนธรรม เป็นการศึกษามนุษย์จากแง่มุมทางสังคมวัฒนธรรมเป็นสาระหลัก ศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมต่างๆเพื่อบันทึกทำความเข้าใจ และอธิบายวิถีชีวิต ระบบความเชื่อ การผลิต พิธีกรรม ดนตรี ภาษา ภูมิปัญญา และด้านอื่นๆ โดยเฉพาะทางมานุษยวิทยา ยังแยกออกเป็น 3 สาขาย่อย คือ โบราณคดี (Archeology) ภาษาศาสตร์ (Linguistics) และชาติพันธุ์วิทยา (Ethology) ซึ่งแม้แต่ละสาขาจะมีประเด็นที่แตกต่างกันไปแต่ก็ใช้ข้อมูลทางวัฒนธรรม (Culture Data) เป็นพื้นฐานในการศึกษา ความหมายของวัฒนธรรมตามแนวคิดทางมานุษยวิทยาเริ่มมีมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ใช้คำว่าวัฒนธรรม คือ “Tylor” ได้ให้คำจำกัดความว่า วัฒนธรรม คือ ผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย จารีตประเพณี ตลอดจนถึงความสามารถและอุปนิสัยต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม (นำชัย สุภฤกษ์ชัยสกุล.2557, หน้า 7-9)

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ความเป็นชาติ เป็นรากฐานความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจชาติที่มีวัฒนธรรมอันดีงามสืบทอดความเป็นชาติอันยาวนานจึงมีศิลปวัฒนธรรมอันมากมายที่ต้องอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบทอดให้คงความเป็นมรดกคู่ชาติ ประเทศไทยนั้นรัฐบาลแต่ละสมัยได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรมไทยอย่างต่อเนื่อง สังคมไทยเป็นสังคมปฐมฐานและสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ สังคมปฐมฐานคือ สังคมที่อยู่ง่ายกินง่าย ไม่พิถีพิถันในการกินอยู่ ดำรงชีวิตแบบง่ายๆ ไม่สลบซับซ้อน เครื่องมือ เครื่องใช้เรียบง่าย มีความเชื่อธรรมชาติแวดล้อมต่างๆ และผีบางเทวดา บรรทัดฐานทางสังคมจะมีบ้างเป็นแบบวิถีประชา (Folkways) การดำรงชีวิตส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ อันเกิดจากดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ (จามรพงษ์ ไพบูลย์.2550, หน้า 26) เช่นเดียวกันกับชาวไทยทรงดำซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ กล่าวคือ วิถีชีวิตชาวไทยทรงดำมีความเชื่อโดยวางอยู่บนพื้นฐานเรื่องผีและขวัญ โดยเชื่อว่าสิ่งต่างๆในโลกอยู่ภายใต้อำนาจของผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้น ชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมต่างๆจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับผีประเภทต่างๆ (ผีในที่นี้คือ เทพยาคาที่ให้ความคุ้มครองรักษาหรือลงโทษ) การนับถือผีต่างๆของไทยทรงดำมีทั้งผีดีและผีร้าย ที่จะสามารถบันดาลให้ชีวิตและครอบครัวเป็นไปตามความพอใจของผู้นับถือ ผีที่ไทยทรงดำถือว่ามีความสำคัญและอยู่ใกล้ชิดมากที่สุด คือ ผีบรรพบุรุษซึ่งเรียกว่าผีเฮือนหรือผีเรือนซึ่งเปรียบประดุจศาสนาประจำตัวที่ยึดมั่นทางจิตใจ และเชื่อว่าหากการกระทำสิ่งไม่ดีผีเรือนจะลงโทษ ผีบ้านผีเมืองไทยทรงดำเชื่อว่า เมืองแต่ละเมืองมีผีสิง

สถิตอยู่เพื่อดูแลรักษาคนในบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข แถนหรือผีฟ้าเป็นเทวดาอยู่บนฟ้าหรือสวรรค์ มีอำนาจเหนือชีวิตมนุษย์ทั้งสามภพบันดาลให้บังเกิดความเป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย ต่อคนสัตว์และพืชๆ ดังนั้นเมื่อเกิดเจ็บป่วยหรือเคราะห์ร้ายจึงทำพิธีขอร้องให้แถนหรือผีฟ้า ช่วยเหลือหรือผู้คนที่ต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามประสงค์ของแถนหรือผีฟ้า เพื่อให้แถนหรือผีฟ้ามีความเมตตาและบันดาลให้เกิดความสุขแก่ตนได้ ผีป่าผีเขาไทยทรงดำเชื่อกันว่าในป่าไม้ ภูเขา ลำธาร แม่น้ำและสิ่งธรรมชาติต่างๆมีผีสิงอยู่ หากคนเราทำการละเมิดหรือทำไม่ถูกต้องแล้วอาจจะมียักษ์จากผีที่สิงสถิตอยู่ในสิ่งเหล่านั้น หรือทำให้ตนเจ็บป่วยไข้ได้ ดังนั้นไทยทรงดำจึงระมัดระวังตนในการตัดไม้ เเดินป่า และใช้แม่น้ำลำธารต่างๆเพื่อมิให้เกิดความเสียหายและกระทบกระเทือนถึงผีป่าต่างๆในการทำการเกษตรจะมีผีอยู่ในไร่นาและพืชผลทางการเกษตร เช่น ผีนาเป็นผีดูแลนาจึงมักจะทำศาสนาสำหรับเช่นไหว้เมื่อเริ่มต้นทำนา และตอนเกี่ยวข้าวทำพิธีที่เรียกว่า ป้าตงนา ผีประจำเมล็ดข้าวหรือแม่โพสพ จะทำพิธีให้ตอนข้าวออกรวงอัญเชิญมาประจำยุ้งฉางเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นแล้ว มีข้อห้ามหลายประการมิให้ละเมิดแม่โพสพ เช่น ห้ามนอนหน้ากระล่อม (กระท่อม) ห้ามใส่รองเท้าเดินเข้าไปในลานนวดข้าวเวลากินข้าวห้ามเคาะจานข้าว (เบญจพร เชื้อผึ้ง และคณะ. 2556, หน้า 11-12) ส่วนความเชื่อเรื่องขวัญของชาวไทยทรงดำ คือ การสร้างรูปกายและกำหนดชะตาชีวิตการลงมาเกิดและขวัญหลังการตาย ไทยทรงดำเชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างมนุษย์ การเกิดการตายอยู่ภายใต้บัญชาการของแถน โดยมีแถนแนเป็นผู้ควบคุมการสร้างมนุษย์ และขวัญของแต่ละคนแถนขาดเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตและส่งให้ลงมาเกิดในโลกมนุษย์ ร่างกายของมนุษย์มีขวัญประกอบอยู่ในอวัยวะสำคัญต่างๆ รวม 32 ขวัญ ขวัญในร่างกายของคนเรานั้นมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่เป็นสิ่งที่ทำให้ร่างกายมีชีวิตเคลื่อนไหวและทำงานต่างๆได้ ขวัญเหล่านี้อยู่ในร่างกายของคนปกติ จะมีจิตใจและสุขภาพสมบูรณ์หากมีขวัญอันเป็นไปในทางไม่ดีแล้ว ผู้เป็นเจ้าของขวัญนั้นจะเจ็บไข้อยู่ไม่เป็นปกติสุข ดังนั้นเมื่อเจ็บป่วยจึงมักทำพิธีสู่ขวัญหรือเรียกขวัญของคนผู้นั้นให้กลับเข้าสู่ร่างกายตามเดิม เมื่อคนตายไปแล้วขวัญที่อยู่ในร่างกายซึ่งเรียกว่าขวัญกขขวัญต้น ก็จะออกจากร่างกายแยกย้ายไปอยู่สถานที่ต่างๆ ได้แก่ ขวัญหัวที่อยู่บริเวณศีรษะจะไปอยู่กับลูกหลานที่กะล่อห้องอันเป็นสถานที่จัดไว้ในบ้าน เพื่อให้ขวัญของพ่อแม่อาศัยอยู่ที่บ้าน ให้ลูกหลานกราบไหว้ต่อไป ขวัญปลายหรือเงา จะไปอยู่ป่าช้าหรืออาจจะกระจัดกระจายไปอยู่ตามสถานที่ต่างๆในจักรวาล ขวัญที่ออกจากร่างกายคนนั้นจะถูกส่งไปยังสถานที่ต่างโดยหมอ (ชาย) หรือ มด (หญิง) เช่นคนตายในกรณีที่เป็นชนชั้นสามัญจะทำพิธีส่งขวัญผู้ตายกลับไปเมืองฟ้า พวกเจ้านายเมื่อตายไปขวัญจะกลับไปอยู่ เมืองพาน เมืองฟ้า และจากการนับถือผีและความเชื่อเรื่องผีเรื่องขวัญจึงได้ก่อให้เกิดพิธีกรรมและจารีตประเพณีต่างๆในวิถีชีวิตชาวไทยทรงดำซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะหลายประการมีขั้นตอนการปฏิบัติที่มีความเคร่งครัดมีการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อและไสยศาสตร์เกิดการ

ผสมผสานเป็นเนื้อเดียวกัน ชาวไทยทรงดำมีประเพณีและพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองมากมาย สามารถสรุปได้ดังนี้คือ (มานิตา เชื้อจันทร์.2543, หน้า 25-28 อ่างใน จิตรดา เกิดเรือง.2548, หน้า 51-53) ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการทำศพ ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีเสนเรือน ประเพณีเสนตัว ประเพณีปัดรังควาน และประเพณีเสนเรียกขวัญและประเพณีที่เกิดขึ้นตามเทศกาล ได้แก่ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน ประเพณีอื่นก่อน หรือ การทอดมะกอน ประเพณีปาดตงใหม่ และประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

ตารางที่ 5.1. วิถีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อในรอบปี

ประเพณีและความเชื่อต่างๆ	ช่วงเวลา (เดือน)
ประเพณีปาดตงข้าวใหม่	ช่วงเดือน 1,2
พิธีกรรมเกี่ยวกับผีผด	ทุกเดือน (ยกเว้นเดือน5,9,10,11)
พิธีเสนฆ่าเกียด	ช่วงเดือน 4,6,12
พิธีเสนเรือน	ช่วงเดือน 4,6,12
ประเพณีการแต่งงาน	ช่วงเดือน 4,6
ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่	ช่วงเดือน 5
ประเพณีอื่นก่อน	ช่วงเดือน 6,8
พิธีการไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน	ทุกเดือน
พิธีการเกิด	ทุกเดือน
พิธีการแต่งงานและการไว้ทรงผม	ทุกเดือน
ประเพณีการทำศพ	ทุกเดือน
ประเพณีพิธีเสนเรียกขวัญ	ทุกเดือน
ประเพณีปัดรังควาน	ทุกเดือน

ที่มา: ปรับปรุงมาจาก (จำลอง บุญโรจน์.2545, หน้า 51)

ในการประกอบพิธีกรรมและประเพณีต่างๆของชาวไทยทรงดำนั้น จะมีการนับเดือนในรอบปีตั้งแต่เดือนอ้ายถึงเดือน 12 ว่าเดือนไหนจะเป็นเดือนที่ดีมีความเหมาะสมในการประกอบพิธีกรรมที่เป็นมงคลหรือเดือนใดเป็นเดือนไม่ดีไม่เหมาะแก่การจัดประเพณีและพิธีกรรม กล่าวได้โดยสรุปดังนี้คือ

ตารางที่ 5.2.เดือนมงคลและไม่เป็นมงคลในรอบปี (12 เดือน)

เดือนที่เป็นมงคล	เดือนที่ไม่เป็นมงคล
เดือนยี่ เป็นเดือนดี ทำพิธีเสนาเรือนได้	เดือนอ้าย เป็นเดือนไม่ดีห้ามตั้งบ้านเรือน
เดือน 3 เป็นเดือนดี เหมาะแก่การแต่งงาน	เดือน 5 เป็นเดือนไม่ดี ไม่ควรทำพิธีกรรม
เดือน 4 เป็นเดือนดี ทำพิธีเสนาเรือนได้	เดือน 9 เป็นเดือนไม่ดีไม่เหมาะทำพิธีกรรม
เดือน 6 เป็นเดือนดี ทำพิธีกรรมทุกอย่างได้	
เดือน 7 เป็นเดือนดี ระดับกลาง	
เดือน 8 เป็นเดือนดี เป็นมงคลมาก	
เดือน 10 เป็นเดือนดี ทำพิธีได้ทุกอย่าง	
เดือน 11 เป็นเดือนดี ทำพิธีได้ทุกอย่าง	
เดือน 12 เป็นเดือนดี ทำพิธีได้ทุกอย่าง	

ประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำมีความเป็นเอกลักษณ์และมีความโดดเด่นยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน และทำการถ่ายทอดไปสู่ชนรุ่นหลังถึงแม้ว่าในปัจจุบันประเพณีและพิธีกรรมต่างๆของชาวไทยทรงดำได้ถูกวัฒนธรรมกระแสหลัก ความเจริญก้าวหน้าต่างๆทำให้เกิดการผสมผสานกันกับวัฒนธรรมหลัก แต่ก็ยังเหลือร่องรอยของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อให้ได้ทำการศึกษาค้นคว้ากันบ้าง และก็ยังมีการปฏิบัติซึ่งประเพณีพิธีกรรมต่างๆของชาวไทยทรงดำที่ยังปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมมีอยู่หลายประการซึ่งจิตจรลดา เกิดเรื่อง ได้ศึกษาและรวบรวมไว้ได้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ

ประเพณีปาดตงข้าวใหม่ : ชาวไทยทรงดำจะทำพิธีกรรมปาดตงข้าวใหม่ เมื่อทำการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว จะทำการจัดในเดือนอ้ายหรือเดือนยี่ จะทำกันปีละ 1 ครั้ง ความหมายของการทำพิธีปาดตงข้าวใหม่ คือเมื่อนำนาเกี่ยวข้าวได้ข้าวใหม่มาเก็บแล้วก็จะเป็พิธีกรรมเช่นผีเรือนหรือบรรพบุรุษให้มากินข้าวใหม่ก่อนเพื่อความเป็สิริมงคลของครอบครัวและของตนเอง โดยมีขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญคือ ชาวไทยทรงดำจะทำการเตรียมข้าวฮ้าง (ข้าวเหนียว) ข้าวเม่าคลุกมะพร้าว ข้าวต้มมัด ขนมสาว (ขนมเทียน) อ้อย กล้วย เผือก มัน และผลไม้ที่มีอยู่ตามฤดูกาลและไก่ 1 ตัว และนำของที่ได้เตรียมทั้งหมดใส่ตำรับพร้อมด้วยเหล้า 1 ขวด ยกเข้าไปไว้ในกะล่อห้อง (ห้องผีเรือน) จากนั้นทำการเรียกผีปู่ย่ามากิน ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมงในการ

เลี้ยงผี จากนั้นเมื่อเสร็จพิธีก็จะทำการเชิญญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านมาร่วมกันรับประทานอาหารเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีกรรมเกี่ยวกับผีผด (เสนฮับมด) : เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อที่จะทำการไล่สิ่งที่ไม่ดีไม่ให้มารบกวนเด็ก “ฮับผีผด” หมายถึง การไล่ผีผดเนื่องจากผีผดได้มาขออาศัยอยู่ด้วย เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนในบ้านเกิดความเจ็บป่วย ทำการรักษาอย่างไรก็ไม่หายต้องไปหาหมอเอื้อง (หมอดู) ว่าเจ็บป่วยเพราะอะไรถ้าหมอเอื้องบอกว่าเกิดจากการกระทำของผีผดเพราะต้องการที่จะมาอยู่ด้วย ผู้ป่วยจะต้องกระทำพิธีการรับผีผดให้มาอยู่ด้วยโดยการกระทำกะบะไม้สี่เหลี่ยมกว้าง 1 สอก ไม้ตรงหัวนอนของผู้ป่วย ไม่นำไปไว้ในกะล่อห้อง (ห้องผีเรือน) เพราะเป็นผีคนละประเภทกัน หึงผีผดไม่ต้องทำพิธีปาดตงไม่เหมือนกับผีที่อยู่ห้องกะล่อห้อง (ห้องผีเรือน)

ประเพณีการเกิด : แต่เดิมผู้หญิงไทยทรงดำจำเป็นต้องอาศัยหมอดำช่วยเหลือในการคลอดบุตรโดยญาติพี่น้องของฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายเตรียมการในการทำคลอดเมื่อเด็กคลอดมาแล้วใช้ไม้ไผ่รวก ที่เหลาจนแหลมคมตัดสายสะดือจากนั้นหมอดำทำการยกกระด้งขึ้นวน 3 รอบ แล้วส่งให้ญาติพี่น้องคนอื่นๆ รับไปอวยพรให้โตวันโตคืน ถ้าเด็กที่คลอดออกมาไม่แข็งแรงก็จะเอาส้มปลายาครอบเด็กเอาไว้เพื่อเป็นเคล็ดไม่ให้แม่ชื้อมาเอาชีวิตเด็กไป

ประเพณีการทำขวัญเด็กเกิดใหม่ : เด็กๆ ชาวไทยทรงดำที่เกิดใหม่พ่อแม่จะทำสัญลักษณ์ประจำตัวเด็กซึ่งทำด้วยใบตาลหรือดอกไม้ไผ่เก็บไว้ในกะล่อห้องถ้าเป็นเด็กผู้ชายจะเรียกว่า ไต เด็กผู้หญิงเรียกว่า หอยา การทำขวัญเด็กเกิดใหม่เป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นเมื่ออายุได้ 2-3 เดือน ด้วยความเชื่อว่าคนที่เกิดมาผีชัวหรือแม่ชื้อแม่นางเป็นผีชัวคุ้มครองอยู่จึงมีการนำเอาไข่ต้ม เกลือ ข้าวสุก มาทำพิธี โดยหมอดำที่เป็นผู้หญิงจะเอาตัวเด็กมานั่งตรงหน้าเพื่อผูกขวัญไม่ให้แม่ชื้อมารบกวนเด็กและให้เด็กคนนั้นสมบูรณ์แข็งแรง

ประเพณีการแต่งงาน : ประเพณีการเลือกคู่ครองเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับหนุ่มสาวชาวไทยทรงดำซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาที่เรียกกันว่า ลงขวง นั่งขวง หรือ อยู่ขวง เมื่อหญิงสาวชาวไทยทรงดำอายุประมาณ 17-18 ปี ซึ่งขอมวดมวยผมปล่อยผมมวยผมหางผมไว้ข้างหลังที่ว่า สาวขอดกะต็อกและกลุ่มหญิงชาวไทยทรงดำที่มีอายุประมาณ 20 ขึ้นไปซึ่งแปลงมวยผมจากขอดกะต็อกมาเป็นปิ่นเกล้าแล้วสาวทั้งสองรุ่นนี้ สังคมชาวไทยทรงดำถือว่าเป็นวัยที่สามารถเข้าร่วมลงขวงหรืออยู่ขวงเพื่อเลือกคู่ครองได้

ประเพณีการทำศพ : เมื่อมีผู้ตายเจ้าของบ้านจะยิงปืนขึ้นฟ้า 1 หรือ 2 นัด เป็นการบอกข่าวให้เพื่อนบ้านทราบ เพื่อบ้านก็ช่วยเหลือเจ้าภาพในการต่อหีบศพ ทำอาหารเลี้ยงแขกบางคนช่วยจัดเตรียมข้าวของที่จำเป็นต้องใช้ในพิธีศพ และเขยกก (อ่านว่า เขย-กก) คือ เขยคนแรกของครอบครัวเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวศพ ทั้งการอาบน้ำศพ การมัดศพ การเผาศพ การเก็บกระดูก จัดหาเครื่องเช่นสำหรับศพและบอกทางให้ศพกลับไปถิ่นเดิมของตนคือที่เมืองแกลงตลอดชีพ

ประเพณีอื่นก่อน : (เล่นคอน) การเล่นลูกช่วง หรือทอดมะกอนของหนุ่มสาวที่มีขึ้นในช่วงเดือน 5 ของทุกปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ว่างเว้นจากการทำนาแล้วหนุ่มๆสาวๆของแต่ละหมู่บ้านที่มีอายุประมาณ 15-16 ปีขึ้นไป ประมาณ 10-15 คน ชักชวนกันเดินทางไปร่วมกันอื่นก่อนกันตามหมู่บ้านใกล้เคียงจะไม่นิยมเล่นกันในหมู่บ้านของตนเอง

ประเพณีการไหว้ศาลในที่ต่างๆ : โดยนิยมตั้งศาลขึ้นในบริเวณที่ทำกิน การตั้งศาลในท้องนาการตั้งศาลประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับผีประจำหมู่บ้าน บางครั้งเรียกว่าศาลพ่อปู่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจอีกอย่างหนึ่งของชาวไทยทรงดำและมีการทำบุญประจำปีให้กับศาลประจำหมู่บ้านทุกปีหลังจากเลิกอื่นก่อนเมื่อสิ้นเดือน 5

ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ : ชาวไทยทรงดำที่ปลูกเรือนใหม่ต้องทำพิธีขึ้นบ้านใหม่พร้อมกับต้องเชิญผีพ่อแม่มาขึ้นมาไว้ที่เรือนของตนโดยใช้หมอเสนเรือนเป็นผู้ทำพิธี โดยเริ่มต้นจากการทำพิธีเชิญผีเรือนขึ้นเรือนต้องเตรียมของต่างๆที่จะใช้ในการประกอบพิธีกรรมประกอบด้วย หมาก พลุ เหล้าขาว ข้าวสาร เมื่อทำพิธีหมอเสนต้องแต่งตัวด้วยเสื้อไท สะพายย่าม ถ้อมีคดาบมือหนึ่ง ถ้อมีเขี่ยนหมากมือหนึ่งหรือขันใส่หมากพลุ ยืนท่องคาถาตรงบันไดบ้านจนจบเจ้าของบ้านหรือตัวแทนเดินเข้าไปรับผีเรือนให้ขึ้นไปอยู่ในห้องกะล่อห้อง หมอเสนทำพิธีฟาดดาบลงตรงบันได และท่องคาถาที่เรียกว่าพุดข่มของเป็นการพุดข่มผีร้าย คือ นางไม้ที่อาจสิงอยู่กับไม้ที่เอามาปลูกบ้านให้กลัวหนักกลับเข้าป่า จากนั้นผู้ร่วมพิธีช่วยกันขนเครื่องเรือนที่เตรียมไว้เข้าไปในบ้าน จากนั้นมีการเลี้ยงอาหารแล้วจึงเริ่มทำพิธีที่เรียกว่าพิธีไฟให้ข้าว พิธีนี้ต้องใช้ไก่ 2 ตัว ใส่ดาบรองด้วยใบตองเหล้าขาว ข้าวเหนียว น้ำ ถ้วย วางไว้ข้างเตาไฟ ที่ทำด้วยดินเหนียวมาวางให้เป็น 3 เสาหรือทำเป็น 3 มุมพอให้วางภาชนะได้ เอาหม้อที่ใช้นั่งข้าวเหนียวใส่น้ำแล้ววางบนเตา เอาถ่านไฟใส่ข้างใต้หม้อต้มพอเป็นพิธี แล้วหมอเสนจึงพุดเป็นเคล็ดว่าให้ผู้อยู่อาศัยเจริญรุ่งเรืองมั่งมีศรีสุข (จิตรลดา เกิดเรื่อง. 2548, หน้า 53-56)

ประเพณีการแต่งกาย : เครื่องแต่งกายของชาวไทยทรงดำทั้งชายและหญิงเป็นสีดำหรือสีครามเข้ม ผ้าที่ใช้ตัดเย็บเป็นผ้าที่ทอขึ้นเองข้อมองโดยใช้สีที่ได้จากธรรมชาติ รวมไปถึงการตัดเย็บก็เป็นงานที่ชาวไทยทรงดำได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งยังคงมีการตัดเย็บเสื้อผ้าใช้เองอยู่ การแต่งกายของชาวไทยทรงดำมีการแบ่งออกเป็นชุดต่างๆตามโอกาสและพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งมีความเกี่ยวพันตามความเชื่อ โดยแฝงความหมายสำคัญ เช่น ความเจริญก้าวหน้า, ความร่ำรวย, ความมีน้ำใจ, การเชื่อฟังต่อกัน เป็นต้น (จิรวรรณ จันพลา และคณะ. อ่างแล้ว หน้า 16) การแต่งกายของผู้ชายไทยทรงดำสวมเสื้อที่ตัดเย็บผ้าฝ้ายแขนยาวสีดำหรือครามผ่าหน้าตลอดติดกระดุมเงินประมาณ 10-15 เม็ด เรียกว่า เสื้อโหล สวมกางเกงขาก๊วยคล้ายคนจีน เรียกว่า ส้วงขาเต็น นิยมคาดผ้าขาวม้าหรือคาดกระเป่าที่ทำด้วยผ้าสีครามมีลักษณะคล้ายรังผึ้ง ปีกลดตายด้วยไหมสีต่างๆติดกระดุมเป็นลวดลายอย่างสวยงาม ผ่าเปิดปิดได้มีสายยาวทั้งสองข้างเย็บให้กลมเรียวยาวตอนปลายเล็กและเย็บเป็นพู่ด้วยไหมหลากสีเรียกว่า “หลวม” สำหรับใส่ยาสูบ หมาก พลุ เงินทอง เป็นต้น ส่วนการแต่งกายของผู้หญิงชาวไทยทรงดำ จะสวมผ้าถุงที่เรียกว่าผ้าซิ่นลาว ลายขาวสลับดำเป็นทางลงเรียกว่า “ลายแดงไทย” หรือบางครั้งเรียกว่า “ลายแดงโม” ทั้งนี้เพราะลักษณะลายผ้าเป็นเส้นแนวสีขาวสลับพื้นสีดำหรือกรมท่าตลอดทั้งผืน คล้ายกับลายของแดงโมและแดงไทย ผ้าซิ่นของไทยทรงดำมีเชิงซิ่นหรือตีนซิ่น ผู้หญิงไทยทรงดำยังมีผ้าถุงอีกชนิดหนึ่งนอกเหนือจากผ้าซิ่นลายแดงไทยหรือลายแดงโมที่เรียกกันว่า ซิ่นตามหมี หรือ ซิ่นดาหมี ขณะที่เสื้อจะมีลักษณะแขนกระบอกแขนยาวรัดข้อมือ ตัวเสื้อรูปเอวสั้น คอสั้นคล้ายเสื้อคอจีนผ่าหน้าตลอดติดกระดุมเงินประมาณ 9-10 เม็ด เรียกว่า เสื้อก้อม ส่วนกระดุมของชาวไทยทรงดำนั้นมีลักษณะกลมๆยอดแหลม ด้านบนมีลวดลายคล้ายดอกบัว นำมาใช้โดยไม่ต้องเย็บติดกับตัวเสื้อ แต่ใช้วิธีการร้อยด้วยเส้นด้ายแทน

ประเพณีการแต่งกายโอกาสพิเศษ : การแต่งกายของผู้ชายชาวไทยทรงดำจะสวมกางเกงที่เรียกว่า ส้วงขาฮี (กางเกงขายาว) สีดำและสวมเสื้อที่เรียกว่า เสื้อฮี ซึ่งมีลักษณะเป็นเสื้อคอกลมติดคอแขนยาวตัดเข้ารูปเล็กน้อยผ่าอกตลอดความยาวคลุมสะโพก ด้านข้างตั้งเสื้อผ้าขึ้นมาถึงสะเอวปลายตะเข็บบริเวณรักแร้ลงไปถึงสะโพกใช้ผ้ามาเย็บเสริม เป็นลักษณะสามแฉก เรียกว่า “ซอน” ที่ปลายซอนปักขมวดเป็นก้นหอยยาวประมาณ 3-4 นิ้ว ด้วยด้ายหรือไหมสีต่างๆ พร้อมกับติดกระดุมเงินเล็กๆไว้อย่างสวยงาม เรียกว่า “ลายชอกคุด” ตะเข็บข้างลำตัวของเสื้อฮีจากรักแร้ถึงสะโพกเย็บด้วยผ้าไหมแพรชิ้นเล็กๆสีต่างๆ เย็บติดกันให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมจำนวน 8 ชิ้น เรียกว่า “ลายเบาะแปด” หรือ ดอกแปดชิ้นและตรงกลางดอกเย็บยึดกระดุมไว้ตรงกลางบริเวณตะเข็บที่เหลื่อเย็บเป็นกระดุกกลมๆด้วยผ้าไหมสีต่างๆสลับกันเป็นปล้องเล็กๆกึ่งคอด้วยผ้าไหมสีขาวทำขอบเสื้อด้านในและปักลวดลายละเอียดกว่า ด้านนอกติดกระดุมคล้องตรงคอ 1 เม็ด ส่วนการแต่งกายของผู้หญิงชาวไทย

ทรงดำ นุ่งผ้าซิ่นลาวและสวมเสื้อสีเช่นกันแต่มีลักษณะขนาดใหญ่กว่า ปักลวดลายทั้งด้านนอกและด้านใน สวยงามละเอียดมากกว่าเสื้อสีของผู้ชาย เป็นเสื้อคอแหลมเล็กสวมหัวได้ แขนสามส่วนทรงกระบอกกว้าง และ คิ้วเสื้อยาวคลุมเข้า คอเสื้อมีสายทำด้วยผ้าแพรที่ด้านหน้าของเสื้อจากไหลลงมาถึงอกเย็บปักด้วยผ้าไหมสีแดง เขียว ขาว เหลือง สลับกันเป็นแถวรูปสามเหลี่ยมเย็บเป็นลายเบาะแปด ดิดกระจกตรงกลางยอดแหลมจรด ตะเข็บ บ่าด้านในของตัวเสื้อมีการปักลวดลายที่ชายเสื้อตลอดทั้งตัว และบริเวณรอยต่อหรือตะเข็บเย็บเป็น กระดุกกลมๆด้วยผ้าไหมสีแดง สีเขียว สีขาว สีเหลือง สลับกัน ไปเป็นปล้องเล็กๆ

เสื้อสีเป็นเสื้อที่ใส่ในงานพิธีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานเสนาเรื่อน ตลอดจนพิธีเชิญผีผู้ตายขึ้น เรือน และใส่คลุม โลงศพ โดยการกลับเอาด้านที่มีลวดลายผ้าสวยงามออกด้านนอกที่ชาวไทยทรงดำเรียกว่า ด้านถูก ผู้ที่ต้องสวมเสื้อสีในพิธีศพ คือ เขยและสะใภ้เท่านั้น โดยให้ด้านที่มีลวดลายเพียงเล็กน้อยออกด้านนอก ด้วยความเชื่อว่าด้านที่มีลวดลายสวยงามหรือที่ชาวไทยทรงดำเรียกว่าด้านผิด อันหมายถึงความไม่ดีมิไว้สำหรับ คลุมศพเท่านั้น ด้านที่มีลวดลายสวยงามที่กลับลายออกมาเพื่อปกปิดลวดลายและเทคนิคการปักของแต่ละ ตระกูลเมื่อเจ้าของเสียชีวิตลงจะเอาลายออกมาเพื่อให้คนในตระกูลได้รับรู้ หรืออาจมาจากเรื่องเล่าว่าที่ต้องกลับ เอาลายไว้ด้านในเพื่อปกปิดไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามจำได้เมื่อคราวเกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมืองก่อนที่จะมีการ อพยพเข้าสู่ประเทศไทย

เสื้อตัก คือ เสื้อที่ชาวไทยทรงดำใช้สวมใส่เมื่อประกอบพิธีกรรมในงานศพ เป็นเสื้อผ้าฝ้ายสีครีมที่เย็บ ง่าย ๆ คล้ายกับสวมใส่ในงานศพของชาวจีน ซึ่งทำด้วยผ้าฝ้ายสีครีมลักษณะคล้ายผ้าด้วยดัดเป็นคอแหลม แขนในตัวยึดด้วยมือง่ายๆและโพกหัวด้วยผ้าฝ้ายสีเดียวกับเสื้อ ขณะที่การแต่งกายของเด็กชาวไทยทรงดำที่มี เชื้อสายลาว โห่งสวมเสื้อผ้าที่มีสีดำและสีขาว เป็นเสื้อคอกระเช้า คอกลมหรือบางครั้งก็เป็นเพียงผ้าที่มีลักษณะ คล้ายเอี๊ยมโดยทั่วไป สวมหมวกทำด้วยผ้าสีดำหมวกของเด็กไทยทรงดำนิยมปักด้วยไหมเป็นลวดลายต่างๆ หลากสีมีพู่และชายครุยบริเวณส่วนบนของหมวกอย่างสวยงาม หมวกชนิดนี้เรียกว่า มู หรือ มู่

เครื่องประดับ : ชาวไทยทรงดำเป็นผู้ที่มีความพิถีพิถันและให้ความสำคัญในเรื่องของการแต่งกายมาก กลุ่มหนึ่ง นอกจากการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าแล้วชาวไทยทรงดำยังมีเครื่องประดับที่เป็นเอกลักษณ์หลายประการ เช่น ต่างหู โดยเชื่อกันว่ากลุ่มชนของตนเป็นกลุ่มชนแรกที่มีการเจาะหูใส่ต่างหู เพื่อเป็นสัญลักษณ์เมื่อครั้ง อพยพเข้าสู่ประเทศไทย ต่างหูของชาวไทยทรงดำจะมีลักษณะคล้ายดอกไม้บานเรียกว่า “บ็องหู” ไม้ขัดเกล้าใช้ ตกแต่งทรงผมบนศีรษะที่ปั้นเกล้าทำด้วยเงินรูปตัวยู มีขนาดประมาณ 6-7 นิ้ว เป็นปิ่นเสียบเพื่อพุงปั้นเกล้า

ไม่ให้หลุด สายพานหลา มีลักษณะเป็นสายพานทำด้วยทองเป็นปลอกเล็กๆยาวประมาณ 1 นิ้ว ร้อยสลับกันกับ ลูกบิดเล็กๆ สำหรับสวมคอหรือสะพายเฉียงไหล่ สร้อยคอทำด้วยเงินเรียกว่า เปาะกอ กำไลมือ และกำไลเท้า ทำด้วยเงิน เรียกว่า เปาะแขน และ เปาะขา กะเหล็กผู้หญิงนิยมสะพาย กะเหล็กสำหรับใส่สิ่งของจำเป็นเมื่อ ออกนอกบ้าน มีลักษณะคล้ายกระบุงสานด้วยไม้ไผ่อย่างละเอียดสวยงาม

การไหว้ทรงผม : ชาวไทยทรงดำมีทรงผมที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะผู้หญิงซึ่งเห็นได้จากทรงผมของผู้สูงอายุที่ยังคงไว้ผมแบบเดิมอยู่ เรียกกันว่า ปั้นเกล้า จะแบ่งตามวัยต่างคือ เอื่อมไหล่หรือเอื่อมไร เป็นทรงผมของเด็กผู้หญิงชาวไทยทรงดำที่ผมยังสั้นอยู่อายุประมาณ 13-14 ปี สั้นป็น เมื่อผมยาวขึ้นก็จะพับปลายม้วนขึ้นแล้วใช้หวีสับไว้ตรงท้ายทอยสำหรับเด็กหญิงอายุ 14-15 ปี ผมจุกต๊ับ เป็นผมที่ขมวดเป็นกระบังกระจุกหนึ่งอยู่ข้างหน้าส่วนข้างหลังถักเปียสำหรับเด็กหญิงอายุ 15-16 ปี ผมขอดชอย หรือ ผมปั้นเกล้าชอย เป็นการเกล้าผมโดยการผูกเงื่อนตายเอาไว้ข้างซ้ายทำผมเป็นโบว์ทั้งสองข้างคล้ายกับหูกระต่าย ปล่อยชายผมเป็นหางออกทางขวา สำหรับหญิงสาวอายุ 17-20 ปี ผมปั้นเกล้า หรือ ปั้นเกล้าตวง สำหรับผู้หญิงที่มีผมยาวมากเกล้าตลบไว้กลางศีรษะ ม้วนชายสอดเข้าข้างในใช้ไม้จัดเกล้าไว้ เพื่อไม่ให้ผมหลุดด้านหน้าโยกเป็นลอนอย่างสวยงามเป็นทรงผมที่แสดงความเป็นสาวของผู้หญิง และปั้นเกล้าตักเมื่อสามถึงแก่ความกรรม ผู้หญิงชาวไทยทรงดำต้องปล่อยผมสยายไม่ให้เครื่องประดับในระหว่างไว้ทุกข์ ทรงผมลักษณะเหมือนการปั้นเกล้าทั่วไป แต่ผมที่ปั้นเกล้าจะตอกอยู่กลางศีรษะก่อนไปทางท้ายทอย และมีกลุ่มผมอยู่ข้างหลังเมื่อออกทุกข์ก็จะปั้นเกล้าแบบเดิม (จิตรลดา เกิดเรือง.2548, อ้างแล้ว หน้า 63-66) จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าชาวไทยทรงดำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงรักษาแบบแผนวิถีทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆดั้งเดิมไว้ ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมบางส่วนได้มีการผสมกลิ่นกับวัฒนธรรมหลัก เช่น วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมตะวันตก เพราะการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในสังคมไทยเป็นเวลานานแล้วก็ตาม แต่วิถีทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆเหล่านั้นก็ยังคงอยู่

5.2. แนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมนั้นมีลักษณะสำคัญ คือ ไม่หยุดนิ่งหากแต่มีพลวัตและการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นไปค่อนข้างช้าหรือรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้ทั้ง โดยภายในและภายนอก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภายนอกเรียกว่า การกระจายและการยืม ถ้าสังคมใดไม่มีการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นจะดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่มีการพัฒนานั้นเป็นความดี ความก้าวหน้า และเสริมพลังของสังคมให้เข้มแข็ง สังคมที่เข้มแข็งเท่านั้นเป็นสังคมที่สามารถอยู่รอดได้ แต่การพัฒนาใดๆก็ตามจะต้องไม่ทำลายรากฐานดั้งเดิมของสังคมนั้นๆ ซึ่งนั่นก็คือ “วัฒนธรรม” สังคมไทยก็เช่นเดียวกันกับสังคมอื่นๆในโลกที่ไม่หยุดนิ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมอื่นๆในระดับเดียวกันแล้วอาจกล่าวได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนคนส่วนใหญ่ปรับตัวไม่ทัน จนเกิดปัญหาทางวัฒนธรรมที่ต้องมีการแก้ไขกันมาตลอด (พระมหาประจักษ์ พนาลัย, 2551, อ้างแล้ว หน้า 36-37) ด้วยเหตุดังกล่าว การอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าวัฒนธรรมความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ กล่าวคือ การอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความรักความภาคภูมิใจ และความผูกพันกับท้องถิ่นสามารถปฏิบัติได้หลายวิธี โดยเฉพาะการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการต่างๆที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนาความเชื่อผีสารเทวดาต่างๆ รวมถึงความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตกาลถึงลูกหลานในปัจจุบัน เช่น การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมผ่านทางเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนโดยทั่วไปจะมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นๆ ในสิ่งใกล้ตัว ซึ่งจะแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดอาจจะง่ายไม่ซับซ้อนและสนุกสนาน อาจจะผ่านทางการเล่น การเล่านิทาน การลองปฏิบัติ เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นวิธีการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพทางวัฒนธรรมที่ชุมชนท้องถิ่นปรารถนา ขณะที่เป็นกรณีของผู้ใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ต่างๆทางวัฒนธรรมมาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงานวิธีการถ่ายทอดการอนุรักษ์และสืบสานทางวัฒนธรรมอาจจะทำได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น วิธีการบอกเล่าโดยตรงหรือผ่านพิธีกรรมสำคัญต่างๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมความเชื่อ พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน เพราะพิธีกรรมเหล่านี้จะมีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์ตลอดจนถึงภูมิปัญญาต่างๆทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษได้มีการลองผิดลองถูกปรับเปลี่ยนแก้ไขและเก็บสั่งสมประสบการณ์ เช่น ความรู้และการดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติ การเข้าถึงคุณค่าของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ตลอดจนถึงความเชื่อต่างๆที่คอยกำหนดความสัมพันธ์ที่ดีงามทางสังคมของชุมชน

ท้องถิ่น (ชานนท์ วิสุทธิชานนท์.2558, หน้า 26) แต่อย่างไรก็ตามการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าทาง วัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรมต่างๆจะประสบความสำเร็จมิได้โดยหากปราศจากกระบวนการ เรียนรู้อย่างเป็นระบบอันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทาง วัฒนธรรม ซึ่ง เอกวิทย์ ฌ กลาง (2540) ได้วิเคราะห์และนำเสนอไว้อย่างน่าสนใจดังนี้ คือ

ประการแรก การลองผิดลองถูก ในบรรพกาลมนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและรักษาเผ่าพันธุ์ให้อยู่รอด ด้วยการลองผิดลองถูก ประสบการณ์ของการลองผิดลองถูกของมนุษย์ก็สะสมความรู้ความเข้าใจของตนเองไว้ แล้วถ่ายทอดให้ลูกหลานนานๆเข้าก็กลายเป็นจารีต ธรรมเนียม ประเพณี หรือ ข้อห้าม ในวัฒนธรรมของกลุ่ม ชนนั้นๆไป มนุษย์ก็สั่งสมภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตไว้มากขึ้นและมีความเสี่ยงน้อยลง

ประการที่สอง การลงมือทำ มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือทำจริงในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง การเรียนรู้และสะสมประสบการณ์ต่างๆไว้ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานแบบค่อย เป็นค่อยไป และกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีหรือวิถีปฏิบัติ

ประการที่สาม การสาธิต การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการทำงานจริงได้พัฒนาต่อมาจน กลายเป็นการส่งต่อแก่คนรุ่นหลังด้วยวิธีการสาธิต และการสั่งสอนด้วยการบอกเล่า และการสร้างองค์ความรู้ไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านจะนิยมสองวิธีแรกในกรณีที่เป็นศิลป วิทยาการระดับที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้งจะใช้วิธีการลายลักษณ์อักษร

ประการที่สี่ พิธีกรรม การเรียนรู้โดยพิธีกรรมซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจ โน้มน้าวให้ผู้ที่มีส่วน ร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเข้าใจในตัวเป็นการต่อยอดความเชื่อ กรอบศีลธรรมจรรยา ของกลุ่มชน แนวปฏิบัติ และความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล

ประการที่ห้า ศาสนา ในด้านหลักธรรมคำสอน ศิล และวัตรปฏิบัติ ตลอดจนพิธีกรรมและกิจกรรมทาง สังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้ล้วนมีส่วนต่อยอดภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้ กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติปฏิบัติและให้ความมั่นคง อบอุ่นทางจิตใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการ เผชิญกับความไม่แน่นอนอันเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่ง สถาบันศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคนที่อยู่ ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า

ประการที่หก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มชนที่ต่างกัันทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐานทำกิน รวมถึงไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว มีความคิดใหม่ วิธีการใหม่ เข้ามารวมผสมผสานกันบ้าง ขัดแย้งกันบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบ และวิธีการ

ประการที่เจ็ด การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในการแก้ปัญหาได้มีความพยายามเลือกเฟ้นเอาความเชื่อและ ธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณีมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ตรงกับฐานความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันก็แก้ไขปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง

ประการที่แปด ครูพักลักจำ เป็นการเรียนรู้ในทำนองแอบเรียนรู้ แอบเอาอย่าง แอบลอกทำดู ตาม แบบอย่างที่เราสังเกตอยู่เงียบๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเองเมื่อสามารถทำได้จริงเป็นวิถีธรรมชาติ ธรรมดา ของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น (เอกวิทย์ ฌ กลาง.2540, หน้า 45-48 อ้างใน จามร พงษ์ไพบูลย์.2550, หน้า 19-20)

จากที่กล่าวมาทั้ง 8 ประการข้างต้นถือเป็นเหตุปัจจัยสำคัญพื้นฐานในการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอด คุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม (ณรงค์ เส็งประสา.2537, หน้า 40 อ้างใน พระมหาประจักษ์ พนาถย์. 2551, หน้า 5) เพราะวัฒนธรรมนั้นเป็นภาพสะท้อนของสังคมเป็นเครื่องวัดและกำหนดความเจริญหรือความ เสื่อมของสังคม และขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมด้วย ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติมาก หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงแล้ว สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้าได้อย่าง รวดเร็ว

5.3. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การพัฒนาในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ให้ความสำคัญกับเรื่องการมีส่วนร่วมอย่างมาก จัดเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญ การมีส่วนร่วมของประชาชน การเกี่ยวข้องของพลเมือง การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ความกังวลของท้องถิ่น การแทรกแซงขององค์กรพัฒนาเอกชน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สิทธิตามสนธิสัญญาอาารุฮุส (Aarhus Convention) จัดเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาในเรื่องของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ในกรณีของประเทศไทย แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) เป็นต้นมา และรัฐได้ใช้การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการของรัฐ โดยที่คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมมีจำนวนมากแต่ก็ไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในแง่ของการเมืองการปกครองที่เห็นว่า การเข้ามีส่วนร่วมของชาวบ้านชนบทเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังสามารถเป็นปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เริ่มต้น จากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกันและสนใจเป็นเรื่องราวๆ ไป เช่น การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน (ถวิลวดี บุรีกุล.2551, หน้า 5-6) การมีส่วนร่วมยังอธิบายได้ในหลายมิติทั้งในแง่ของมิติความกว้าง การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อ โครงการพัฒนา ในมิติอย่างแคบ การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อ โครงการใดโครงการหนึ่งของโครงสร้างต่างๆ ที่คาดหวังว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลง โครงการหรือวิถรณ์เนื้อหาโครงการ ขณะที่การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษายองค์กรต่างในท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (สุชาดา จักรพิสูทธิ์.2547, หน้า 18-23 อ้างในปริดา พูลสิน.2554, หน้า 9-10)

ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางเหตุผลโดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชน มีบทบาทตามหลักสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจวางแผน การร่วมปฏิบัติการ และการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวกับทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชน เป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพันมีความรู้สึก รับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินการด้วยความสมัครใจ

การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเกิดจากภาวะจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมเป็นสำคัญ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่มีความสอดคล้องกันด้านความคิด เพื่อการสืบทอด ฟื้นฟู ประเพณี และวัฒนธรรม ในชุมชนของตนเอง ซึ่งการกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินการจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต หน้าที่ความรับผิดชอบ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี ทศนคติโดยรวมของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกันกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอด คุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ บ้านดอนรวบ ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ที่จะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่สำคัญ 4 ประการ (อकिन รพีพัฒน์.2547, หน้า 49 อ้างใน ปรีดา พูนสิน.2554, หน้า 11) คือ

ประการแรก การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนถึงแนวทางการแก้ไข เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

ประการที่สอง การตัดสินใจ เลือกแนวทางและการวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ เป็นต้น

ประการที่สาม การปฏิบัติงาน ในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่โครงการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ประการที่สี่ การประเมินผล งานกิจกรรมการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการพัฒนาที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการขั้นตอนมีส่วนร่วมแต่ละขั้นตอนนี้ ส่วนแล้วแต่ต้องใช้บุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการร่วมกำหนดปัญหาและแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการทางความคิดและนำไปสู่การกำหนดหน้าที่รับผิดชอบในขั้นตอนการปฏิบัติงาน ซึ่งแต่ละขั้นตอนความร่วมมือนั้นมีความเชื่อมโยงกันอยู่เสมอ ทั้งนี้การประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลและชุมชนเป็นสำคัญ

5.4. แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่นในเชิงพื้นที่และในเชิงวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ได้มีการปรับตัวเพื่อเพิ่มพลังและศักยภาพให้กับชุมชน มีการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการจัดการที่เหมาะสมกับความเป็นชุมชนมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนวิถีคิด การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่หลากหลาย รวมถึงมีการจัดการกับความสัมพันธ์ใหม่ เพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนของชุมชนท้องถิ่นเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมยิ่งขึ้น (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร.2549, หน้า 49) ชุมชนไทยทรงดำ บ้านดอนรวบ ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ก็เช่นเดียวกันกับชุมชนอื่นที่เผชิญกับปัญหาอุปสรรคหลายประการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ชาวไทยทรงดำบ้านดอนรวบประสบพบเจอก็คือ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดและมาจากภายนอกชุมชนและมาสร้างผลกระทบต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชน นั่นก็คือ “อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าต่างๆที่เข้ามาในชุมชนในนามและโฉมหน้าของคำว่า “การพัฒนา” แต่การพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่ทำลายรากเหง้าของชุมชนนั่นก็คือ วัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ” (สัมภาษณ์ นายอำนาจ แสงทอง ปราชญ์ชุมชนบ้านดอนรวบ

31 เมษายน 2560) เพราะการพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาเพียงเปลือกนอก คือ การพัฒนาทางด้านวัตถุเป็นหลัก ส่งผลให้คนวิ่งหาวัตถุยี่มั้นในวัตถุเป็นเครื่องวัดคนและวัดความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาของชุมชน วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกมองว่าล้าหลังส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำถูกวัฒนธรรมกระแสหลักคุกคาม โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทยที่อยู่ภายใต้การครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตกอีกชั้นหนึ่ง ขณะเดียวกันปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านดอนรวบ ก็คือ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากภายในชุมชนเอง นั่นก็คือ “ปัญหาการรับและสร้างค่านิยมผิดๆของชุมชนผ่านทางวิถีคิดในเรื่องการศึกษา การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต กล่าวคือ การให้ความสำคัญกับการได้รับการศึกษาระดับสูง เพื่อที่จะไปประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้จำนวนมาก เพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่สุขสบายแบบคนเมืองสมัยใหม่ เช่น การถึงพร้อมบริบูรณ์ด้วยวัตถุเงินจำเป็นต่างๆในการดำรงชีวิต ส่งผลให้เยาวชนละเลยการให้ความสำคัญกับรากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน มองว่าเป็นเรื่องล้าหลังไม่ทันสมัยน่าอับอายไม่รู้สึกรักหวงแหนและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและวิถีทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาต่างๆที่เป็นรากเหง้าของตนเอง” (สัมภาษณ์ นายวรลพ เทวบิน ผู้ใหญ่บ้านดอนรวบ 8 เมษายน 2560) ดังเช่นที่สังคมไทยกระแสหลัก วัฒนธรรมกระแสหลักของไทยคลัง โคล้ววัฒนธรรมตะวันตก มองสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีแบบไทยเป็นเรื่องน่าอับอายล้าหลังไม่ทันสมัย ปัญหาทั้ง 2 ประการดังกล่าวมาคือ ปัญหาที่เกิดจากภายนอกชุมชน และปัญหาที่เกิดจากภายในชุมชนเองจึงส่งผลให้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ดั้งเดิมอันเป็นรากเหง้าที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านดอนรวบ ตาบลงนามาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร สิ้นคลอนและเคลื่อนย้ายไปตาม วัฒนธรรมกระแสหลักของสังคมทั้งวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำดังกล่าวมา

ด้วยเหตุนี้ การอนุรักษ์ สืบทอด และต่อ ยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อความอยู่รอดทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะการอนุรักษ์ สืบทอด วัฒนธรรมจะดำรงอยู่ได้หรือไม่ขึ้นต้องขึ้นอยู่กับ การอนุรักษ์ สืบทอด ซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้วัฒนธรรมนั้นๆอยู่ได้ โดยมีปัจจัยที่สำคัญเหล่านี้ (สุกัญญา จันทะสุน.2538, หน้า 35 อ้างใน พระมหาประจักษ์ พนาลัย.2551, หน้า 34-35) กล่าวคือ

หนึ่ง ความสอดคล้องหรือเข้ากับสภาพภูมิที่มีอยู่เดิม เช่น ศาสนาพุทธแพร่หลายในไทยมากกว่า ศาสนาพราหมณ์ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าเพราะเราไม่นิยมแบ่งคนออกเป็นชนชั้นต่างๆเหมือนระบบวรรณะใน ศาสนาพราหมณ์

สอง อิทธิพลความเชื่อของศาสนา คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาก เช่น ความกตัญญูคุณทวดที่ การมีสัมมาคารวะ ความสุภาพเรียบร้อย

สาม การเห็นคุณค่าประโยชน์หากประชาชนเห็นว่าทำแล้วได้ประโยชน์ประชาชนจะรักษาและปฏิบัติตามวัฒนธรรมนั้นๆ เช่น การสรงน้ำพระเกิดขึ้นเกิดร่วมเป็นองค์ประกอบสำคัญในเทศกาลสงกรานต์

สี่ กลุ่มผลประโยชน์ เป็นกลุ่มที่ต้องการรักษาวัฒนธรรมของตน เช่น กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม กลุ่มดนตรีไทย จึงพยายามส่งเสริมและคัดค้านการเปลี่ยนแปลงใดที่ทำลายวัฒนธรรมที่ตนเห็นว่าดี และสนับสนุนส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้วัฒนธรรมที่ตนส่งเสริมนั้นดีขึ้น

ห้า ตัวแทนของวัฒนธรรม ตัวแทนใดก็ตามที่มีอิทธิพลหรือมีอำนาจจะเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมได้มากยิ่งขึ้น เช่น ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้แต่งกายแบบยุโรป ทำให้ประชาชนนิยมเลียนแบบแต่งกายตามแบบยุโรปไปด้วย

หก สภาพเศรษฐกิจ หากสภาวะเศรษฐกิจรุ่งเรืองไม่ขาดแคลนคนจะมีจิตใจสบาย ความปกติสุขจะเกิดขึ้น คนจะอยู่อย่างสงบสุข โดยสิ่งใดดีมีก็จะรับไว้ วัฒนธรรมจึงดำรงอยู่ได้และอาจมีวัฒนธรรมที่ใหม่และดีเพิ่มขึ้น

เจ็ด สภาพการเมือง ประเทศใดสภาวะทางการเมืองมั่นคง ประเทศนั้นจะมีแต่ความปกติสุข สถาบันต่างๆก็สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

อย่างไรก็ดี สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ สืบทอด คุณค่าและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านคอนรวบ ตำบลบางหมาก อำเภอเมืองจังหวัดชุมพร สามารถกระทำได้หลายวิธี (วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคณะ. 2548, หน้า 69-70 อังโน พระมหาประจักษ์ พนาลัย. 2551, หน้า 35) กล่าวคือ

1. การส่งเสริมเผยแพร่ วัฒนธรรมบางอย่างที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น ปฏิบัติสืบต่อกันมาซึ่งควรสนับสนุนส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

2.การศึกษา สถาบันการศึกษาต่างๆในสังคมควรมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม สถาบันต่างๆควรที่จะได้นำความรู้ความคิดในด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองมาปลูกฝังและถ่ายทอดให้กับอนุชนรุ่นหลัง โดยมีการสอนในโรงเรียน

3.การอนุรักษ์ ทุกคนในชุมชนในฐานะที่เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งควรมีส่วนร่วมในการเก็บรักษาวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ไว้

4.ชุมชน ชุมชนเองจะต้องตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ปลูกฝังลูกหลานให้รักษาและหวงแหน

5.ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ภาคส่วนอื่นๆที่เกี่ยวข้องก็เป็นอีกหนึ่งกำลังที่สำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่

กล่าวโดยสรุป การดำรงอยู่ของวัฒนธรรม ทำให้อดีตยังคงอยู่และไม่สูญหาย อดีตสร้างคนเพื่อปัจจุบัน และอนาคต ความคงอยู่ของวัฒนธรรมในอดีตเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดเพราะว่าเป็นรากฐานที่มนุษย์จะสร้างความสำเร็จโดยการควบคุมสิ่งแวดล้อมและชีวิตของตน วัฒนธรรมคงอยู่ได้ด้วยเวลา ความเป็นวัตถุและวัตถุ วัฒนธรรมมีวิวัฒนาการเป็นระยะเวลายาวนาน สืบทอดเป็นยุคๆจนถึงปัจจุบัน ยิ่งโลกมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้นเพียงใด ก็ไม่สามารถแยกออกจากวัฒนธรรมได้ เพราะเทคโนโลยีสร้างสรรค์วัตถุเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายแก่มนุษย์ ขณะที่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เติมแต่งความงามในเทคโนโลยีได้อย่างกลมกลืน (มงคล หวังใจสุข.2548, หน้า 51-52 อ้างใน พระมหาประจักษ์ พนาลัย.2551, หน้า 36) อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมก็ต้องมีการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอด ปฏิบัติสืบทอดกันเพราะการที่บุคคลเห็นคุณค่า คุณประโยชน์ของวัฒนธรรมและยังคงดำรงรักษาไว้ มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายหรือสูญหายไป แล้วให้กลับคืนมามีคุณค่าเหมือนเดิม โดยอาจจะมีการปรับเปลี่ยนประยุกต์แบบเก่าให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ให้เหมาะสมกลมกลืนส่งเสริมและสอดคล้องกันให้เห็นคุณค่าและคุณประโยชน์ของวัฒนธรรมนั้น โดยทุกคนมีส่วนร่วมกันใช้สอยและปลูกฝังค่านิยมอันดีงาม โดยการศึกษาอบรมถ่ายทอดในระดับครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นๆยังคงอยู่สืบต่อไป

บทที่ 6

ข้อสรุปและเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไททรงธงคำจังหวัดชุมพร พบข้อสรุปอันเป็นผลมาจากการศึกษาที่สำคัญดังต่อไปนี้

6.1 ข้อสรุปจากการวิจัย

1.แนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ: วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ เป็นรากฐานความมั่นคงของชาติสะท้อนถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ของชาติที่มีวัฒนธรรมอันดีงามสืบทอดความเป็นชนชาตินั้นๆมาอย่างยาวนานไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (วัตถุ) หรือวัฒนธรรม ที่เป็นนามธรรม (อวัตถุ) เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี ศิลปะ วรรณคดี ศาสนา ศิลธรรมจรรยา ความเชื่อ การศึกษา กฎหมาย การปกครอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติของวัฒนธรรมนั้นมีลักษณะเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่งเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงดังกล่าวของวัฒนธรรมมีทั้งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปในทางพัฒนาเจริญงอกงาม และมีทั้งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปในทางหายนะตกต่ำและเสื่อมคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมหลักหรือวัฒนธรรมรอง/วัฒนธรรมย่อยของสังคม ด้วยเหตุดังกล่าวการดูแลรักษาโดยการอนุรักษ์ พัฒนา สืบทอดต่อยอดคุณค่าของวัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะวัฒนธรรมรอง/วัฒนธรรมย่อย เช่น วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ผู้วิจัยได้ศึกษา เนื่องจากวัฒนธรรมย่อยเหล่านี้ถูกอิทธิพลของวัฒนธรรมหลักที่ถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามากลืนกลายและหมดคุณค่า การอนุรักษ์ พัฒนา สืบทอดและต่อยอดคุณค่าจึงเป็นทางรอดที่สำคัญ โดยจะต้องตั้งอยู่บนปรัชญาพื้นฐานที่สำคัญคือ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพราะคนในชุมชน คือ เจ้าของวัฒนธรรมรับรู้และเข้าใจปัญหาและแนวทางที่จะพัฒนามากที่สุดโดยการอนุรักษ์ พัฒนา สืบทอดและต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยคนชุมชนและเพื่อคนในชุมชน การดูแลรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

2.กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
 ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ: การมีส่วนร่วมได้รับความสนใจและกลายเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญกระแสหนึ่งของการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และชุมชนท้องถิ่น ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 และแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ ได้ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) โดยภาครัฐได้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมและใช้การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือสำคัญให้ประชาชนเข้าร่วม โครงการต่างๆ โดยมุ่งหวังว่าจะเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังถือเป็นการปูพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับการสร้างพัฒนาการที่สำคัญไปสู่การปกครองตนเองของชุมชนท้องถิ่นได้ในขั้นปลาย โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าวจะต้องเกิดจากภาวะจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ เป็นหลักการสำคัญ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่มีความสอดคล้องกันด้านความคิด เพื่อการสืบทอด พื้นฟู ประเพณี วัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง เช่นเดียวกันกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ผู้วิจัยศึกษา กระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญดังต่อไปนี้จึงจะสามารถทำให้ชุมชนยังคงรักษา วัฒนธรรมไว้ได้อย่างมั่นคง กล่าวคือ การอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำนั้น การกำหนดปัญหา สาเหตุ ตลอดจนถึงแนวทางการแก้ไข เป็นขั้นตอนที่ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยตรงทุกกระบวนการ การตัดสินใจเลือกทางเลือกหรือแนวทางในการพัฒนาแก้ไขปัญหาก็จะต้องถูกกำหนดโดยชาวชุมชนต่อทรัพยากรต่างๆ การปฏิบัติงานในกิจกรรมการอนุรักษ์ พัฒนา ก็จะต้องเกิดจากกำลังแรงกายจริงของคนในชุมชน และสุดท้ายการประเมินผลของการอนุรักษ์ และพัฒนาทางวัฒนธรรมดังกล่าว ประชาชนชาวไทยทรงดำเองจะต้องเป็นผู้ประเมินถึงผลของการอนุรักษ์ดังกล่าวว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร

3.แนวทางการแก้ไขปัญหอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของ
 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ: ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ บ้านดอนรวบ ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ก็เช่นเดียวกันกับวัฒนธรรมรอง/วัฒนธรรมย่อยอื่นๆ หรือแม้แต่วัฒนธรรมหลักของสังคมคือวัฒนธรรมไทยเองก็ตาม นั่นก็คือ อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าต่างๆ ที่เข้ามาภายในชุมชนในนามของการพัฒนา แต่การพัฒนา ดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่ทำลายรากเหง้าดั้งเดิมของชุมชน คือ วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เพราะการพัฒนาสมัยใหม่มองวัฒนธรรมอื่นๆ ว่าล้าหลัง แต่แท้ที่จริงแล้วการพัฒนาแบบสมัยใหม่ดังกล่าวเป็นการพัฒนาเพียง

แก่เปลือกนอก นั่นคือ การสร้างความเจริญทางด้านวัตถุสิ่งของแต่ละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับมิติการ
พัฒนาทางด้านจิตวิญญาณ โดยเฉพาะวิถีทางวัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆของชุมชน ส่งผลให้การ
พัฒนาดังกล่าวสร้างปัญหาให้กับชุมชน ประกอบกับอีกปัญหาและอุปสรรคสำคัญ คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจาก
ภายในชุมชนเองนั่นก็คือ ความใส่ใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเอง กล่าวคือ คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่โดย
เฉพาะที่ได้รับการศึกษาสมัยใหม่ตามแบบอย่างตะวันตก ขาดความตระหนักถึงความสำคัญต่อคุณค่าทาง
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนเองละเลยไม่ใส่ใจ ส่งผลให้วัฒนธรรมบางอย่างในชุมชนเริ่มสูญหาย
ขาดความต่อเนื่อง และจะมีก็แค่เพียงแต่การแสดงทางวัฒนธรรมที่เป็นเพียงสัญลักษณ์ มิใช่เนื้อหาสาระตัวแท้ทาง
วัฒนธรรมที่เป็นเนื้อหาสาระของชีวิตจริง ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวสามารถแก้ไขได้โดยหลักการที่สำคัญ
คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน
ท้องถิ่นตนเอง โดยการส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นให้อนุชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบต่อกันอย่าง
กว้างขวางและให้รู้จักกันเป็นที่แพร่หลายไม่เพียงแต่เฉพาะในชุมชนเท่านั้น ขณะที่สถาบันการศึกษาทุกระดับชั้น โดยเฉพาะ การศึกษาขั้นพื้นฐานในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการช่วยอนุรักษ์และสืบทอด
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน โดยผ่านทางกระบวนการบูรณาการเนื้อหาสาระสำคัญของวัฒนธรรมไว้ในแบบเรียน
การเรียนการสอน ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในวิถีชีวิตปกติ และที่สำคัญภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องก็
จะต้องมีส่วนช่วยเป็นอีกหนึ่งกำลังที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่า
ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงอย่างทรงคุณค่าต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยนี้ หมายถึง ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ
สำหรับเป็นแนวทางพื้นฐานในการศึกษาวิจัยที่ลึกซึ้งซับซ้อน ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าและ
พัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะที่ได้มาจากการ
ศึกษาวิจัยและจากการลงพื้นที่ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ บ้านดินรวบ ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง
จังหวัดชุมพร โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าวัฒนธรรมถือเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคม
ทุกๆสังคมไม่เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ และการจะอนุรักษ์ พัฒนา สืบทอด ต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทาง

วัฒนธรรมใดก็ตาม ในแง่ของหลักการและเทคนิควิธีมีความแตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรมหลักหรือวัฒนธรรมรองมีความแตกต่างหลากหลายซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะ ดังนั้น หลักการที่สำคัญอันจะเป็นแกนหลักของการพัฒนาก็คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการกำหนดนโยบายการพัฒนา โดยเฉพาะ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานปกครองท้องถิ่น ในพื้นที่ต่างๆจะต้องลงสู่ชุมชน เข้าถึงชุมชน เข้าใจชุมชน แล้วจึงจะนำปัญหาที่พบที่ได้รับจากชุมชน ไปกำหนดเป็นแนวนโยบายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยปัญหาที่พบจะต้องมาจากการสะท้อนโดยชุมชนคนในชุมชน มิใช่การกำหนดปัญหาและ/หรือแนวทางการพัฒนาโดยภาคส่วนอื่นนอกชุมชน เพราะอาจจะมีปัญหาที่แท้จริง หรือไม่ได้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการ ขั้นตอนตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีภาคส่วนอื่นๆให้การสนับสนุนเพื่อให้ชุมชนเรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการปัญหาชุมชนด้วยตนเอง

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ การศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน โดยเฉพาะชุมชนที่มีเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง ด้วยเหตุดังกล่าวส่งผลต่อภาพรวมของการวิจัยทั้งในแง่ของความสำเร็จและความเที่ยงตรงของข้อมูลที่ได้รับจากการลงพื้นที่ เพื่อลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นดังกล่าว การศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวกับชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน สิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญก็คือ การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเคารพในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม มิประเมินค่าว่าดีเลวเจริญก้าวหน้าหรือล้าหลัง หรือที่เรียกว่าอคติ แต่ควรศึกษาไปตามข้อเท็จจริงให้ข้อมูลและข้อเท็จจริงเป็นผู้พูดมิให้ผู้วิจัยเป็นผู้พูด โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นเพียงร่างทรงของข้อมูลและข้อเท็จจริงของเรื่องที่จะศึกษานั้นคือชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน และสิ่งที่สำคัญที่สุดต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการศึกษาวิจัยและความถูกต้องเที่ยงและครบถ้วนข้อมูลก็คือ การสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ ความสนิทสนมคุ้นเคย ระหว่างคนชุมชนท้องถิ่นกับผู้วิจัย เพราะความเชื่อใจถือเป็นเงื่อนไขสำคัญขั้นตอนแรกสำหรับการได้มาซึ่งข้อมูลที่ลึกซึ้งและรอบด้านสำหรับการทำงานชุมชนในเชิงคุณภาพ ทั้งนี้เนื่องจากนักวิจัยเป็นผู้ที่แปลกหน้าสำหรับชุมชน เทคนิควิธีการสำคัญต่อปัญหานี้ก็คือ การสร้างความเป็นคนใน ผ่านทางการสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชนบุคคลที่เป็นปราชญ์หรือผู้อาวุโสของชุมชนที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ เพราะบุคคลเหล่านี้นอกจากจะเป็นแหล่งข้อมูลชั้นดีของชุมชน บุคคลเหล่านี้ยังเป็นกลางในการสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน ซึ่งนั่นก็หมายถึงการได้มาซึ่งข้อมูลที่ลึกซึ้งครบถ้วนและรอบด้านอันหมายถึงความสำเร็จของการศึกษาวิจัยซึ่งเทคนิคดังกล่าวก็จะต้องอาศัยเวลาเป็นเงื่อนไขและปัจจัยสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

กรมการพัฒนาชุมชน.(2527).การพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ.กรมการพัฒนาชุมชน.

กาญจนา แก้วเทพ.(2538). สื่อส่องวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา

โกวิท พวงงาม.(2553).การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น.กรุงเทพฯ. บพิธการพิมพ์.

โกวิท พวงงาม.(2545). การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.

กนกศักดิ์ พูลสวัสดิ์.(2547).การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายการสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติด: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลไร่รอด อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี.ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา.(2555). การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต วิชาเอกการจัดการทั่วไป คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2558) แผนแม่บทการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย (พ.ศ.2558-2560). กรุงเทพฯ. กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

กฤษณะ ทองแก้ว.(2560).การสร้างศักยภาพชุมชนของชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพร. อินทนิลทักษิณสาร ปีที่ 12 ฉบับพิเศษ (มกราคม-ธันวาคม 2560)

เกรียงไกร ส่องแสงเส็ง.(2555).การเมืองเรื่องชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ของไทยทรงดำ: ศึกษากรณี อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี.เอกสารประกอบโครงการประชุมทางวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 13. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร.(2557).ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย.กรุงเทพฯ.สำนักพิมพ์มติชน.

งามพิศ สัตย์สงวน.(2538). หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม.ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งามพิศ สัตย์สงวน.(2552).สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาครอบครัวไทยโซ่ง.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ.สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งามพิศ สัตย์สงวน.(2551).สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาครอบครัวญวน.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพ.สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิวรรณ จันทลา และคณะ.(2554).รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์.กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

จุฬาร ปานชัย.(2555). การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนต่อระบบเตือนภัยล่วงหน้าสำหรับพื้นที่เสี่ยงอุทกภัย-ดินถล่ม : กรณีศึกษาเฉพาะหมู่บ้านที่ตั้งสถานีเตือนภัยในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีงบประมาณ 2555. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จุมพล หนิมพานิช.(2549).แนวคิดทั่วไปเกี่ยวประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่น.นนทบุรี. ในเอกสารประมวลสาระชุดวิชา.ประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่น.มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

จิตรลดา เกิดเรือง.(2548).การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดสุพรรณบุรี.วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร.

จ้านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ.(2549).สังคมวิทยา.พิมพ์ครั้งที่ 13.กรุงเทพ.สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จ้านง ทองประเสริฐ. (2541).ภาษากับวัฒนธรรมในวัฒนธรรมไทย.ปีที่ 34 ฉบับที่ 4 (มกราคม 2541 หน้า 27-31)

จำลอง บุญเรืองโรจน์.(2545).การวิเคราะห์ระบบคุณค่าภูมิปัญญาไทยในวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ: กรณีศึกษาชาวไทยทรงดำในอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร

จามร พงษ์ไพบูลย์.(2550).รายงานการวิจัย เรื่อง กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา: “เพลงโหงฟาง” ของจังหวัดตราด.สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.กระทรวงวัฒนธรรม.

เจริญ ศรีศศลักษณ์.(2558).การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำ บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม.เอกสารประกอบการประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา.มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ฉลาดชาย รมิตานนท์.(2527). โครงการศึกษานโยบายสาธารณะป่าไม้สัมคมกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร:สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ.(2545).การวิจัยชุมชน.กรุงเทพฯ:เอส.อาร์.พรีนติ้งแมส โปรดักส์.

ชวน เพชรแก้ว และคณะ.(2549).รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาและพัฒนางานวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้.สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร.(2552).การบริหารจัดการงานท้องถิ่น.กรุงเทพฯ:สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

แซน ชื่นสิวา.(2538). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ชานนท์ วิสุทธิชานนท์.(2558).การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

ณรงค์ อาจสมิติ.(2555).รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ไทดำ.วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา 31 (2) กรกฎาคม-ธันวาคม 2555

ณรงค์ เส็งประชา.(2537).สังคมวิทยา.กรุงเทพฯ: พิกัดอักษร

ดวงใจ อุชชิน.(2559).การศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เสริมอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นเครื่องประดับโดยนำแนวความคิดความเชื่อจากวัฒนธรรมไทยทรงดำ กรณีศึกษา : กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำบ้านหัวเขาเงิน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2559

ดำรง ฐานดี. (2536).ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ:คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

दनัย ไชยโยธา.(2543). พัฒนาการของมนุษย์กับอารยธรรมในราชอาณาจักรไทย เล่ม 1 .กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

ถวิลวดี บุรีกุล. (2548). การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา.สถาบันพระปกเกล้า.

ทวีศักดิ์ นพเกษตร.(2542).วิกฤติสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยาการกระบวนการ เล่มที่ 2.กรุงเทพฯ.
สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.

ชูवल ทองอินทราช.(2557).รายงานการวิจัย เรื่อง องค์การศาสนากับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชน
เข้มแข็ง: ศึกษากรณีเทศบาลพลายชุมพล จังหวัดพิษณุโลก.สาขารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

ชูवल ทองอินทราช.(2560).รายงานการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการตนเองสู่การเป็นชุมชนต้นแบบที่
มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาย่านคลองเรือ จังหวัดชุมพร. สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร

ชูवल ทองอินทราช.(2557).ผู้ก่อตั้งกระแสนร ผู้คือปรัชญาจารย์ คือปรัชญา เปี่ยมพงศ์สานต์ ผู้
วางรากฐานให้เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองไทย: ว่าด้วยแนวความคิดทางเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองของ ดร.ปรัชญา เปี่ยม
พงศ์สานต์.วารสารเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองบูรพา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2557.คณะรัฐศาสตร์และ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์.(2553).ชุมชนศึกษา.กรุงเทพฯ.สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนเศรษฐ์ เจริญเมือง.(2549).พลเมืองกับท้องถิ่นเข้มแข็ง.กรุงเทพฯ.โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.

ธีรยุทธ์ มูลละออง.(2553).การศึกษาและพัฒนาเครื่องแต่งกายไทยทรงดำเพื่อธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษา
จังหวัดสุพรรณบุรี.ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวัฒนธรรมการออกแบบ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นภาพรณี หะวานนท์.(2550).ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน.กรุงเทพฯ.สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). การมีส่วนร่วม หลักพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง.เชียงใหม่ : สิริ
ลักษณ์การพิมพ์.

นรินทร์ จงวุฒิวาศย์.(2527). กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา
ชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.กรุงเทพฯ.สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ (2557).รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริม
พฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย.สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นิตยา บุญสิงห์.(2544). วัฒนธรรมไทย.กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา

บัญญัติ ขงย่วน และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์. (2550).การใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม.วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.ปีที่18 ฉบับที่ 1 ม.ค. – มิ.ย. 2550

เบญจพร เชื้อผึ้ง และคณะ.(2556).รายงานการวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านสังคมและวัฒนธรรมของลาวโซ่ง บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ปริธดา สิงห์ลือ.(2547). ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำอำเภอฉิมบารมีจังหวัดพิจิตร. คณะกรรมการคัดเลือกหมู่บ้านภูมิปัญญาไทย. สภาวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร

ปรีดา พูลสิน.(2554).โครงการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส.กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

ปิ่นฉัตร สินธุสอาด.(2548).แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรม.เอกสารการสอนชุดวิชาอารยธรรมมนุษย์.พิมพ์ครั้งที่ 2.นนทบุรี.สาขาศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประยูทธ ศรีกระจ่าง.(2546).ผลกระทบทางสุขภาพและปัจจัยที่กำหนดสุขภาพจากการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งหมู่บ้านสามขา จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าอิสระ สาธารณะ สุขศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประทีพ ทองเหลือ.(2552).การออกแบบและพัฒนาสิ่งทอพื้นเมืองไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี กรณีศึกษา: ชุดผ้าบนโต๊ะอาหาร. ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาอุตสาหกรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปาริชาติ วัลย์เสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พันทิพา มาลา และลำยอง ปลั่งกลาง.(2553). รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาชุมชนอำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

พัชรินทร์ สิริสุนทร.(2552).ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพ.สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชรภา เอื้ออมรวณิช.(2560).การสื่อสารภายใต้มิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมตามแนวคิด Geert Hofstede.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.ปีที่ 25 ฉบับที่ 47.มกราคม – เมษายน 2560

พระมหาประจักษ์ พนาลัย.(2551).การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมของ “หมอเสนเรื่อน” ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร.(2549).แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น.นนทบุรี. ในเอกสารประมวลสาระชุดวิชา.ประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่น.มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต).(2546).พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวินัยธรสุชินันท์ กนต์วีโร.(2556). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสียของชุมชนคลอง 5 อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธัญญาวริษฐ์ โชติปัญญา.(2553). ประวัติไทยทรงดำชุมพร.แหล่งเข้าถึง. www.taidamchumporn.blogspot.com.สืบค้นเมื่อ (22 กันยายน 2560)

พีรธร บุญยรัตพันธุ์และคณะ.(2552).การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน.พิษณุโลก.สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร.

มงคล หวังใจสุข และคณะ.(2548). สังคมวิทยาเบื้องต้น.กรุงเทพฯ.มหาวิทยาลัยศรีปทุม

มานิตา เชื้ออนันต์.(2543).ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของลาวโซ่ง.สุพรรณบุรี.สุพรรณกรพิมพ์

มยุรี วัดแก้ว.(2521).การศึกษาโครงสร้างสังคมของลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ยศ สันตสมบัติ.(2544). มนุษย์กับวัฒนธรรม.ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ยศ สันตสมบัติ.(2556). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัตนะ บัวสนธิ์ และคณะ.(2552). วิธีชีวิตด้านสุขภาพไทยทรงดำ จากวันวานสู่ยุคสุขภาพพอเพียง. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

รัชฎา มุณีรัตน์.(2548). การศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดปทุมธานี. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

เรไร สืบสุข และคณะ.(2523). โครงการรวบรวมและวิจัยคติชนวิทยาท้องถิ่น อันดับที่ 1 วรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบุรี.

เรณูมาศ รอดเนียม.(2556). ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา : กรณีศึกษา ชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น

วันชัย วัฒนศัพท์. (2549). ระบบทวิภาคีกับการแก้ไขปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ ศูนย์สันติวิชัยและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ : กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน.

วิรัช วิรัชนิการวรรณ.(2530). ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน : ประชาชนข้าราชการและผู้นำรัฐบาล. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

วีระ สมบูรณ์ (2553) รัฐ-ชาติ ชาติพันธุ์ ข้อเสนอแนะบางประการว่าด้วย ความเป็นชาติ ความเป็นรัฐ และปัญหาชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์สมมติ.

วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคณะ.(2548). วิถีไทย. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์แสงดาว

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล.(2552). พัฒนาการด้านประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทย. ประมวลสาระชุดวิชาไทยศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 13. นนทบุรี. สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศิริจิต สุนันตะ (2556) สถานการณ์โต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย.วารสารภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ 32 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2556)

สมักร บุรวาส.(2540).ปัญญาวิวัฒน์ กำเนิดและวิวัฒนาการแห่งปัญญาของมนุษยชาติในอดีต. กรุงเทพฯ.สำนักพิมพ์สยาม.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์.(2541).การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ.กรุงเทพฯ.เอมีเทรตติ้ง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526).การพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ.สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สุริรา ชัยรักษา.(2553).รายงานการวิจัย เรื่อง วัฒนธรรมชาวสวนยางพาราท่ามกลางกระแสทุนนิยม: ชุมชนไม้เรียง อำเภอลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช.กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

สุพจน์ พงษ์สิทธิ์บุบผา.(2543). การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนภายใต้การชี้นำของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาป่าชุมชนวัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุริยะ หินเมืองเก่า.(2555).การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทในชุมชนไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2555

สุชาติ จักรพิสุทธ์.(2547).การศึกษาทางเลือกของชุมชน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (มิถุนายน-สิงหาคม 2547)

สุกัญญา จันทะสุน.(2538).ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอด: กรณีศึกษา พิธีเสนเรือน ชาวลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษาคู่ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

เสาวนีย์ เตือนเด่น และคณะ.(2558). รายงานการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของบุคลากร กองบริการการศึกษา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยรามคำแหง.กรุงเทพฯ.มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2552). แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ.2550-2559) กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ.(2555) รัฐบาลและชาติพันธุ์ การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์: ปัญหาและข้อเสนอแนะ.เชียงใหม่.สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 (สสว.10) จังหวัดเชียงใหม่.

สำนักงานจังหวัดชุมพร กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร(2560)ประวัติความเป็นมาของจังหวัดชุมพร.แหล่งเข้าถึง. <http://www.chumphon.go.th/2013/page/history> สืบค้นเมื่อ (22 กันยายน 2560)

อารง สุทธาศาสน์ (2557) แนวคิดทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาชนกลุ่มน้อย : แนวทางแก้ปัญหาสามจังหวัดภาคใต้.วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยปทุมธานี 183 ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2557.

อรทัย ก๊กผล.(2546). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิปริญญาโทสำหรับนักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรสา เงินฉาย.(2550). การศึกษาสภาพวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกวิทย์ นวเศรษฐ.(2554). การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการวางผังชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนโพสโสมสต์และชุมชนทรัพย์สินพัฒนา.การค้นคว้าอิสระ สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เอกวิทย์ ณ ถลาง.(2540). **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.** นนทบุรี.มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

อคิน รพีพัฒน์.(2525). **ความสำคัญของการมีส่วนร่วม.** กรุงเทพฯ.มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง.

อคิน รพีพัฒน์.(2547). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา.** กรุงเทพฯ.ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546) **อัตลักษณ์ Identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด.** กรุงเทพฯ.คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Author Dunham. (1985). **Community Welfare Organization.** New York: Thomas y. Crowell Company.

Creighton L. James. (2005). **A Guid Book for Involving Citizens in Community.** Creighton University.

Cohen M. John, T. Norman. (1977). **Rural-Development Participation : Concepts and Measures for Project Design Implementation and Valuetion.** The Rural Development Committee Center for International Studies. Cornell University.

Erwin William. (1976). **Participation Management :Concept Theory and Implementtion.** Atlanta Georgia State University.

Eriksen, Thomas. (1999) “**Ethnicity, Race and Nation**” in M. Guibemau and J. Rex (Eds) The Ethnicity Reader: Nationalism, Multicult realism and Migration. New York: Polity Press.

Hall, E.T. (1976).**Beyond Culture.** New York: Doubleday

Hofstede, G and Hofstede, G.J. (2005). **Cultures and Organizations: Software of the Mind.** Revised and Expanded. USA: McGraw – Hill

Koufman H.F. (1949). **Participation Organized Activities in selected Kentucky Localities.** Aricultural Eperiment Station Bulletins.

Leach, Edmund (1954) **political Systems of Highland Burma.** London School of Economics and Political Science.

Peter Du Soutoy. (1962).**The Organization of A Community Development Programmed.** London: Oxford University Press.

Ritzer, George.(2004).**Classical Sociological Theory.** Americas: McGraw-Hill Companies.

Smith D. Anthony (1986) **The Ethnic Origins of Nations.** Oxford: Basil Blackwell.

WHO and UNICEF. (1978). **Report of The International Conference on Primary Healt Care.** New York : N.P Press.

การสัมภาษณ์

พระครูอาทรประชารักษ์ เจ้าอาวาสวัดดอนรวบ เจ้าคณะตำบลปากน้ำ สัมภาษณ์เมื่อ วันอังคาร ที่ 11 เมษายน พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายสุรินทร์ เทวบิน ผู้อำนวยการสุขุมชนบ้านบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันเสาร์ ที่ 8 เมษายน พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายเชียร อ่องวงศ์ ผู้อาวุโสชุมชนบ้านบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันเสาร์ ที่ 8 เมษายน พ.ศ.2560. จังหวัด
ชุมพร

นายกันภิรมย์ กุญคำ นายกเทศมนตรีตำบลบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันอังคาร ที่ 11 เมษายน พ.ศ.2560.
จังหวัดชุมพร

นางวารารณ์ ชื้อสตัย นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม
พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายอำนาจ แสงทอง ปราชญ์ชุมชนบ้านบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2560.
จังหวัดชุมพร

นายวรรณพ เทวบิน ผู้ใหญ่บ้านบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันเสาร์ ที่ 8 เมษายน พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายเหลี่ยม เรืองศรี ชาวบ้านชุมชนบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2560. จังหวัด
ชุมพร

นางมณีจันทร์ สุพรรณวงศ์ ชาวบ้านชุมชนบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2560.
จังหวัดชุมพร



ภาคผนวก ก

(รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์)

พระครูอาทรประหารักษ์ เจ้าอาวาสวัดดอนรวบ เจ้าคณะตำบลปากน้ำ สัมภาษณ์เมื่อ วันอังคาร ที่ 11 เมษายน พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายสุรินทร์ เทวบิน ผู้อาวุโสชุมชนบ้านบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันเสาร์ ที่ 8 เมษายน พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายเชียร อ่องวงศ์ ผู้อาวุโสชุมชนบ้านบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันเสาร์ ที่ 8 เมษายน พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายกันภิรมย์ กุญคำ นายกเทศมนตรีตำบลบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันอังคาร ที่ 11 เมษายน พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นางวารภรณ์ ชื่อสัตย์ นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายอำนาจ แสงทอง ประชาชนชุมชนบ้านบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายวรรณพ เทวบิน ผู้ใหญ่บ้านบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันเสาร์ ที่ 8 เมษายน พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นายเหลี่ยม เรืองศรี ชาวบ้านชุมชนบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

นางมณีจันทร์ สุพรรณวงศ์ ชาวบ้านชุมชนบางหมาก สัมภาษณ์เมื่อ วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2560. จังหวัดชุมพร

ภาคผนวก ข

(แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย)

เรื่อง : กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

แบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร.

คำชี้แจง

คำถามสัมภาษณ์ ฉบับนี้ เป็นคำถามสัมภาษณ์เพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1.เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ (2.เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ (3.เพื่อสร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อความร่วมมือในการตอบคำถามการสัมภาษณ์ของท่าน

(1.ชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพรในพื้นที่บ้านบางหมากมีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากที่ใด และมีการตั้งรกรากได้อย่างมั่นคงตั้งแต่ในสมัยไหน

(2.ลักษณะพื้นฐานต่างๆทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิต ของชาวไทยทรงดำบ้านบางหมากเป็นอย่างไร

(3.ในปัจจุบัน วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ของชาวไทยทรงดำบ้านบางหมากที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายมีการเปลี่ยนแปลงและแตกต่างจากอดีตหรือไม่อย่างไร

(4.ชาวไทยทรงดำบ้านบางหมากมีแนวทางในการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ดั้งเดิมของตนเองอย่างไร

(5.การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการบูรณาการภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปสู่การส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาความหลากหลายของคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยดำบ้านบางหมากได้หรือไม่

(6.มีกระบวนการขั้นตอนในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และการบูรณาการภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมไทยดำบ้านบางหมากที่สำคัญอย่างไรบ้าง

(7.อะไรคือปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม โดยเฉพาะแบบดั้งเดิม ต่อชาวไทยทรงดำชุมชนบ้านบางหมาก

(8. ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวมีที่มาจากปัจจัยที่สำคัญอะไร มาจากปัจจัยภายในชุมชนไทยทรงดำเอง หรือมาจากปัจจัยภายนอกชุมชน

(9. จะแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอันจะส่งผลกระทบต่อ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม โดยเฉพาะแบบดั้งเดิมของชาวไทยทรงดำชุมชนบ้านบางหมากได้อย่างไร

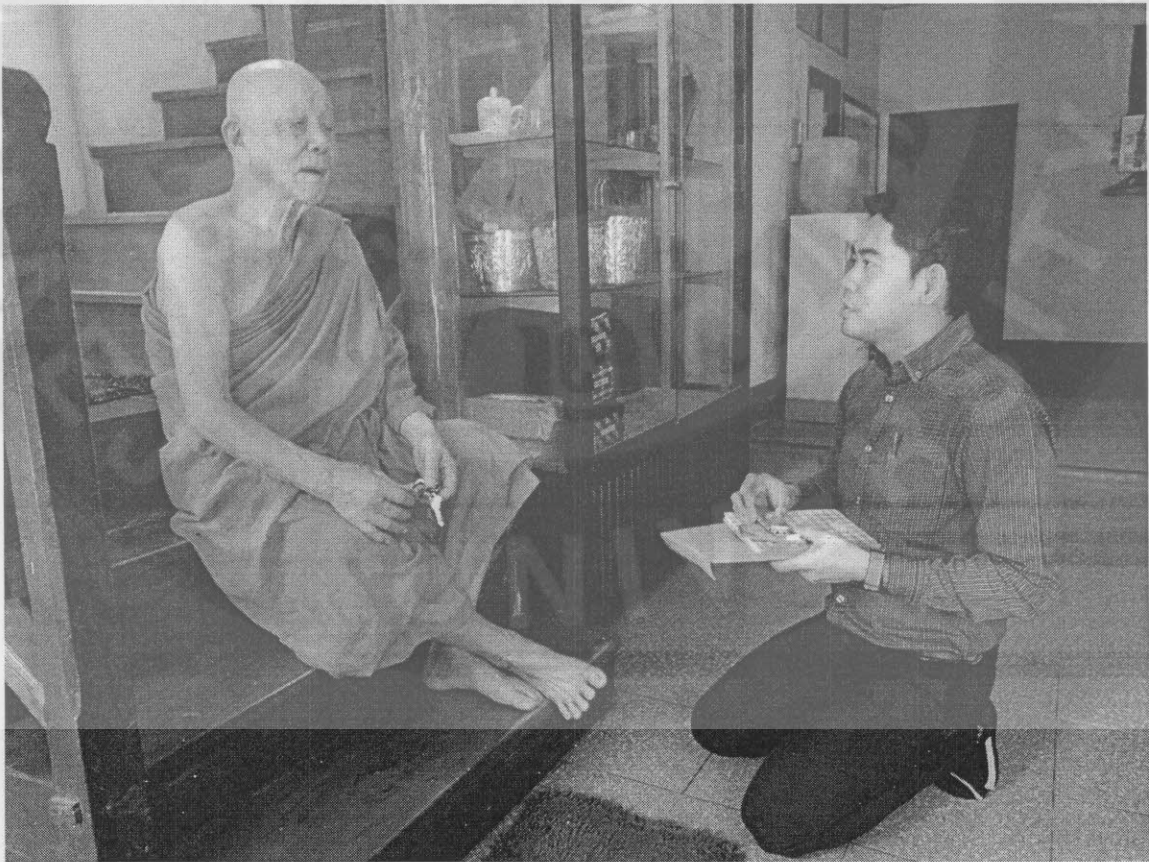
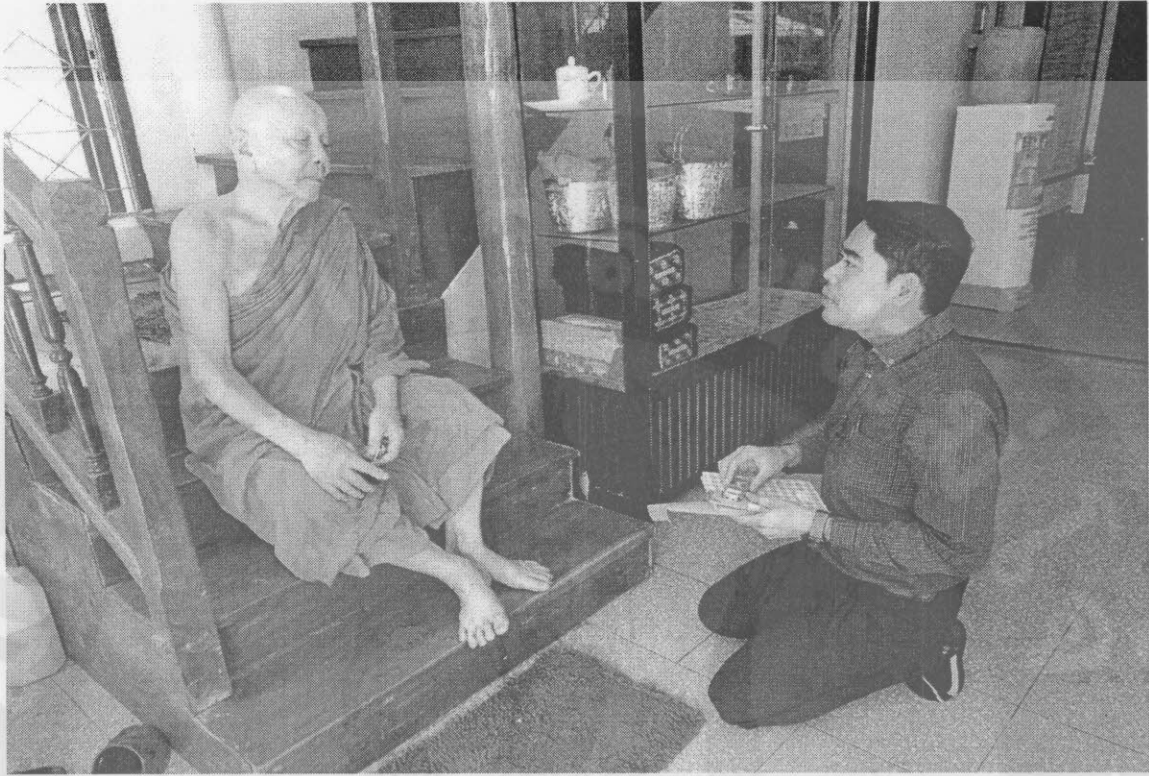
(10. มีข้อเสนอแนะสำคัญอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับไทยทรงดำชุมชนบ้านบางหมากอย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ก

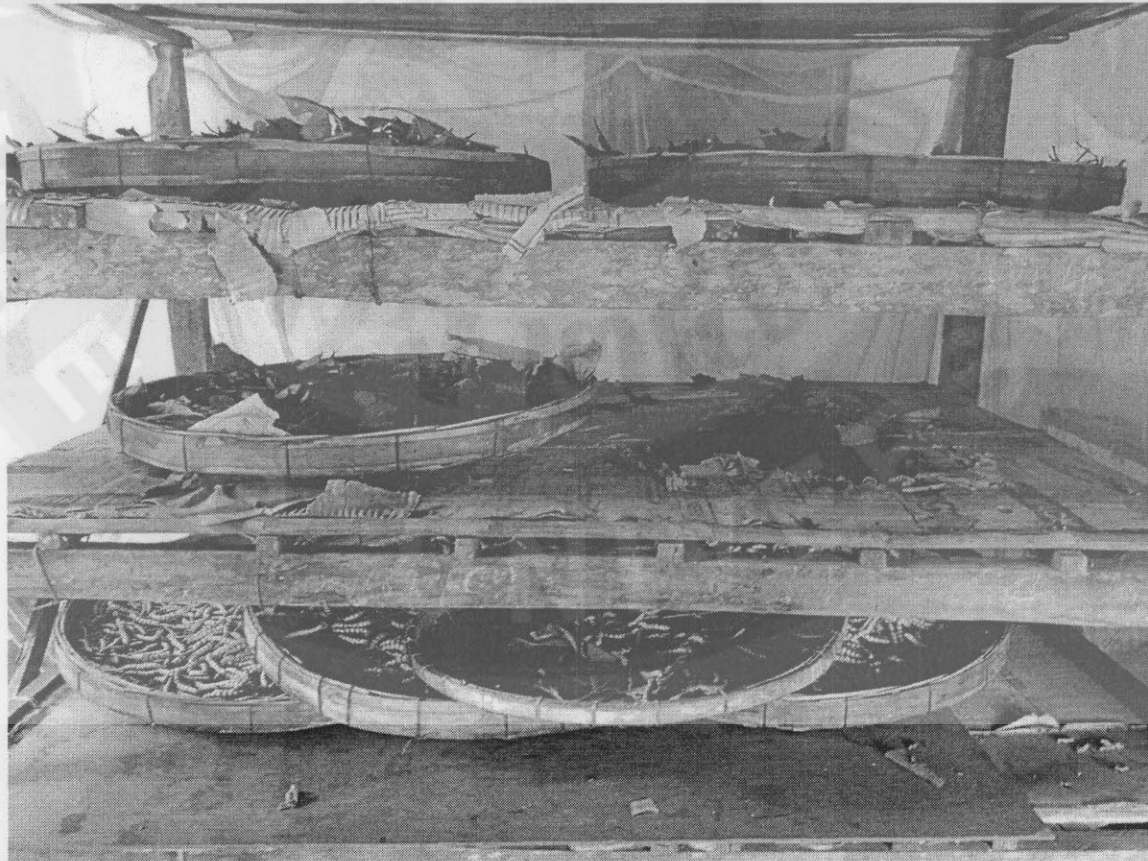
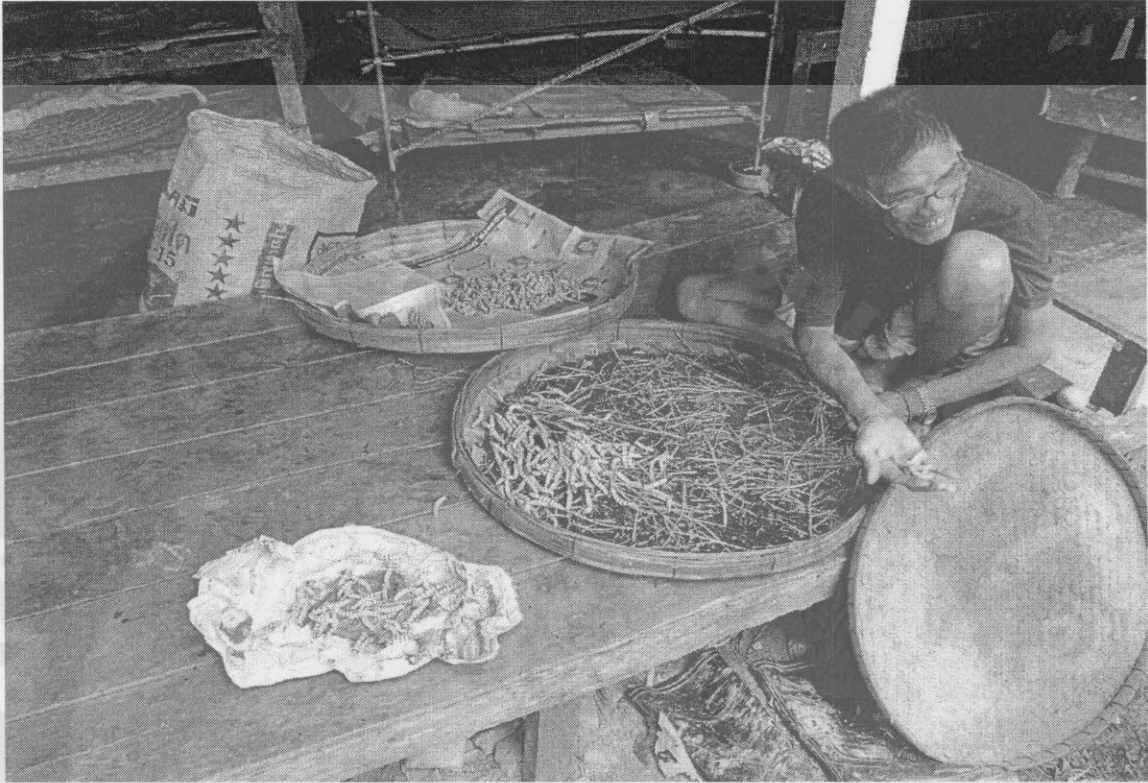
(ภาพประกอบการลงพื้นที่ชุมชน)



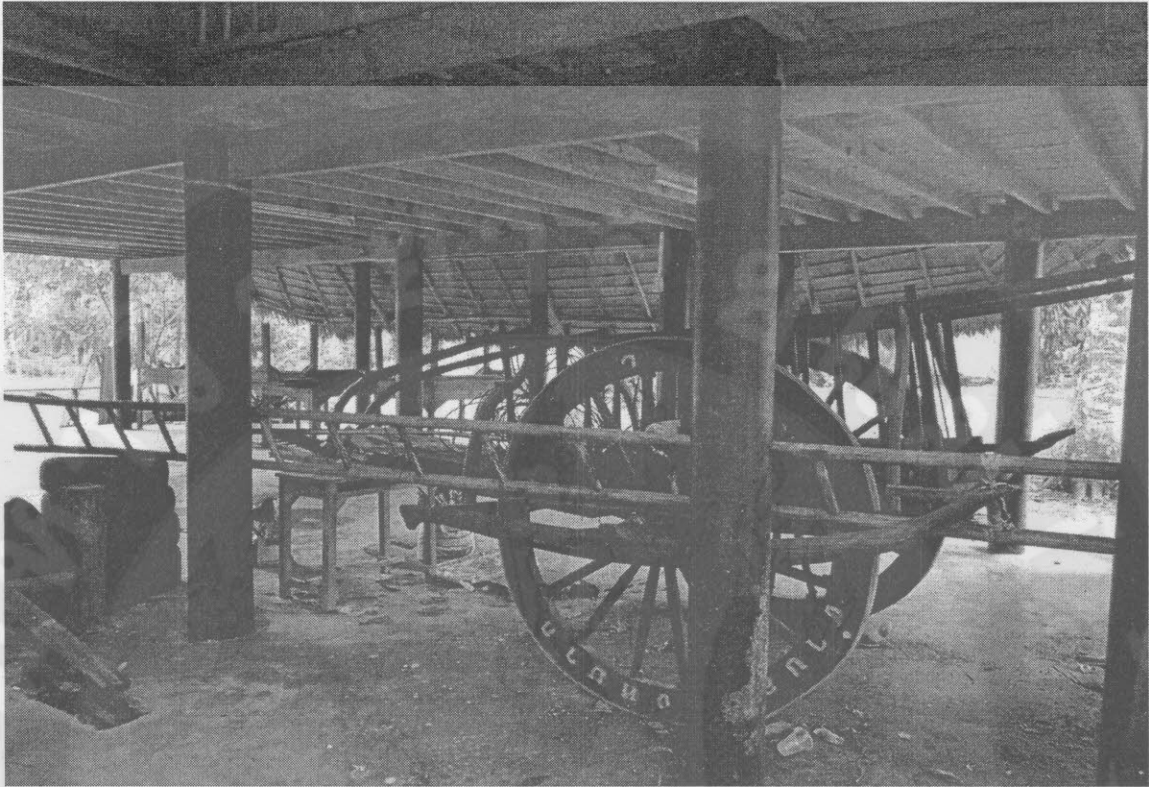




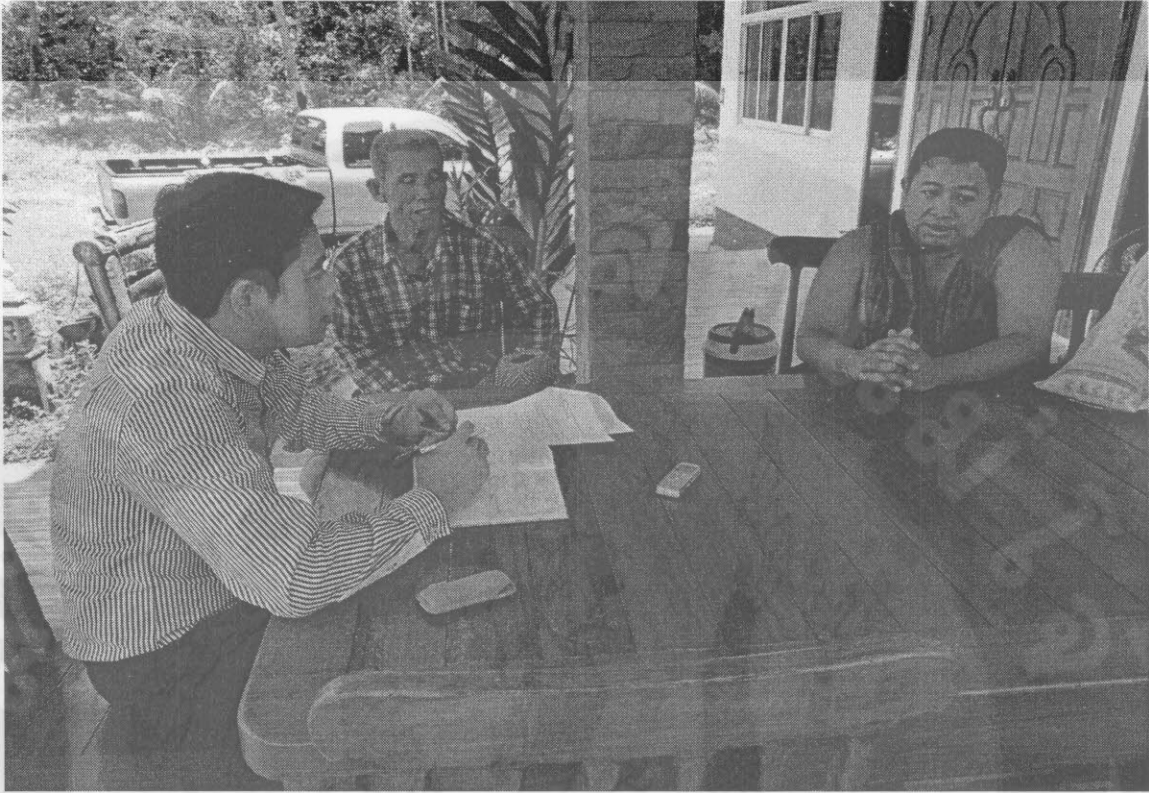


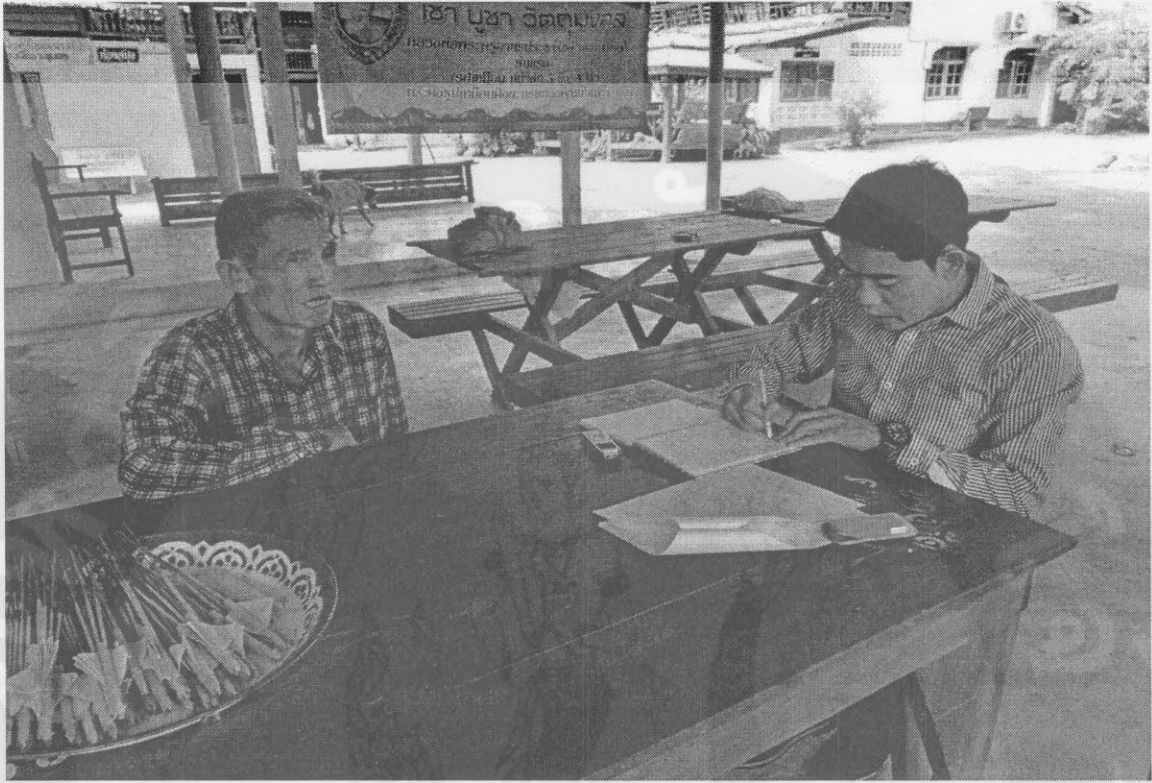


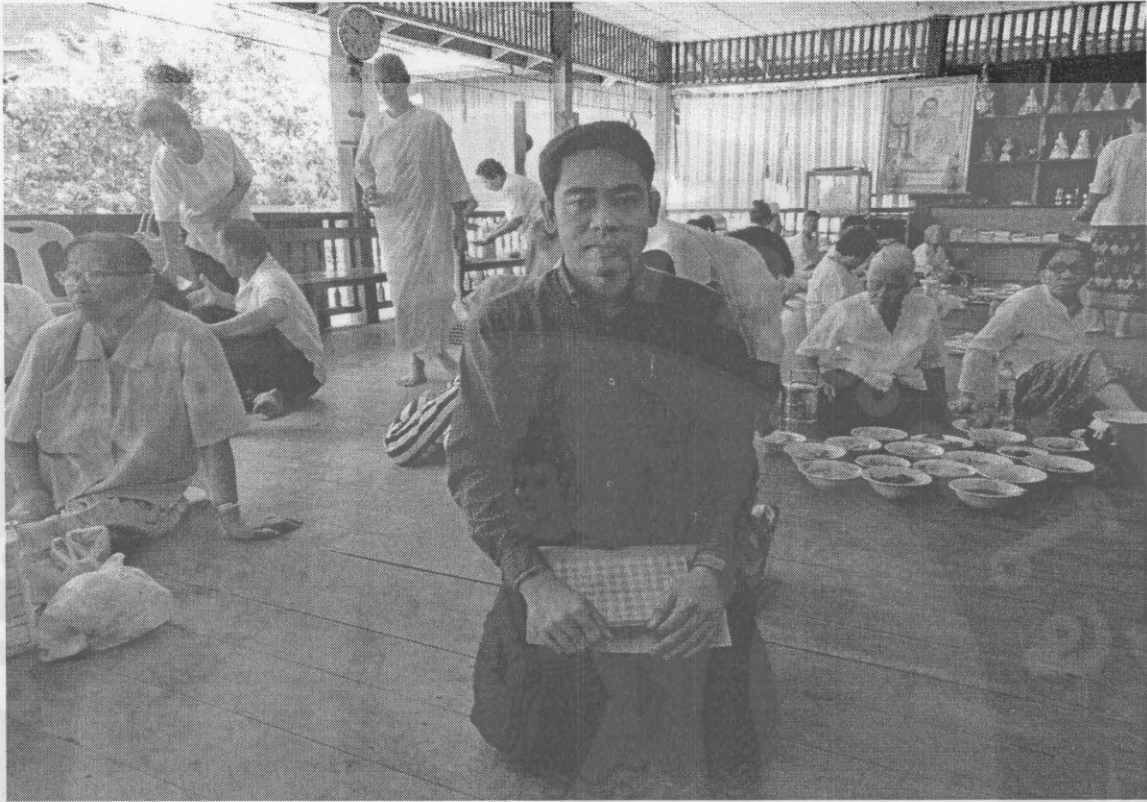












ภาคผนวก ง

(ประวัติผู้วิจัย)

ชื่อ-นามสกุล : นายรุฬพล ทองอินทราช

วัน เดือน ปีเกิด : 12 พฤศจิกายน 2526

ประวัติการศึกษา : ร.บ. รป.บ. พธ.บ.(เกียรตินิยม) ร.ม. ร.ค. (D.Pol.Sc. Candidate in Political Economy)

ระดับปริญญาตรี

-รัฐศาสตรบัณฑิต (ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีการศึกษา 2551

-รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (การบริหารทรัพยากรมนุษย์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีการศึกษา 2554

-พุทธศาสตรบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา) เกียรตินิยม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2552

ระดับปริญญาโท

-รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองและการปกครอง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2554 ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาการเมืองไทย”

ระดับปริญญาเอก (D.Pol.Sc. Candidate in Political Economy)

-รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ) มหาวิทยาลัยบูรพา ปีการศึกษา 2557-ปัจจุบัน ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วาทกรรมว่าด้วยโสเภณีในสังคมไทย”

ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

-เรื่อง “องค์การศาสนากับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ศึกษากรณีเทศบาลพลายชุมพล จังหวัดพิษณุโลก” ได้รับทุนสนับสนุนจาก สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ปี 2557

-เรื่อง “กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร” ได้รับทุนสนับสนุนนักวิจัยรุ่นใหม่ จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้-เชียงใหม่ ประจำปี 2559

-เรื่อง “การบริหารจัดการตนเองสู่การเป็นชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านคลองเรือ จังหวัดชุมพร” ได้รับทุนสนับสนุนนักวิจัยรุ่นใหม่ จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้-วิทยาเขตชุมพร ประจำปี 2559

-เรื่อง “เจตคติของนักศึกษารัฐศาสตร์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา” โครงการวิจัยชั้นเรียน สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร ปี 2559

บทความทางวิชาการ

-“ผู้ก่อตั้งกระแสธาร ผู้คือปรัชาจารย์ คือปรัชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ผู้วางรากฐานให้เศรษฐศาสตร์การเมืองไทย: ว่าด้วยแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของ ดร.ปรัชา เปี่ยมพงศ์สานต์” ตีพิมพ์ใน วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ปี 2557

-“บทวิเคราะห์วรรณกรรม 1984: ว่าด้วยการวิพากษ์สังคมการเมืองไทย”วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 ปี 2558

-“อ่าน 1984 แล้วรื้อถอน ทำทาย การเมืองไทย ในเชิงปรัชญา”วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 ปี 2559

บทความวิจัย

-นำเสนอบทความงานวิจัย เรื่อง “ศาสตร์รัฐธรรมนูญกับการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ” ในโครงการประชุมทางวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ครั้งที่ 2 ประจำปี 2553 ณ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

-นำเสนอบทความงานวิจัย เรื่อง “ศาสตร์รัฐธรรมนูญกับบทบาทหน้าที่ในการรักษาไว้ซึ่งความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ” ในโครงการประชุมทางวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัย “พินุลสงครามวิจัย” ประจำปี 2558 มหาวิทยาลัยราชภัฏพินุลสงคราม

-นำเสนอบทความวิชาการ โครงการเสวนาทางรัฐศาสตร์ครั้งที่ 4 เศรษฐศาสตร์การเมือง: จากโลกาภิวัตน์ถึงโลกาภิวัตน์เรื่อง “ผู้ก่อตั้งกระแสน้ำ ผู้คือปรัชญาจารย์ คือปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ผู้วางรากฐานให้ เศรษฐศาสตร์การเมืองไทย: ว่าด้วยแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของ ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์” ณ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วันเสาร์ ที่ 12 กันยายน 2558

-นำเสนอบทความงานวิจัย เรื่อง “ทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน : กรณีศึกษาวัดในเขตเทศบาลพหลโยธิน” ในงาน การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารจัดการ ครั้งที่ 9 “Knowledge, Innovation, and Collaboration” วันเสาร์ที่ 1 กรกฎาคม 2560 ณ อาคารวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (มอ.หาดใหญ่) ในลำดับที่ 1 กลุ่ม Public management, Public Policy and Local Government Administration

-นำเสนอบทความงานวิจัย เรื่อง “สถาบันเชิงวัฒนธรรมภูมิคุ้มกันการล่มสลายของชุมชน-ท้องถิ่น” ในงาน การประชุมวิชาการระดับชาติ การบริหารการพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร ครั้งที่ 2 ประจำปี 2560 หัวข้อ ยุทธศาสตร์การบริหารสู่วิถีการพัฒนาสังคมอย่างมีคุณภาพที่ยั่งยืน ณ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) กรุงเทพฯ

วิทยากร/บรรยาย

-วิทยากรบรรยาย โครงการอบรม คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี หัวข้อ “บทบาทต่อมวลชนกับการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง” วันที่ 5 กันยายน 2556 ณ ห้องราชวดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

-วิทยาการบรรยาย โครงการสัมมนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เรื่อง “สานตีสวนนา : ว่าด้วยการหาทางออกให้กับรัฐนาวาไทย” วันที่ 12 มกราคม 2557 ณ ห้อง GA103 อาคารเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

-วิทยาการบรรยาย โครงการอบรม คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี หัวข้อ “เหลี่ยมหน้า แลหลังนิติศาสตร์(กระแสหลัก) : ว่าด้วยญาณวิทยาและวิธีวิทยาของกระแส” วันที่ 15 ตุลาคม 2557 ณ ห้องราชาวดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

อบรม/สัมมนา

-ผู้ทรงคุณวุฒิ วิจารณ์ผลงาน โครงการงานประชุมวิชาการและงานวิจัย สมาคมรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2558

-อบรมโครงการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ (ลูกไก่ รุ่น 1) ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช) และได้รับเลือกเป็นรองประธานคณะกรรมการรุ่น ลูกไก่ 2558

-ตัวแทนสาขาวิชารัฐศาสตร์ มรพส เข้าร่วมสัมมนา การรับฟังความคิดเห็นจากนักวิชาการสาขานิติศาสตร์และรัฐศาสตร์เพื่อการแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญ 2558 จัดโดย คณะกรรมการปฏิรูปการเมือง สภาปฏิรูปแห่งชาติ

-คณะกรรมการ จัดโครงการ ส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ทางด้านรัฐศาสตร์ ในงานสัมมนา รัฐศาสตร์ : ศาสตร์และศิลป์แห่งการปกครอง บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ 2558

-อบรมโครงการสัมมนาวิชาการ นิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยบูรพา “ทฤษฎีวิพากษ์และสังคมศาสตร์” ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2558

-อบรมโครงการสัมมนาวิชาการ นิสิตระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยบูรพา โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากรุ่นสู่รุ่น นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยบูรพา ณ โรงแรมรอยัลพลาคลิฟ บีช รีสอร์ท อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง วันที่ 4-6 กันยายน 2558

-โครงการชุมชนเชิงปฏิบัติการ โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตรีมนอร์ธ-อนาคตกาศเหนือพลังพลเมือง: รากฐานสังคมที่เป็นธรรม ครั้งที่ 3 วันที่ 14-17 มิถุนายน 2558 ณ โรงแรมไอเอยรา แกรนด์พาลาเซอ พิชญ โลก

-โครงการฝึกอบรมหลักสูตร “พัฒนาผู้จัดการงานวิจัย รุ่นที่ 11 วันที่ 17-19 พฤษภาคม 2560” โดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช) ร่วมกับ สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (สวก) ณ โรงแรมไดมอนด์พลาซ่า สุราษฎร์ธานี

-โครงการประชุมชี้แจงกรอบวิจัยมุ่งเป้า ประจำปีงบประมาณ 2561 ภาคใต้ วันอังคารที่ 20 มิถุนายน 2560 โดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ร่วมกับ เครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (คอบช) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช) สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (สวก) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน) สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (สพภ) ณ โรงแรมไดมอนด์พลาซ่า หาดใหญ่ สงขลา

การบริการวิชาการ

-โครงการอบรมสัมมนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เรื่อง “สานติเสวนา : ว่าด้วยการหาทางออกให้กับรัฐนาวาไทย” วันที่ 12 มกราคม 2557 ณ ห้อง GA103 อาคารเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เวลา 5 ชั่วโมง มีผู้เข้าร่วมอบรม 200 คน

-วิทยากรบรรยาย โครงการอบรมเยาวชน เรื่อง “ประชาธิปไตยกับพลเมือง” อำเภอลำตาหลวง จังหวัดพิจิตร โลก 22 มิถุนายน 2558

รางวัล/เกียรติคุณ

-ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ที่มีหัวข้อสอดคล้องกับการพัฒนาประชาธิปไตยจากสถาบันพระปกเกล้า ประจำปี 2553

-ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ที่มีหัวข้อสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศระดับบัณฑิตศึกษา จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี 2553

-ผลงาน (วิทยานิพนธ์) เรื่อง “บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาการเมืองไทย” ได้รับการคัดเลือกเข้าห้องสมุดรัฐสภาและได้รับการคัดเลือกจากวุฒิสภาเพื่อใช้เป็นข้อมูลทางวิชาการในกระบวนการนิติบัญญัติ

-การอ้างอิงผลงานผลงาน (วิทยานิพนธ์) เรื่อง “บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาการเมืองไทย” ได้รับการอ้างอิงจากหลายหน่วยงานดังต่อไปนี้

-สำนักงานสมาชิกวุฒิสภา

-สำนักงานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

-สถาบันพระปกเกล้า

-สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

-สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

-เว็บไซต์การเรียนรู้ : ตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

งานบริหาร

-กรรมการและเลขานุการประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพร (2559)

-คณะกรรมการวิจัยประจำมหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพร (2559-ปัจจุบัน)

-คณะกรรมการกลางประจำมหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพร (2560-ปัจจุบัน)

-ประธานสาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพร (2560-ปัจจุบัน)

ประสบการณ์ทำงาน

-อาจารย์พิเศษ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (2554-2557) รับผิดชอบในรายวิชา ต่อไปนี้

1. การประเมินผลบุคคล

2. องค์การและการจัดการภาครัฐ

3.ระบบการบริหารราชการไทย

4.หลักรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมือง

5.การเมืองและการปกครองไทย

6.การวิเคราะห์องค์การและการวิเคราะห์ระบบงาน

7.การบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐ

8.สัมมนาทางรัฐประศาสนศาสตร์

9.หลักรัฐศาสตร์

10.การปกครองท้องถิ่น

-อาจารย์ประจำ สาขารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (2557-2558) รับผิดชอบในรายวิชา ต่อไปนี้

1.การเมืองการปกครองไทย

2.สถาบันและกระบวนการทางการเมือง

3.เทศกกับการเมือง

4.การเมืองการปกครองท้องถิ่น

5.รัฐศาสตร์เบื้องต้น

-อาจารย์พิเศษ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (2560) รับผิดชอบในรายวิชา ต่อไปนี้

1.การพัฒนาบุคลิกภาพในการทำงาน

ปัจจุบัน

-อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ และประธานสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพร รับผิดชอบในรายวิชา ต่อไปนี้

- 1.ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีทางการเมือง และจริยศาสตร์
- 2.หลักปรัชญาการเมืองพื้นฐาน
- 3.การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ
- 4.ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์
- 5.ความรู้เบื้องต้นทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 6.ทฤษฎีทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 7.พัฒนาการทางประวัติศาสตร์การปกครองไทย
- 8.การวิเคราะห์ข้อมูลทางรัฐศาสตร์
- 9.สัมมนาการวิจัยทางรัฐศาสตร์
- 10.การวิจัยทางรัฐศาสตร์

ประสบการณ์ต่างประเทศ : -ประเทศญี่ปุ่น, ประเทศสิงคโปร์, ประเทศเกาหลีใต้, ประเทศจีน

เบอร์โทรศัพท์ : -086-698-0453

E-mail: -tuvapon1983@gmail.com